

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
ŠIAULIŲ AKADEMIJA**

ISTORIJOS IR POLITIKOS MAGISTRO STUDIJŲ PROGRAMA

MANTAS KREMENSKAS

Magistro studijų baigiamasis darbas

**BUVUSIOS ŠIAULIŲ EKONOMIJOS BAJORŲ NAMŲ ŪKIS XVIII A. PAB. –
1830 M.**

Darbo vadovas (-ė): prof. dr. Rita Regina Trimonienė

Šiauliai, 2021

**Studijuojančiojo, teikiančio baigiamąjį darbą,
GARANTIJA**

WARRANTY of Final Thesis

Vardas, pavardė <i>Name, Surname</i>	Mantas Kremenskas
Padalinys <i>Faculty</i>	Šiaulių akademija <i>Šiauliai Academy</i>
Studijų programa <i>Study Programme</i>	Istorija ir politika <i>History and politics</i>
Darbo pavadinimas <i>Thesis topic</i>	Buvusios Šiaulių ekonomijos bajorų namų ūkis XVIII a. pab. – 1830 m. <i>Household of noblemen in the former Siauliai economy from the end of the 18th century until 1830</i>
Darbo tipas <i>Thesis type</i>	Baigiamasis darbas <i>Final Thesis</i>

Garantuju, kad mano baigiamasis darbas yra parengtas sąžiningai ir savarankiškai, kitų asmenų indėlio į parengtą darbą nėra. Jokių neteisėtų mokėjimų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

I guarantee that my thesis is prepared in good faith and independently, there is no contribution to this work from other individuals. I have not made any illegal payments related to this work.

Šiame darbe tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos yra pažymėtos literatūros nuorodose.

Quotes from other sources directly or indirectly used in this thesis, are indicated in literature references.

Aš, Mantas Kremenskas, pateikdamas (-a) šį darbą, patvirtinu (pažymėti)

**Embargo laikotarpis
*Embargo Period***

Prašau nustatyti šiam baigiamajam darbui toliau nurodytos trukmės embargo laikotarpį:
I am requesting an embargo of this thesis for the period indicated below:

- _____ mėnesių / *months*
(embargo laikotarpis negali viršyti 60 mėn. / *an embargo period shall not exceed 60 months*).
- Embargo laikotarpis nereikalingas / *no embargo requested*.

Embargo laikotarpio nustatymo priežastis / *Reason for embargo period:*

TURINYS

ĮVADAS	4
1. Namų ūkis Vakarų ir Centrinėje Rytų Europoje XVIII a. pab.–XIX a. I pusėje.....	13
1.1 Namų ūkio tyrimai ir naudojami šaltiniai tiriant namų ūkį	13
1.2 Namų ūkis Vakarų Europoje XVIII a. – XIX a.	15
1.3 Namų ūkis Centrinėje Rytų Europoje ir Balkanuose XVIII a. – XIX a.	18
1.4 Namų ūkis Lietuvoje XVIII – XIX a.	23
1.5 Bajorų luomo situacija XVIII a. – XIX a.....	29
2. Pokyčiai Šiaulių ekonomijoje po 1795 m.....	31
3. Šiaulių ekonomijos namų ūkių (dūmų) skaičius XVIII a. pab. – 1830 m. (pagal vizitacijos aktus)	34
3.1 Joniškio parapijos kaimai ir dūmai pagal Bažnyčios vizitacijos aktus.....	34
3.2 Naujosios Žagarės parapijos kaimai ir dūmai pagal Bažnyčios vizitacijos aktus.....	35
3.3 Senosios Žagarės parapijos kaimai pagal Bažnyčios vizitacijos aktus.....	36
3.4 Radviliškio parapijos kaimai pagal Bažnyčios vizitacijos aktus.	36
4. Bajorų namų ūkis buvusioje Šiaulių ekonomijoje XVIII a. pab. – 1830 m.	38
4.1 Namų ūkio kūrimas buvusioje Šiaulių ekonomijoje XVIII a. pab. – 1830 m.	38
4.2 Bajorų namų ūkio dydis ir struktūra buvusioje Šiaulių ekonomijoje XVIII a. pab. – 1830 m.	43
5. Dažniausiai minimos buvusios Šiaulių ekonomijos bajorų giminės XVIII a. pab. – 1830 m.....	47
5.1 Gedvilos	47
5.2 Jablonskiai	49
5.3 Leparskiai.....	51
5.4 Mackevičiai.....	56
5.5 Matusevičiai.....	60
5.6 Monkevičiai	62
5.7 Pikturnos	64
5.8 Šimkevičiai	66
5.9 Vilkickai.....	68
IŠVADOS	71
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	73
SANTRAUKA	80
SUMMARY	82
PRIEDAI	84

ĮVADAS

Temos aptarimas. Namų ūkis skirtingais laikotarpiais formuojasi įvairiai. Tam daugiausia įtakos turi kultūra, religija ir ekonominė situacija valstybėje. Namų ūkį gali sudaryti tik vyras su moterimi ir savo vaikais, tokios šeimos daugiausiai buvo paplitusios Vakarų Europoje. Namų ūkiai galėjo būti ir sudėtiniai, kuriuose dar kartu gyvendavo dėdės, tetos su savo šeimomis ir seneliai. Tokie namų ūkiai labiausiai buvo paplitę Balkanuose, kur nemaža dalis gyventojų buvo islamo tikėjimo. Apie XX a. 5 deš. pradėjo rasti pirmosios studijos, kuriose buvo tyrinėjamas namų ūkis ir kaip jis kito per tam tikrą laikotarpį. Gana nemaža dalis namų ūkio tyrimų yra atlikę JAV, Anglijos ir Prancūzijos istorikai. Anglijos ir Prancūzijos istorikai tyrė, kaip kito namų ūkio dydis ir struktūra skirtingais laikotarpiais skirtingose valstybėse, miestuose ar parapijose. Vakarų Europos istorikams pavyko išsiaiškinti, kokie vykstantys socialiniai, ekonominiai ir kiti pokyčiai valstybėje turėjo įtakos namų ūkiams. Lietuvos istorikai vis dar neskiria reikiamo dėmesio namų ūkio tyrimams, nors jau yra bandoma tyrinėti demografijos istoriją ir istorinę demografiją. Tačiau tokie fragmentiški tyrimai labai minimaliai atskleidžia namų ūkio situaciją. Nuo XVIII a. vidurio ir XIX a. Lietuvos teritorijoje nepasitaikė jokių stiprių gamtos ar žmogaus sukeltų kataklizmų, kurie stipriai būtų pakeitę ir lėmę staigius demografinius pasikeitimus, kurie kaip nors būtų turėję įtakos namų ūkiui ir jo struktūrai. XVIII a. pradžioje siautęs Šiaurės karas, badas ir maras, Lietuvos teritorijoje stipriai sumažino gyventojų skaičių¹. Dėl to sumažėjo ir namų ūkių skaičius. Nuo XVIII vidurio situacija ima keistis. Tuo metu vykę gyventojų surašymai parodo, kad Lietuvoje ima daugėti gyventojų. Esant palankiai situacijai ima didėti ir namų ūkių skaičius. Lietuvoje XVIII a. – XIX a. be lietuvių gyveno kitų tautybių asmenys, kurie turėjo savo religiją, kultūrą ir pan. Vieną lietuvių namų ūkį dažniausiai sudarydavo apie 8 asmenys. Kitų tautybių, tokių kaip lenkų ar rusų, namų ūkio dydžiai buvo mažesni, juos sudarydavo apie 4–6 asmenys². Tačiau pasakyti tikslesnius duomenis yra sunku, nes pirmasis rimtas surašymas Lietuvos teritorijoje vyko tik 1897 m. Iki tol vykę surašymai dažniausiai neatitikdavo realybės, nes juose nebuvo surašomi mokesčių nemokėję asmenys arba surašymai apimdavo tik tam tikrą teritoriją, bet nebuvo visuotiniai. Tyrimui pasirinktos buvusios Šiaulių ekonomijos parapijos, o tiksliau Jonišio, Naujosios ir Senosios Žagarių ir Radviliškio parapijos. Remiantis Bažnyčios vizitacijos aktais tiriamose parapijose vieną dūmą sudarydavo apie 8 asmenys. Tokia informacija leidžia spėti, jog buvusios Šiaulių ekonomijos narių skaičius viename namų ūkyje galėjo būti panašus į to meto Lietuvos teritorijos namų ūkius. Bakalauro darbe tyrinėta Gruzdžių parapija atskleidė, jog bajorų namų ūkis skirdavosi savo narių skaičiumi. Šeimos greičiausiai būdavo branduolinės struktūros, nors pasitaikydavo ir sudėtinų.

¹Jurginis, Juozas, *Lietuvos vasltiečių istorija*, Vilnius, 1978. P. 70.

²Szolysek, Mikolaj, Central European household and family systems, and the „Hajnal–Mitterauer line“: the parish of Bujakow (18th–19th centuries), *The History of the Family*, 1, 2007, P. 241.

Istoriografija. Namų ūkio tyrimai yra priskiriami demografinės istorijos tyrimų sričiai. Dar XX. a. 8 deš. Kembridžo universiteto istorikų grupė pradėjo tirti skirtingų Anglijos parapijų populiacijos tendencijas ir jų santykį su socialekonominiais pokyčiais, mikrosocialines struktūras, ypač namų ūkio susiformavimą, jo sudėtį ir pan. Iki šiol dauguma darbų apie namų ūkius yra parašyta Vakarų Europos ir Jungtinių Amerikos Valstijų istorikų, kurie šia tema susidomėjo kur kas anksčiau, nei posovietiniame bloke buvę Rytų Europos istorikai.

Nemažai informacijos suteikia Anthony Edward Wrigley knyga „Anglų populiacijos istorija ir šeimos rekonstrukcijos 1580–1837“³, kurioje nagrinėjami namų ūkiai Vakarų Europoje, o tiksliau Anglijoje. Autorius puikiai parodė, kaip keičiasi namų ūkis ir kokie veiksniai daro įtaką jo pasikeitimui Anglijoje ir Vakarų Europoje.

Kitas autorius, kuris supažindina su namų ūkiais Anglijoje, yra Richard Wall. Autorius savo straipsnyje „Vidutinis namų ūkio dydis Anglijoje iš spausdintų šaltinių“⁴ detaliai supažindina su namų ūkio dydžiais Anglijoje. Autorius atskleidžia, kokios šeimos dominavo Anglijoje, kaip jos pasikeitė vykstant pramonės perversmui.

Kalbant apie namų ūkius Prancūzijoje didelę dalį informacijos suteikė istorikas Yves Blay savo straipsnyje „Namų ūkio dydis ir struktūra Šiaurės Prancūzijos kaimuose 1836 ir 1861 m.“⁵ Autorius darbe nagrinėja Šiaurės Prancūzijos kaimų namų ūkius, o ypač Grisy Suisnes kaimą. Straipsnis supažindina su namų ūkių dydžiais Šiaurės Prancūzijoje, lygina kaimus tarpusavyje ir nustato, kaip jie keičiasi XIX a. vykstant pramonės perversmui Prancūzijoje.

Apie namų ūkių dydžius Nyderlanduose detalią informaciją pateikia istorikė Annet van der Woude savo darbe „Namų ūkio dydžio ir struktūros pokyčiai Jungtinėse Nyderlandų provincijose septynioliktame ir aštuonioliktame amžiuje“⁶. Autorė apžvelgia, kokie namų ūkiai dominavo Nyderlanduose, kokio jie buvo dydžio, kas jiems darė įtaką, kaip jie keitėsi, koku pagrindu buvo sudaromos santuokos per XVII – XVIII a. laikotarpį.

Nemažą dalį informacijos apie namų ūkius Centrinėje ir Rytų Europoje mums suteikia istorikas Mikolaj Szoltysek savo straipsniuose „Centrinės Europos namų ūkis ir šeimos sistemos ir Hajnal–Mitterrauer linija Bujakow parapija XVIII –XIX amžius“⁷ ir „Trys tipai poindustrinių namų ūkio formavimosi sistemų istorinėje Rytų Europoje: iššūkis erdviniams modeliams Europos

³Wrigley, Edward, Anthony., *English population history from family reconstitution 1580– 1837*, Cambridge, 1997.

⁴Wall, Richard, Mean household size in England from printed sources, *Household and family in past time*, Cambridge University, 1972. P. 159–205.

⁵Blay, Yves., Size and structure of household in a Northern French village between 1836 and 1861, *Household and family in past time*, Cambridge University, 1972. P. 255–267.

⁶Woude, der, van, Annet, Variations in the size and structure of the household in the United Provinces of the Netherlands in the Seventeenth and Eighteenth centuries, *Household and family in past time*, Cambridge University, 1972. P. 299 – 319.

⁷Szoltysek, Mikolaj, Central European household and family systems, and the „Hajnal–Mitterrauer line“: the parish of Bujakow (18th–19th centuries), *The History of the Family*, 1, 2007. P. 19–42.

šeimoje⁸. Savo darbuose autorius aprašo Centrinėje ir Rytų Europoje esančių namų ūkių istoriją, apžvelgia jų pasikeitimą. Autorius aptaria, kokios problemos kyla aprašant namų ūkį Rytų Europoje. Savo straipsniuose autorius nagrinėja demografinės Lenkijos istoriją, naudodamasis parapijų medžiaga, apibūdina namų ūkių pasikeitimus, palygina juos su Vakarų Europos namų ūkiais. Autorius apžvelgia, kaip kito santuokinis amžius Lenkijoje ir kitose Rytų Europos šalyse.

Apie Rytų Europą nemažai informacijos taip pat suteikė vengrų istorikai Peter Ori ir Levante Pakot savo straipsnyje „Namų ūkio struktūra XIX a. Vengrijoje“⁹. Autorių tyrimas, kaip ir Mikolaj Szoltysek darbai, papildė informaciją apie namų ūkius Rytų Europoje. Bet patį didžiausią dėmesį autoriai skyrė Vengrijai, istorikai nagrinėja tuo metu gyvavusius namų ūkius, paaiškina namų ūkių skirtumus tarp skirtingų tautų ir kultūrų asmenų.

Gana nemažą dalį informacijos apie namų ūkius Balkanų regione suteikia Edvard Hammel savo darbe „Zadrugos procesas“¹⁰. Autorius apžvelgia namų ūkius Balkanuose, jų dydžius ir skirtumus skirtinguose Balkanų regionuose. Taip pat istorikas aptaria islamo tikėjimo atstovų namų ūkius, kurių buvo apstu Balkanuose, jų kūrimą bei papročius juos kuriant, analizuoja, kaip skirtingo tikėjimo namų ūkiai sugyvendavo tarpusavyje.

Centrinės Rytų Europos tema nemažai informacijos suteikia Franz Rothenbacher knyga „Centrinės ir Rytų Europos populiacija nuo 1850“¹¹. Knyga suteikia informacijos apie populiaciją ir dalinai apie namų ūkius šiame Europos regione. Ši knyga man padėjo susipažinti su Bulgarijos namų ūkiais, kurių gyventojų nemaža dalis buvo islamo tikėjimo ir kūrė sudėtingus namų ūkius. Knyga supažindina su Centrinės Rytų Europos populiacijos ir šeimų skaičių statistika.

Apie Baltijos regioną nemažai informacijos suteikė latvių kilmės istoriko Andriejaus Plakanio straipsniai „Migracija, namų ūkis ir agrarinė reforma Rusijos Baltijos provincijose: XIX a. ir XX a.“¹², „Šeimos verslumas Baltijos šalių ekonomikoje XIX a.“¹³. Juose istorikas supažindino su to meto Baltijos valstybių situacija Europoje, suteikė informacijos, kaip tuo laiku vykęs pramonės

⁸Szoltysek, Mikolaj, Three kinds of preindustrial household formation system in historical Eastern Europe: A challenge to spatial patterns of the European family, *The History of Family*, 2007. Nr. 13/3. P. 223–257.

⁹Peter, Ori, es, Levante, Pakot, *Haztartas szerkezet a 19 szazadi Magyarorszagon*, [prieiga per internetą, žiūrėta 2020–01–19.]

https://www.demografia.hu/hu/letoltes/publikaciok/PakotLevente/Ori_Peter_%20Pakot_Levente_Haztartasszerkezet_a_19_szazadi_Magyarorsz%C3%A1gon.pdf

¹⁰Hammel, Edvard., The zadruga as process, *Household and family in past time*, Cambridge University, 1972. P. 235 – 275.

¹¹Rothenbacher, Frannz., *The central and East European population since 1850*, [prieiga per internetą, žiūrėta 2020–01–19.]

<https://books.google.lt/books?id=8XYDDAAAQBAJ&pg=PA112&lpg=PA112&dq=household+in+baltic+countries+19+th+century&source=bl&ots=AUGDiNf0YJ&sig=ACfU3U3dVGoyfFGRrPqCGaHBK5TqLIBYtg&hl=lt&sa=X&ved=2ahUKEwiVIJfI1JXnAhWB6qYKHW-bDoAQ6AEwF3oECAkQAO#v=onepage&q=household%20in%20baltic%20countries%2019%20th%20century&f=false>

¹²Plakans, Andrejs, Migration, households, and agrarian reform in the Baltic province of Russia: 19th and 20th centuries, *The History of the Family*, 11, 2006. P. 151–159.

¹³Plakans, Andrejs, Family enterprise in the Baltic estate economy: The Nineteenth century, *The History of the Family*, 6, 2001. P. 241–256.

perversmas paveikė Baltijos regioną. Autorius didžiausią dėmesį skyrė Latvijos ir Estijos namų ūkiams ir juose vykusiems pasikeitimams.

Nemažą dalį informacijos apie naudojamus šaltinius tiriant namų ūkį atskleidžia Jolitos Sarcevičienės straipsnis „Krikštas – tai ne gimimas, o laidotuvės – tai nemirtis. Parapijų metrikų knygos istorinės demografijos ir šeimos kontekste“¹⁴. Straipsnis yra metodologinis, nes jis supažindina su bažnytiniais metrikais, suteikia informacijos, kaip buvo rašomi metrikai ir kokios informacijos ten galima rasti. Autorė akcentuoja, kad Vakarų Europos istorikai jau nuo XX a. 5 dešimtmečio naudoja bažnytinių metrikų knygas, kaip šaltinius demografijos ir namų ūkio tyrimams. Lietuvoje panašaus pobūdžio tyrimai dar tik pradedami.

Nemažą dalį informacijos, susijusios su Šiaulių ekonomija, suteikia Stanislovo Pamerneckio knyga „Agrarinių santykių raida ir dinamika Lietuvoje XVIII a. pab. – XIX a. pirmoji pusė“¹⁵. Šioje knygoje didžiausias dėmesys nors ir skiriamas valstiečiams, tačiau autorius padarė išvadą, kad smulkieji bajorai savo turtine padėtimi nelabai ir skyrėsi nuo laisvųjų valstiečių. Knyga apžvelgia turtinę Šiaulių ekonomijos namų ūkių situaciją. Istorikas pateikia informacijos, kiek vienas namų ūkis dirbo žemės, kaip jis išsilaikydavo. S. Pamerneckis taip pat supažindina ir su dvarų inventoriais, kaip istorijos šaltiniais ir kokios informacijos ten galima rasti.

Nemažą dalį informacijos apie luomus suteikia Juozo Jurginio monografija „Lietuvos valstiečių luomas“¹⁶. Autorius savo knygoje tiria valstiečių luomo situaciją XVIII – XIX a. Istorikas apie valstiečių namų ūkius tik užsiminė. Bet visgi valstiečių istorijos tyrimas man padėjo susidaryti bendresnį vaizdą apie to meto namų ūkius Lietuvos teritorijoje.

Mečislovas Jučas knygoje „Baudžiavos irimas Lietuvoje“¹⁷, kaip ir J. Jurginis, nagrinėja luomų situaciją Lietuvoje. Knygoje autorius nurodo, kad XVIII a. pr. Lietuvojėdėl karo, bado ir maro vyko demografinė katastrofa, kuri palietė visų luomų atstovus. Autorius bando apžvelgti, kaip po demografinės krizės keitėsi populiacija valstybėje, su kokias vėlesniais iššūkiais susidūrė valstiečių luomas. Ši knyga man leidžia susidaryti bendrą to meto Lietuvos vaizdą ir tirti, kaip gyveno Šiaulių ekonomijos bajorai.

Nemažą dalį informacijos suteikia knyga „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojų surašymas 1790 m.“¹⁸. Knygoje yra pateikiama statistinė informacija apie 1790 m. visuotinį gyventojų surašymą, taip pat statistiniai duomenys apie Šiaulių pavietą ir ten gyvenančius luomus.

¹⁴ Sarcevičienė, Jolita Krikštas –tai ne gimimas, o laidotuvės – tai ne mirtis“: parapijų metrikų knygos istorinės demografijos ir šeimos kontekste, *Ministri Historiae. Pagalbiniai istorijos mokslai Lietuvos didžiosios kunigaikštystės tyrimuose*. Sud. Z. Kiaupa, J. Sarcevičienė, LII leidykla, 2013. P. 451–469.

¹⁵ Pamerneckis, Stanislovas. „Agrarinių santykių raida ir dinamika Lietuvoje XVIII a. pabaiga– XIX a. pirmoji pusė, VU leidykla, 2004.

¹⁶ Jurginis, Juozas, *Lietuvos valstiečių istorija*, Vilnius, 1978.

¹⁷ Jučas, Mečislovas, *Baudžiavos irimas Lietuvoje*, Vilnius, 1972.

¹⁸ Jasas, Rimantas ir Truska, Liudas, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojų surašymas 1790 m.*, Vilnius, 1972.

Duomenyse yra aiškiai išskiriamas bajorų ir valstiečių luomas, nurodomi skaičiai, kiek ir kokių asmenų priklausė vienam ar kitam luomui.

Magistro darbo tyrimui bendrą vaizdą apie XVIII a. situaciją ir LDK gyventojus suteikia akademinė sintezė „Lietuvos istorija. Trumpasis XVIII amžius (1733 – 1795 m.)“¹⁹. Joje galima rasti vertingos informacijos apie Lietuvos demografiją XVIII a. Čia aprašoma, kaip vyko gyventojų surašymai, kokio luomo asmenys į surašymus pateko. Taip pat yra aptariamas duomenų patikimumas.

Apie XIX a. surašymus vertingos informacijos suteikia kita akademinė sintezė „Lietuvos istorija devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia“²⁰. Joje išsamiai aptariama XIX a. socialinė ir politinė Lietuvos istorija. Sintezė man padėjo suprasti, kokios šeimos gyveno XIX a., kokio dydžio jos buvo, kaip tarpusavyje sutarė skirtingi luomai, taip pat suteikė informacijos apie to meto bajorų luomą. Sintezėje galima rasti informacijos, kiek tuo laiku galėjo būti gyventojų, kas preliminariai leidžia spręsti, kiek galėjo būti namų ūkių Lietuvos teritorijoje, kaip šis skaičius per amžių pakito. Taip pat sintezės autoriai supažindina su bajorų luomu ir su kokias iššūkius tenka susidurti šiam luomui per visą XIX a.

Apie bajorų luomą nemažai rašė Tamara Bairašauskaitė. Paminėtinos jos darbai: knyga „Lietuvos bajorų savivalda XIX a. pirmojoje pusėje“²¹ ir straipsnis „Bajoro santykis su dvaru XIX a. pirmojoje pusėje: Mykolo Juozapo Romerio (1778 – 1853) patirtis“²². Šie darbai man suteikė informacijos, kaip keičiantis politinei situacijai Lietuvos teritorijoje, keitėsi ir požiūris į kilmingųjų luomą. Istorikės tyrimai man leido palyginti Šiaulių ekonomijos bajorus su to meto visos Lietuvos bajorais.

Mano tyrimui buvo naudinga Lietuvos valsčių knyga „Žagarė“, o tiksliau, keletas darbų, esančių knygoje. Tai Antano Šenavičiaus darbas „Žagarė XV – XX amžiuje: raidos problemos“²³ ir Algirdo Baliulio darbas „Senoji Žagarė XV – XX a.“²⁴. Jų autoriai pasakoja apie Žagarės miestelio istoriją, išskirdami Naująją ir Senąją Žagarės parapijas.

Daug vertingos informacijos apie Naujosios Žagarės archyvus suteikė Ernesto Vasiliausko ir Ritos Reginos Trimonienės straipsnis „Naujosios Žagarės archyvas“²⁵. Jame autoriai analizuoja Naujosios Žagarės parapijos archyvą, supažindina su Naujosios Žagarės parapija, nurodomi kaimai, kurie priklausė to meto parapijai.

¹⁹Kiaupa, Zigmantas, *Lietuvos istorija. Trumpasis XVIII amžius (1733–1795 m.)*, Vilnius, 2013. T. VII. D. 1.

²⁰Miknys Rimantas, Medišauskienė Zita ir Bairašauskaitė Tamara., *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011. T. VIII. D. 1.

²¹Bairašauskaitė, Tamara, *Lietuvos bajorų savivalda XIX a. pirmojoje pusėje*, Vilnius, 2013.

²²Bairašauskaitė, Tamara, Bajoro santykis su dvaru XIX a. pirmojoje pusėje: Mykolo Juozapo Romerio (1778–1853) patirtis, *Lietuvos metraštis 2005/1*, Vilnius, 2005, p. 63–80.

²³Šenavičius, Antanas, Žagarė XV – XX amžiuje: raidos problemos, *Žagarė*, Vilnius, 1998, p.63 –133.

²⁴Baliulis, Algirdas, Senoji Žagarė XV – XIX a., *Žagarė*, Vilnius, 1998. P. 133–149.

²⁵Vasiliauskas, Ernestas, Trimonienė, Regina, Rita, Naujosios Žagarės parapijos archyvas, [prieiga per internetą, žiūrėta 2021-04-17.] <http://www.ziemgala.lt/saugykla/pdf/3-vasiliauskas.pdf>.

Apie Jonišio parapiją vertingos informacijos galima rasti kitame Ernesto Vasiliausko ir Ritos Reginos Trimonienės straipsnyje „Joniškio parapijos archyvas“²⁶. Jame autoriai supažindina su Jonišio parapija ir jos metrikomis. Taip pat yra nurodomi parapijos kaimai. Šie duomenys man padėjo lengviau išsiversti vizitacijos aktuose minimus parapijos kaimus.

Apie šeimas XIX – XX a. Lietuvoje rašoma Dalios Marcinkevičienės knygoje „Vedusiųjų visuomenė: santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje – XX amžiaus pradžioje“²⁷. Autorė savo knygoje supažindina su šeima ir jos samprata XIX a. – XX a., aptaria nesantuokinių vaikų problemą ir jų integraciją į katalikišką visuomenę. Istorikė suteikia informacijos, su kokiomis problemomis susiduria norinčios skirtis šeimos.

Apie Jonišio krašto dvarus rašoma Ernesto Vasiliausko knygoje „Joniškio krašto dvarai Didžioji ir mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai“²⁸. Autorius aptaria dvarų istoriją. Knygoje galima rasti informacijos apie bajorus, kurie valdė Jonišio krašto dvarus. Taip pat yra aptariama valstiečių luomo situacija Jonišio krašte. Ji leidžia palyginti valstiečių ir bajorų gyvenimą.

Apie Jonišio ir Žagarės kaimų ir miestelių istoriją vertingą informaciją suteikia Vytauto Didžpetrio sudarytas enciklopedinis žinynas „Joniškio kraštas“²⁹. Man buvo aktuali informacija apie XIX a. Jonišio krašto gyventojus. Žinyne yra paminėta daug pavardžių, įrašai padėjo tinkamai sulietuvinti Jonišio ir Žagarių bajorų pavardes. Knygoje taip pat yra užsimenama apie kai kuriuos kaimus ir koku laikotarpiu jie atsirado.

Apie tiriamų parapijų miestų ir miestelių istoriją nemažai informacijos pateikiama Algimanto Miškinio knygoje „Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai. II knyga“³⁰. Joje aprašomas Radviliškis ir jo raida, pateikiami duomenys apie to meto Radviliškio parapiją ir apie gyventojų skaičių parapijoje tiriamuoju laikotarpiu. Tai leidžia šiuos duomenis palyginti su šaltiniuose surinkta informacija.

Gana nemažą kiekį konkrečios informacijos, būtent apie Žemaitijos bajorus, suteikia garsus lenkų istorikas Grzegorz Blaszczyk'as savo daugiatomiame veikle „Žemaičių bajorų herbai“. Panaudoti pirmas³¹, antras³², ketvirtas³³, penktas³⁴ ir šeštas³⁵ tomai. Autorius analizuoja atskiras Žemaitijos bajorų šeimas, jų kilmę, kokiose parapijose jos buvo pasklidusios. Šis tyrimas suteikia informacijos apie Šiaulių ekonomijos bajorus, o tai leido suprasti, ar bajorai yra kilę būtent

²⁶Vasiliauskas, Ernestas, Trimonienė, Regina, Rita, *Joniskio parapijos archyvas*, [prieiga per internetą, žiūrėta 2021–04–20.], https://www.lkma.lt/site/archive/metrastis/XLII/lkma_t42_p346-385_Vasiliauskas_Trimoniene.pdf.

²⁷Marcinkevičienė, Dalia, *Vedusiųjų visuomenė: santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje – XX amžiaus pradžioje*, Vilnius, 1999.

²⁸Vasiliauskas, Ernestas, *Joniškio krašto dvarai Didžioji ir mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai*, Klaipėda, 2017.

²⁹Didžpetris, Vytautas, *Joniškio kraštas*, Žiemgalos leidykla, 2011.

³⁰Miškinis, Algimantas, *Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai*, Vilnius, 2007, T. 3, D. 2. P. 60–74.

³¹Blaszczyk, Grzegorz, *Herbarz szlachty zmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016, T. I.

³²Blaszczyk, Grzegorz, *Herbarz szlachty zmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016, T. II.

³³Blaszczyk, Grzegorz, *Herbarz szlachty zmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016, T. IV.

³⁴Blaszczyk, Grzegorz, *Herbarz szlachty zmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016, T. V.

³⁵Blaszczyk, Grzegorz, *Herbarz szlachty zmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016, T. VI.

tiriamose parapijose, ar galima jų rasti visoje Žemaitijoje. Galėjau sužinoti, kada ir kokiomis aplinkybėmis bajorai buvo paminėti pirmą kartą.

Šaltiniai. Atliekant bajorų namų ūkio tyrimus XVIII a. pab. – 1830 m. šaltinių pagrindas yra Jonišchio, Naujosios ir Senosios Žagarės, Radviliškio bažnyčių krikšto, jungtųjų ir mirties metrikų knygos. Šiose knygose galima rasti informacijos apie kilmingųjų luomą, kuris specialiais ženklais ar specialiais žodžiais yra išskiriamas nuo valstiečių luomo atstovų. Metrikuose bajorų luomas yra išskiriamas nuo valstiečių luomo prieš vardą ar pavardę parašytomis raidėmis „GD“ ar „MD“ arba žodžiais „nobiles“ „GD Generosus Dominus“ arba gimęs ponu – tai smulkus bajoras. Tokių įrašų pagausėjo ypač vėlesniame tiriamajame laikotarpyje. Radviliškio parapijos metrikose dažnai „GD“ buvo trumpinamas, buvo tiesiog užrašoma „G“ ar „D“ raidės. „MD Magnificus Dominus“ arba kilmingas ponas, tai stambus bajoras. „MD“ įrašų daugiausiai aptinkama šaltiniuose iki XIX a. ir kiek mažiau – nuo XIX a. pr. Priešas „nobiles“ reiškia tiesiog kilmingas, jų aptinkama ankstesniuose tiriamuose krikšto metrikuose, ypač Jonišchio parapijos. Patys metrikai iki 1828 m. yra parašyti lotynų kalba, nors jungtųjų metrikai iki tų pačių metų buvo rašomi lotynų kalba, tačiau tas pats įrašas buvo išverčiamas ir į lenkų kalbą. Nuo 1828 m. visi metrikai buvo pradėti rašyti tik lenkų kalba. Lenkų kalba bajorus nuo valstiečių padeda atskirti prierašai „JP“ (*Jaśniepan* – šviesusis ponas) arba žodis *Urodzony* (nurodo bajorišką kilmę). Metrikai vietomis yra sunkiai išskaitomi, nes yra išblukusios raidės arba dėl kunigų rašto braižo skirtumų. Sunkiausiai buvo išskaitomos Radviliškio parapijos metrikų knygos, o ypač kunigo Jono Butnaro raštas. Dalis metrikų yra pažeisti, tai yra trūksta lapų ar dalies lapų, o tai apsunkino duomenų, apie parapijoje gyvenusius bajorus, rinkimą.

Be metrikų vertingos informacijos suteikia vizitacijos aktai. Panaudoti 1820, 1825 ir 1830 m. Jonišchio, Naujosios ir Senosios Žagarių ir Radviliškio bažnyčios vizitacijos aktai. Juose yra nurodomi tiriamu laiku buvę kaimai ir dvarai, kuriuose surašyti namų ūkių, t.y. dūmų ir gyventojų, skaičius. Vizitacijos aktuose taip pat yra nurodoma (nors ne visada ir nevisose parapijose) parapijos vaikai, kurie mokėsi parapijinėse mokyklose. Jei vaikas buvo iš kilmingos šeimos, tai jis buvo išskiriamas. Taip pat naudojami ir vėlesnio laikotarpio šaltiniai tokie, kaip parapijiečių sąrašai. Tai 1853 m. Jonišchio parapijos ir 1840 m. Naujosios Žagarės parapijiečių sąrašai. Pastarieji leidžia pažvelgti, kaip keitėsi bajorų namų ūkis vėlesniais negu tiriamasis laikotarpis metais ir ar visiems bajorams pavyko išsilaikyti savo luome.

Problema. Lyginat su Vakarų Europa, Lietuvoje namų ūkis – mažai nagrinėta tema. Dėl šios situacijos trūksta istoriografijos Lietuvos, o dar labiau, lokaliu, mastu. Nors tyrimai apie Joniškį ir Žagarę atskleidė nemažai duomenų apie pačias parapijas, tačiau apie kilmingųjų luomą reikiamos informacijos nepateikė. Bajorų namų ūkis buvusioje Šiaulių ekonomijoje taip ir nebuvo tirtas. Bene pagrindinė problema, su kuria yra susiduriama tiriant namų ūkius, yra ta, kad neretai trūksta

informacijos apie tuo laiku gyvenusius žmones bei jų populiaciją ir jos pasikeitimus tiriamajame laikotarpyje. O jei informacija ir randama, tai ji dažniausiai prasilenkia su realybe, nes visuotiniai surašymai XVIII ir XIX a. yra netikslūs ir neapima būtent tyrinėjamo bajorų luomo. Reikiamą informaciją, nors ir ne pilną, suteikia parapijų metrikų knygos, kuriose yra įrašai apie santuokas, gimimus ir mirtis. Parapijos metrikų knygos leidžia susidaryti vaizdą, kokie buvo kuriami namų ūkiai, leidžia kelti prielaidas, ar šeima buvo branduolinė ar sudėtinė. Metrikuose atsispindi luomų sąveikavimas tarpusavyje. Reikia pastebėti, kad Lietuvoje metrikų knygos visuotinai pradėtos rašyti tik XVII a. pabaigoje (būtent ir mirties, o ne tik krikšto ir santuokų), t.y. gana vėlai, lyginant su Vakarų Europa. Metrikų knygos, bažnyčios vizitacijos aktai, dvarų inventoriai ir parapijiečių sąrašai leidžia susidaryti bendrą vaizdą, kaip atrodė buvusios Šiaulių ekonomijos bajorų šeimos. Toks istorinės demografijos tyrimas, kaip šis, padėtų geriau pažinti Šiaulių ekonomijos bajorų šeimas, pažvelgti, su kokiomis problemomis jos susidūrė, kokie veiksniai turėjo įtakos namų ūkio dydžiui. Taip pat jis leistų išsiaiškinti, koks skaičius asmenų gyveno po vienu stogu. Mano istorinės demografijos tyrimas sudaro prielaidas – gautą informaciją palyginti su tuo metu gyvenusiais Lietuvos bajorais kitose teritorijose, kaip keitėsi bajorų populiacija ŠE parapijose augant bendram Lietuvos teritorijos gyventojų skaičiui. Žinoma, reikia pastebėti, kad Lietuvoje vykę surašymai nėra labai tikslūs, ypač žvelgiant į bajorų luomą. Surinkti duomenys leidžia spręsti, kaip vėliau keitėsi tirtų parapijų namų ūkiai, taip pat padeda suvokti, kaip keitėsi namų ūkių skaičius buvusios Šiaulių ekonomijos parapijose, osurinktus duomenis palyginti tarpusavyje. Reikia pasakyti, kad ir kilmingųjų luomas skirtingai negu valstiečių buvo laisvas. Kita vertus, didžioji dalis bajorijos buvo bežemė ir žemę nuomodavo. Tad ieškodami palankesnių sąlygų žemės nuomai, kurdami šeimas bei nenorėdami prarasti savo luominės padėties, bajorai dažnai migruodavo po aplinkines parapijas. Todėl norint nustatyti tikslias bajorų šeimų genealogijas reikia tirti ne tik kelias parapijas, o daugiau.

Temos naujumas ir aktualumas. Namų ūkio tyrimai Lietuvoje, lyginat su Vakarų Europos tyrimais, žengia tik pirmuosius žingsnius. Lietuvos istorikai kol kas namų ūkio tyrimams neskiria didelio dėmesio, nors yra pavienių darbų, kai yra tyrinėjama šeima. Namų ūkio tyrimai nagrinėja smulkų socialinį vienetą – šeimą. Tokie tyrimai padeda suprasti, kokie globalūs veiksniai ir valstybėse vykstantys vidaus procesai turi didžiausią įtaką šeimai ir populiacijai. Ši tema yra aktuali, nes padeda tiems, kurie domisi lokaliomis istorijomis tyrimais, o ypač šeimos istorija Lietuvoje. Ji taip pat aktuali šiaurės Lietuvos gyventojams, nes padės geriau pažinti savo krašto istoriją. Tema taip pat padės pamatyti, su kokiomis problemomis susiduria to laiko bajoras, kaip jis kūrė savo namų ūkį XVIII a. pab. – XIX a. pr., padės pamatyti, kaip kilmingųjų luomui sekėsi išlaikyti savo kilmę lūžiniais metais.

Temos chronologinės ribos. Chronologinės ribos yra apibrėžiamos atsižvelgiant į Joniškio, Naujosios ir Senosios Žagarės, Radviliškio ir Gruzdžių parapijos metrikas, t.y. nuo 1780 – 1830 m. Būtent šiame laikotarpyje neįvyko jokios didžiulės kataklizmai, kurie būtų kaip nors turėjusios įtakos žymiems gyventojų skaičiaus svyravimams Lietuvos teritorijoje. Reikia paminėti, kad atliekant tyrimą naudojami ir vėlesni šaltiniai. Jie leidžia pažvelgti, kaip kito bajorų luomas ateityje ir ar visoms šeimoms pavyko užsigarantuoti savo kilmę ateityje.

Darbo tyrimo objektas. Buvusios Šiaulių ekonomijos bajorų namų ūkis.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Pagrindinis šio darbo tikslas yra išnagrinėti buvusios Šiaulių ekonomijos bajorų namų ūkį XVIII a. pab. – 1830 m.

Siekiant įgyvendinti tikslą, išsikelti tokie uždaviniai:

1. Naudojant prieinamą istoriografiją išanalizuoti namų ūkio kaitą tiriamu laikotarpiu Vakarų ir Centrinėje Rytų Europoje.
2. Remiantis turima istoriografija išsianalizuoti namų ūkio kaitą tiriamu laikotarpiu Lietuvoje.
3. Nustatyti, kokio dydžio buvo bajorų namų ūkiai buvusioje Šiaulių ekonomijoje, nustatyti, kokios struktūros jie buvo.
4. Išanalizuoti, kokie buvo luomų tarpusavio santykiai tirtose parapijose.
5. Nustatyti, kurios ir kokios bajorų giminės tiriamose parapijose vyravo per tiriamąjį laikotarpį.

Tyrimo metodai. Siekiant įgyvendinti tikslą ir išsikeltus uždavinius, į pagalbą pasitelkti šie mokslinio tyrimo metodai.

1. Lyginamasis metodas – šis metodas padeda palyginti surinktus duomenis tarpusavyje, t.y. palyginti skirtingų parapijų bajorų namų ūkius. Metodas taip pat leido palyginti tirtų namų ūkyje esančių individų skaičių su skaičiais, nurodomais mokslinėje literatūroje.
2. Literatūros ir šaltinių analizės metodas. Šis metodas man padėjo šaltiniuose ir literatūroje atsirinkti reikiamą informaciją, ją išanalizuoti ir apibendrinti.
3. Genealoginis metodas man padėjo atsekti tirtas bajorų gimines, jų palikuonis, giminės tarpusavio ryšius.

Darbo struktūra. Darbas susideda iš įžangos, dėstomosios dalies, išvadų, literatūros sąrašo, santraukos ir priedų. Dėstomoji dalis susideda iš penkių skyrių: pirmasis skyrius apima tyrimus apie namų ūkius, šeimas ir bajorų luomą Europoje ir Lietuvoje. Antrajame skyriuje nagrinėjama Šiaulių ekonomijos, Joniškio, Naujosios ir Senosios Žagarės, Radviliškio miestų istorija. Trečiame skyriuje analizuojami Joniškio, Naujosios ir Senosios Žagarės ir Radviliškio parapijų kaimai ir dūmų skaičius tiriamuoju laikotarpiu. Ketvirtas skyrius apima bajorų namų ūkio kūrimo, dydžio ir struktūros problemas. Ketvirtajame skyriuje nagrinėjama gausiausiai metrikuose paminėtos buvusios Šiaulių ekonomijos parapijoje bajorų giminės

1. Namų ūkis Vakarų ir Centrinėje Rytų Europoje XVIII a. pab.–XIX a. I pusėje

1.1 Namų ūkio tyrimai ir naudojami šaltiniai tiriant namų ūkį

Mokslininkai namų ūkio tyrimais susidomėjo tik XX a. 5 deš. Namų ūkio tyrėjai stengiasi kiek įmanoma detaliau išsiaiškinti šeimos, kuri gyvena po vienu stogu, istoriją. Šeimos tyrimais pirmieji susidomėjo sociologai ir antropologai. Po kiek laiko namų ūkio tyrimais susidomėjo ir istorikai, kurie, remdamiesi sociologų pateikta metodologija ir surinkta iš istorinių šaltinių medžiaga, pradėjo rašyti pirmuosius savo darbus. Tačiau didžiausią pagreitį istorikų tarpe namų ūkio tyrimai įgavo tik apie XX a. 7 dešimtmetį³⁶. Tuo laiku pasirodo daugybę straipsnių ir knygų, susijusių su šeimos tyrimais. Pirmieji namų ūkio tyrimais susidomėjo Vakarų Europos istorikai, kurie pradėjo tyrinėti Anglijos ir Prancūzijos namų ūkius. Leido jiems sužinoti, kokio jie buvo dydžio ir struktūros, kokie veiksniai jiems darė įtaką. Po kiek laiko tokiais tyrimais susidomėjo ir Rytų Europos mokslininkai. Įdomu, kad darbai daugiausia buvo skirti lokaliai namų ūkiui ir lokalinei šeimos istorijai. Lietuvoje namų ūkio tyrimais kol kas nėra domimasi taip intensyviai, kaip kaimyninėse valstybėse. Nuo 1960–2000 m. lenkų istorikai parašo keliolika darbų, skirtų vakarų ir pietvakarių Lenkijos baudžiauninkų namų ūkiui nuo XVI a. iki XIX a. Tačiau tai buvo pavieniai darbai, tyrinėjantys skirtingus atvejus³⁷. Čekijoje ir Slovakijoje namų ūkio tyrimais susidomėta 1980 m. Jau tuo metu buvo stengiamasi sužinoti, koks namų ūkio tipas dominavo Bohemijoje ir Moravijoje. Buvo siekiama Bohemijos ir Moravijos namų ūkius palyginti su kitais tyrinėtai Vakarų Europos regionų namų ūkiais³⁸.

Namų ūkio tyrimo laukas yra šeima, kuri gyvena viename name. Vienas iš pagrindinių istorikų uždavinių, tiriant namų ūkį, yra išsiaiškinti, kaip laikui bėgant kito šeima ir jos struktūra. Tiriant namų ūkį, stengiamasi išsiaiškinti, kokie istorijos įvykiai ir kaip jie darė įtaką šeimai. Namų ūkio tyrimai orientuojasi į vieną parapiją ar regioną ir neapima visos valstybės. Tokie tyrimai leidžia pažinti smulkiausio istorijos vieneto, tai yra šeimos, gyvenimą. Būtent dėl tokių tyrimų yra geriau suprantama, kaip žmonės reaguoja į politinius, ekonominius ar socialinius pasikeitimus. Padeda suprasti, kokią įtaką (teigiamą ar neigiamą) daro šeimai ir visuomenei.

Namų ūkio tyrimų šaltinių pagrindas susideda iš Bažnyčios sudarytų tiriamojo laikotarpio metrikų ir valstybėje ar tam tikrame regione vykusių gyventojų visuotinių surašymų³⁹. Kalbant apie katalikų šeimas ir jos dydžius informacijos gali suteikti bažnyčios vizitacijos. Lenkijoje bažnytinės

³⁶Laslett, Peter and Wall, Richard, *Household and family in past time*, Cambridge University, 1972. P. 5.

³⁷Szolysek, Mikolaj, Three kinds of preindustrial household formation system in historical Eastern Europe: A challenge to spatial patterns of the European family, *The History of Family*, 2007. Nr. 13/3.P. 226.

³⁸Ten pat. P. 227.

³⁹Sarcevičienė, Jolita, Krikštas – tai ne gimimas, o laidotuvės – tai ne mirtis“: parapijų metrikų knygos istorinės demografijos ir šeimos kontekste, *Ministri Historiae. Pagalbiniai istorijos mokslai Lietuvos didžiosios kunigaikštystės tyrimuose*. Sud. Z.Kiaupa, J. Sarcevičienė, LII leidykla, 2013. P.455.

knygos pradėtos rašyti 1600 m. Lenkija, lyginant su Vakarų Europa, matomas apie 200 metų vėlavimas. Vakarų Europos kunigai duomenis pradėjo rinkti dar XIV a.⁴⁰. Reikia pastebėti, kad tiek Lietuvos, tiek Lenkijos kunigams dažnai trūko kompetencijos, duomenys buvo renkami atsainiai, dažnai prasilenkdavo su realia situacija. Esant tokiai situacijai nustatyti tikslius namų ūkių skaičius, jų struktūrą yra beveik neįmanoma. Iš bažnytinių metrikų rinkti duomenis yra patikimiau. Kaip pavyzdžiui, santuokų knygose yra nurodoma, iš kokių kaimų, miestų ar parapijų buvo besituokiantieji asmenys, kuriam luomui jie priklausė. Remiantis Šiaulių ekonomijos pavyzdžiu galima teigti, kad jau nuo 1828 m. trečiojoje metrikų grafoje buvo nurodomi ir jaunųjų tėvai, tad tokie įrašai padeda atsekti nagrinėjamų šeimų genealogiją. Mirties knygose gana dažnai XIX a. buvo nurodomos mirties aplinkybės. Šiaulių ekonomijoje esančiose parapijose tikslios mirties aplinkybės pradėtos nurodyti nuo 1828 m. Mirties metrikuose nuo šių metų yra nurodomas ir tikslus mirusiojo amžius. Žinant mirusio žmogaus amžių, galima lengvai nustatyti, ar mirė vaikas ar suaugęs⁴¹. Be to, metrikuose nuo 1828 m. jau yra aptinkama ir namų ūkio sudėtis. Jose yra minima žmona ar vyras, aišku, jei žmogus gyveno santuokoje, taip pat jau minimi ir palikę vaikai, jeigu jų turėjo. Mirties metrikai tyrėjui leidžia sužinoti ir finansinę mirusiojo padėtį. Jei mirusysis buvo palaidotas bažnyčioje, vadinasi, buvo pasiturintis, nes laidojimas bažnyčios teritorijoje buvo mokamas. Jei buvo laidojamas kaimo ar miestelio kapinėse, kuriose buvo laidojama nemokai, – žmogus buvo neturtingas ir greičiausiai nekilmingas⁴². Krikšto knygos suteikia vertingos informacijos apie patį namų ūkį. Krikšto metrikose yra nurodoma tiksli gyvenamoji žmogaus vieta. Išanalizavus tiriamojo laikotarpio krikšto knygas galima sužinoti, kiek vaikų susilaukė vienas namų ūkis, kokios lyties buvo vaikai. Krikšto metrikuose taip pat aptinkama informacija apie nesantuokinius vaikus. Aptikus tokius duomenis galima daryti prielaidas, kad moteriai sukurti šeimą buvo be galo sunku dėl visuomenės nusistatymo į nesantuokinius vaikus⁴³. Krikšto metrikai atskleidžia luomų tarpusavio santykius. Šios knygos suteikia informacijos, kokiam luomui priklausė vaiko susilaukę tėvai. Jei vienas iš tėvų buvo kilmingas, o kitas ne. Reikia pastebėti, kad dėl žmogaus ar gamtos sukeltų faktorių nemaža dalis metrikų iki šių dienų neišliko, o išlikę, tačiau laikyti blogomis sąlygomis, yra prastos būklės.

Tiriant namų ūkius vertingos informacijos suteikia demografiniai surašymai. Pavyzdžiui, 1790 m. vykęs LDK visuotinis surašymas pateikia duomenis ne tik apie mokesčių mokėtojus, bet jame yra nurodomi ir luomai. Reikia pastebėti, kad šis surašymas, nors ir buvo tikslesnis nei prieš tai vykęs, pateikia tik dalinę informaciją. Į 1790 m. surašymą nepateko kitataučiai asmenys, tad

⁴⁰Ten pat. P. 454.

⁴¹Ten pat. P. 455.

⁴²Ten pat. P. 455–456.

⁴³Marcinkevičienė, Dalia, *Vedusiųjų visuomenė. Santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje – XX amžiaus pradžioje*, Vilnius, 1999. P. 29.

laikyti ji tikslu galima tik iš dalies⁴⁴. Vėlesni surašymai Rusijos imperijoje koncentravo tik į mokesčius mokančius asmenis. Tokiais sąrašais buvo siekiama sužinoti tikslias įplaukas į Imperijos išdą⁴⁵. Lyginadami 1790 m. LDK surašymus su XIX a. Rusijos imperijos surašymais, neišvysime kilmingųjų luomo, moterys ir vaikai taip pat nebuvo įtraukiami į sąrašus⁴⁶. Rusijos imperijos rinktus duomenis galime laikyti tiksliais tik iš dalies. Vertingos informacijos suteikia parapijiečių sąrašai. Iš parapijiečių sąrašų galima sužinoti ne tik skaičių asmenų, gyvenančių po vienu stogu, bet ir namų ūkio struktūrą. Iš sąrašų sužinoma, ar šeima buvo sudėtinė ar branduolinė, t.y. ar be tėvo, mamos ir vaikų, po vienu stogugyveno tarnai ar kiti giminaičiai. Reikia pastebėti, kad parapijiečių sąrašuose surašyti tik katalikų tikėjimo asmenys, kitų tikėjimų žmonės į juos nepateko. Tyrinėdami namų ūkius nemažą dalį informacijos galime gauti iš kitų mokslininkų surinktų demografinių tyrimų duomenų. Tokių duomenų patikimumas remiasi tuo, kokius šaltinius demografiniam tyrimui naudojo mokslininkas, tai yra, ar jo surinkti duomenys apie tiriamąją vietą yra tikslūs. Gana patikimais šaltiniais galima laikyti ir to meto dvarų inventorius. Turimas dvarų inventorius rodo, kokiomis pajamomis disponavo vienas ar kitas namų ūkis. Neretais atvejais dvarų inventoriuje buvo nurodoma ir luominis statusas. Reikia pažymėti, kad šie šaltiniai yra tikslūs tik iš dalies, nes XIX a. inventoriai buvo pildomi siekiant sužinoti baudžiauninkų nešamos naudos dydį. Tokiuose sąrašuose retai bus aptinkami asmenys, kurie nemokėjo mokesčių. Bet retais atvejais yra paminimi smulkūs bajorai ir laisvieji žmonės, kurie nuomojo žemę iš dvaro⁴⁷. Tačiau dėl geresnio sandėrio ar nenorėdami prarasti laisvės, laisvieji žmonės dažnai klajodavo ir vienoje parapijoje ilgai neužsibūdavo, panašiai kaip ir smulkieji bajorai.

1.2 Namų ūkis Vakarų Europoje XVIII a. – XIX a.

Išsiaiškinta, kad namų ūkiai Europoje yra skirtingi. Tai priklauso nuo tautos ar kultūros, kuriose gyvena šeima. XVIII ir XIX a. namų ūkiai būdavo kuriami laikantis nusistovėjusių tuo laiku normų ar standartų. Didžiausius skirtumus mokslininkai išskiria tarp Vakarų ir Rytų Europos. Skirtinguose Europos regionuose skirdavosi namų ūkiai ne tik savo narių skaičiumi viename ūkyje, bet ir savo proporcijomis. Dėl tokios situacijos, galima sakyti, kad namų ūkiai galėdavo būti dideli ar sudėtiniai, kuriuose gyvendavo ne tik vyras su žmona ir vaikais, bet į vieną namų ūkį galėdavo įeiti tokie asmenys, kaip artimi giminės – dėdės, tetos su savo šeimomis ar seneliai. Vakarų Europoje skirtingai nei Rytų, namų ūkiai skirdavosi savo narių skaičiumi viename ūkyje. Vakarų

⁴⁴Jasas, Rimantas ir Truska, Liudas, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojų surašymas 1790 m.*, Vilnius, 1972. P. 4.

⁴⁵Pamerneckis, Stanislovas., *Agrarinių santykių raida ir dinamika Lietuvoje XVIII a. pabaiga – XIX a. pirmoji pusė*, VU leidykla, 2004. P. 11.

⁴⁶Miknys, Rimantas., Medišauskienė, Zita, Bairašauskaitė Tamara, *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011. T. VIII. D. 1. P. 75.

⁴⁷Pamerneckis, Stanislovas, *Agrarinių santykių raida ir dinamika Lietuvoje XVIII a. pabaiga – XIX a. pirmoji pusė*, VU leidykla, 2004. P. 13.

Europoje tuo laiku dominavo vadinamos branduolinės (šeimos, kurias sudarydavo tik tėvai ir vaikai), o kiti asmenys į juos nepatekdavo. Tokių branduolinių šeimų mokslininkų skaičiavimais galėjo būti apie 80 procentų⁴⁸. Skirtingai nuo Rytų Europos, Vakaruosės susiformavo didesni miestai su gana stipriu miestiečių luomu. Vakarų Europos miestų augimą dar labiau paspartino ir XIX a. prasidėjęs pramonės perversmas. Dėl pramonės perversmo agrarinė visuomenė tapo industrine.

Nuo XVII a. iki XIX a. Anglijoje daugiausiai dominavo maži namų ūkiai, kuriuose vyravo branduolinės šeimos⁴⁹. XVIII a. nebuvo daug didelių šeimų, nes, kaip pastebi istorikas Peter Laslett, tokio tipo šeimoms kurtis net nebūdavo būtinybės. Anglijoje skirtingose parapijose sudėtinės šeimos (kurios galėdavo būti sudarytos iš tėvų, vaikų, dėdžių ir senelių, taip pat į jas galėdavo patekti ir tarnai) sudarydavo nuo 11 iki 27 procentų⁵⁰. Kaip pastebi R. Wall, tokiai situacijai įtakos galėjo turėti ekonominės sąlygos parapijoje. Kuo stipresnė ekonomika, tuo mažiau būdavo kuriama sudėtinių namų ūkių, nes mažesnės šeimos pačios, be kitų pagalbos, sugebėdavo save išlaikyti. Galima daryti išvadą, kad tuo laiku šeimos negyvendavo dideliuose ir kompleksiniuose namų ūkiuose. Kalbant apie santuokas Anglijoje pastebima, kad būdavo tuokiamasi su to pačio luomo atstovais, kaip ir likusioje Europoje. Dėl tokių santuokų būdavo stengiamasi išlaikyti priklausomybę savo luomui, kas garantuoja privilegijas (kilmingiesiems ir miestiečiams), tai yra atleidimą nuo mokesčių. Tokios šeimos kūrimo tendencijos padėdavo garantuoti privilegijas ir savo vaikams. Visų luomų šeimos, galima sakyti, būdavo kuriamos iš išskaičiavimo, nes buvo žiūrima ne tik sau naudoti, bet ir savo tėvams. Taip būdavo mėginama sukurti ryšius tarp skirtingų giminių, tokiu būdu gaunant vieniems ar kitiems naudą ir kraujo ryšį. Kilmingojo luomo moterys Anglijoje patirdavo didžiulį spaudimą, nes šeima buvo kuriama neatsižvelgiant į jų norus. Ta pati situacija buvo valstiečių luomo moterims, joms tėvų spaudimas buvo ne ką mažesnis, tad namų ūkis būdavo kuriamas ir ne iš meilės. Anglijoje, kaip ir visoje Europoje, ilgą laiką egzistavusios patriarchalinės šeimos⁵¹ pradėjo nykti tik XVIII a. viduryje. Patriarchalinėje šeimoje visada dominavo tik vienas asmuo – tėvas, nebuvo jokios demokratijos. Valstiečių namų ūkius sudarydavo apie 7 ar 8 asmenis. Tokių namų ūkių visoje Anglijoje buvo apie 50 procentų. Kiti namų ūkiai turėdavo kur kas mažiau jame gyvenančių asmenų skaičių. Reikia pastebėti, kad moteris pagimdėdavo gana daug vaikų, tai yra nuo 8 iki 12⁵², bet dėl ligų, nepalankių sąlygų vaikų išgyvendavo tik pusė. Skirtinguose Anglijos regionuose namų ūkių skaičius svyravo ir buvo nelygus. Kai kurios parapijos būdavo gausiau gyvenamos. Taip pat Anglija tuo metu turėjo gana tankiai gyvenamą Londono miestą, o pramonės

⁴⁸Wrigley, Edward, Anthony, *English population history from family reconstitution 1580–1837*, Cambridge, 1997. P. 73.

⁴⁹Ten pat. P. 73.

⁵⁰Ten pat. P. 67.

⁵¹Wall, Richard, Mean household size in England from printed sources, *Household and family in past time*, Cambridge University, 1972, P. 164.

⁵²Ten pat. P. 166.

perversmo metu pradėjo augti ir kiti miestai⁵³. Tad dėl to mažėjo kaime gyvenančių asmenų skaičius. Anglija iki pramonės perversmo buvo agrarinis kraštas.

Prancūzijoje, kaip ir likusioje Vakarų Europoje, dominavo paprastos branduolinės šeimos. Iš XVIII a. laikotarpio daugiausiai duomenų yra surinkta apie Šiaurės Prancūzijos kaimus. Yves Blayo labai detalai išnagrinėjo ten esantį kaimą Grisy Suisnes. Jame nuo 1836 m. iki 1861 m. namų ūkio dydis pasikeitė nuo 3,4 iki 3,1 asmenų⁵⁴. Matyti, kad namų ūkiai Šiaurės Prancūzijoje savo narių skaičiumi pradėjo mažėti. Kaip pastebi istorikas Y. Blayo, Prancūzijoje XIX a. viduryje dominavo paprastos branduolinės šeimos, turinčios vieną ar du vaikus. Jo teigimu, minėtu laikotarpiu Šiaurės Prancūzijoje Grisy Suisnes kaime gausių šeimų, turinčių daug vaikų, skaičius sumažėjo nuo 10 iki 4 procentų⁵⁵. Mokslininkas pažymėjo, kad senosiose šeimose narių skaičius viename namų ūkyje buvo didesnis nei vėliau sukurti namų ūkiai. Jis, lygindamas tiriamąjį kaimą su kitais Prancūzijos kaimais, pastebėjo, kad šis kaimas buvo tarsi išimtis, nes jis, anot istoriko, pradėjo modernizuotis anksčiau, nei, pavyzdžiui, Echeveronne kaimas, kuriame tuo laikotarpiu dominavo branduolinės šeimos, turinčios apie 6 asmenis viename namų ūkyje⁵⁶. Kiek vėliau aplinkui esančiuose kaimuose taip pat pradėjo mažėti asmenų skaičius viename ūkyje. Nors asmenų skaičius namų ūkiuose mažėjo, tačiau pačių namų ūkių skaičius šiaurės Prancūzijos kaimuose didėjo.

Nyderlanduose, kaip ir visoje Vakarų Europoje, dominavo branduoliniai namų ūkiai. Kiek plačiau yra tirtos šiaurės Olandijos provincijos. Per laikotarpį nuo 1622 m. iki 1795 m. yra ištirta 4000 namų ūkių. Mokslininkai pastebi, kad šiaurės Olandijoje XIX a. sumažėjo gimstamumas ir moterų nuo 14 iki 40 metų amžiaus skaičius susikūrusiuose namų ūkiuose⁵⁷. Anot olandų sociologo E. W. Hofstee, moterys ir vyrai nekurdavo namų ūkių dėl ekonominių priežasčių. Tie, kurie turėdavo tarnus savo ūkyje, nesugebėdavo jų pilnai aprūpinti. Dėl tokios situacijos tarnai stengdavosi nekurti šeimų, nes neturėdavo stabilų pajamų šaltinio ir taip nebūtų sugebėję išlaikyti savo šeimos. Tačiau tokias pat tendencijas mokslininkas pastebi ne tik šiaurės Olandijoje, bet ir visose Nyderlandų žemėse. Santuokos Nyderlanduose, kaip ir to meto Europoje, būdavo sudaromos ne iš meilės. Jos dažniausiai būdavo sudaromos iš išskaičiavimo. Annet van der Woude pastebi, kad per visą XIX a. ir vėliau santuokos buvo sudaromos siekiant susigiminiuoti su kitais namų ūkiais. Tokios tendencijos gyvavo, nes Nyderlanduose buvo stipri patriarchalinė struktūra, kuri pradėjo silpti tik apie 1900 m. Kaip pastebi mokslininkai, pradėjus silpti patriarchalinei struktūrai, susidarė geresnės sąlygos demokratėti šeimoms. Šeimos galva – vyras – neteko dominuojančios padėties

⁵³Ten pat. P. 165.

⁵⁴Blayo, Yves, Size and structure of household in a Northern French village between 1836 and 1861, *Household and family in past time*, Cambridge University, 1972, p. 256.

⁵⁵Ten pat. P. 264.

⁵⁶Ten pat. P. 261.

⁵⁷Woude, der, van, Annet, Variations in the size and structure of the household in the United Provinces of the Netherlands in the Senteenth and Eighteenth centuries, *Household and family in past time*, Cambridge University, 1972. P. 303.

namų ūkyje. Branduolinės šeimos XIX a. pab. tampa labiau demokratiškesnės. Pagrindinius sprendimus namų ūkyje priimdavo ne tik vyras, bet ir žmona, atsižvelgiama ir į vaikų nuomonę. Daugiausia namų ūkių Olandijoje buvo miestuose. Jau 1795 m. 59 procentai gyventojų gyveno miestuose⁵⁸. Tačiau mokslininkai atkreipia dėmesį, kad lyginant su kitomis Vakarų Europos valstybėmis, Nyderlandų kaimuose gyveno gana nemažas gyventojų skaičius. Kaimai Olandijoje būdavo gana dideli, palyginus su to meto likusia Europa. Kaimuose gyvendavo daugiau kaip 2000 gyventojų, o kai kuriuose ir apie 4000 gyventojų⁵⁹. Namų ūkių skaičius kaimuose svyrudavo nuo 500 iki 1000. Branduolinę šeimą sudarydavo apie 4 asmenis. Tokių šeimų Nyderlanduose buvo apie 69 procentai⁶⁰. Likusios šeimos būdavo gausesnės, ir tik 10 procentų namų ūkių skaičiaus viename namų ūkyje būdavo apie 8 ir daugiau narių. Apie 20,5 procentų namų ūkių Nyderlanduose XVIII a. viduryje buvo sudėtiniai, vadinamieji giminių namų ūkiai. Tiesa, sudėtinių namų ūkių skaičius per visą XVIII a., galima sakyti, svyravo nuo 15,3 iki 22,3 procentų⁶¹. Miestai Nyderlanduose būdavo pasiskirstę taip, kad kaimai būdavo už mažiau nei 25 kilometrai. Jie augo kaimų sąskaita. Pavyzdžiui, XVIII a. Amsterdamo namų ūkių buvo kilę iš aplinkinių kaimų, tai yra apie 50 procentų visų gyvenusių asmenų buvo gimę ne pačiame mieste. Kaimuose gyventojai daugiausiai vertėsi gyvulininkyste ir pieno ūkiu. Nyderlandai iki pramonės perversmo ir po jo buvo agrarinis kraštas. Namų ūkiai pragyvendavo augindami karves ir perdirbdami pieną, kuris būdavo parduodamas mieste⁶².

1.3 Namų ūkis Centrinėje Rytų Europoje ir Balkanuose XVIII a. – XIX a.

Namų ūkiai Centrinėje Rytų Europoje, kaip pastebi lenkų istorikas Mikolaj Szoltysek, buvo sudėtingesni nei Vakarų Europoje. Visgi Mikolaj Szoltysek išvelgia daugiau panašumų nei skirtumų Europos namų ūkiuose. Jis kritikuoja Vakarų Europos mokslininkų požiūrį į namų ūkių struktūrą rytuose. Kaip pavyzdį jis pateikia vokiečių istoriką Augustą von Haxtausoną, kuris teigia, kad slaviškose žemėse, o tiksliau Rusijos imperijoje, tarp valstiečių daugiausiai dominavo vadinamosios sudėtinės patriarchalinės šeimos, o ne branduolinės šeimos kaip Vakarų Europoje. Pagal Federiką Le Play, patriarchaliniai sudėtiniai namų ūkiai dominavo Rusijos imperijoje tarp valstietijos, jie dominavo ir centrinėje Europoje, pavyzdžiui, Vengrijoje. Kaip teigia LePlay, XIX a. viduryje yra aiškiai matomas padalinimas tarp rytų ir vakarų namų ūkių tipų ir pan. Jis tokius pat skirtumus mato ir tarp šiaurės Europos ir Vakarų Europos namų ūkių. Kita, ne ką įdomesnė nuomonė, apie namų ūkius Europoje yra iškėlęs britų mokslininkas John Hajnal. Jo manymu,

⁵⁸Ten pat. P. 311.

⁵⁹Ten pat. P. 308.

⁶⁰Ten pat. P. 309.

⁶¹Ten pat. P. 313.

⁶²Ten pat. P. 316.

Vakarų ir Rytų Europas reikia skirti aiškia linija, kuri padalintų šeimos kūrimo modelius. Kaip teigia britų istorikas, Vakarų Europoje dominavo vėlyvos santuokos ir gana nemaža Vakarų Europos visuomenės dalis nebuvo sukūrusi santuokos⁶³. John Hajnal kaip pavyzdį pateikia Rusijos imperiją. Rusijoje daugiausiai dominavo sudėtinės šeimos, o santuokos buvo kuriamos gana ankstyvame amžiuje— apie 16 metų. Reikia pastebėti, nors Hajnal ir brėžia liniją tarp rytų ir vakarų šeimos modelio, tačiau jis neteigia, kad ši linija nuo Sankt Petreburgo iki Triesto negali būti peržiūrėta. Anot mokslininko, ir už linijos esančiose valstybėse pasitaiko panašus procentas šeimų, kurios buvo branduolinės kaip ir Vakarų Europoje⁶⁴. Tad anot Vakarų Europos mokslininkų, Rytų Europai yra būdingos daugiavaikės šeimos, o pati šeima yra sukuriama ankstyvame amžiuje skirtingai nei Vakarų Europoje.

M. Szoltyseko tyrimai rodo, kad XVIII a. Lenkijos visuomenėje dominavo branduolinės šeimos, sudarytos iš tėvų ir vaikų, kurių buvo apie 70 procentų. Tuo laiku Lenkijoje sudėtinių šeimų buvo apie 28 procentai. Be sudėtinių ir branduolinių šeimų, Lenkijoje 2 procentai buvo nesukūrę namų ūkio⁶⁵. Manoma, kad XVIII a. II pusėje Lenkijoje galėjo gyventi apie 3,1 milijonų žmonių. Tad apytikslis namų ūkių skaičius tuo laiku galėjo būti 387.500 ūkių. Branduolinių namų ūkį Lenkijoje sudarydavo vidutiniškai apie 8 asmenis. Vedybinis vyrų amžius būdavo nuo 25 iki 30 metų, o moterų nuo 22 iki 24 metų. Santuokos kūrimo amžius tiek rytų, tiek vakarų Lenkijoje buvo panašus. Nauji namų ūkiai būdavo kuriami sulaukus gana brandaus amžiaus. Lenkijos namų ūkis skiriasi nuo Vakarų Europos tuo, kad apie 50 procentų vyrų stengdavosi iki pat savo mirties išlaikyti visą namų ūkį ir jo neperleisdavo savo atžaloms⁶⁶. Vakarų Europoje toks procentas buvo kur kas mažesnis. Galima sakyti, kad kuo giliau į rytus, Lenkijoje, tuo mažiau būdavo branduolinių namų ūkių. Vakarų Lenkijoje dominavo branduolinės šeimos, jos sudarė apie 78 procentus visų namų ūkių, sudėtinės sudarydavo apie 22 procentus. Vidurio Lenkijoje sudėtinių ir branduolinių šeimų santykis buvo panašesnis. 53,3 jų buvo branduolinės, o likusios buvo sudėtinės arba gyveno vieniši žmonės. Prie sienos su Osmanų imperija Lenkijoje dominavo branduolinės šeimos, kurių buvo apie 72,5 procentų. Sudėtinės šeimos sudarydavo apie 23,7, o asmenys, kurie nebuvo sukūrę namų ūkio, sudarė apie 4 procentus. Rytų Lenkijos teritorijoje arti sienos su Rusijos imperija situacija keičiasi. Rytų Lenkijoje dominavo sudėtinės šeimos. Jų ten buvo apie 65,5 procentų, o branduolinės šeimos tesiekė tik 33,9 procento. Likusi populiacija buvo nesukūrusi namų ūkių⁶⁷. Tokia situacija, anot lenkų mokslininkų, rodo tai, kad tuo laiku Lenkija buvo multikultūrinė

⁶³Szoltysek, Mikolaj, Central European household and family systems, and the „Hajnal–Mitterauer line“: the parish of Bujakow (18th–19th centuries), *The History of the Family*, 1, 2007. P. 20.

⁶⁴Ten pat. P. 21.

⁶⁵Ten pat. P. 23.

⁶⁶Szoltysek, Mikolaj, Spatial construction of European family and household systems: a promising path or a blindalley? *An Eastern European perspective, Continuity and Change*, Cambridge University, 2012. P. 23.

⁶⁷Szoltysek Mikolaj, Central European household and family systems, and the „Hajnal–Mitterauer line“: the parish of Bujakow (18th–19th centuries), *The History of the Family*, 1, 2007, P. 23.

valstybė, ten, kur gyveno vien lenkų tautybės asmenys, dominavo branduolinės šeimos. Toliau į rytus lenkų skaičius mažėjo, ten gyveno ukrainiečiai ir baltarusiai, kurie kurdavo sudėtinius namų ūkius. Lenkai daugiausiai dominavo vakarų ir centrinėje Lenkijos dalyje. Reikia pastebėti, kad XVIII a. daugiausiai buvo apgyvendinta vakarinė Lenkijos dalis. Joje gyveno nuo 20 iki 40 žmonių kvadratiniam kilometre. Centrinėje Lenkijos dalyje gyventojų skaičius XVIII a. svyravo nuo 15 iki 18 asmenų kvadratiniam kilometre. Rytų Lenkija daugiausiai buvo apgyvendinta baltarusių tautybės asmenų. Rytų Lenkijoje tuo laiku gyveno nuo 10 iki 11 žmonių kvadratiniam kilometre⁶⁸. Lenkų namų ūkiuose dominavo katalikų tikėjimas. Rytų Lenkijoje, kurioje lenkai buvo mažuma, dominavo stačiatikių tikėjimas. Lenkijoje namų ūkiai versdavosi žemdirbyste. Žemdirbystė labiausiai buvo išvystyta vakarų Lenkijoje, tai iš dalies ir lemia branduolinių šeimų procentą nei rytuose. Rytų Lenkijoje žemdirbystė buvo labiau atsilikusi nei vakaruose. Vykstant karams su Rusijos imperija rytų Lenkija stipriau nukentėdavo nei vakarų Lenkija. Dėl šios priežasties žemės ūkis rytinėse dalyse buvo mažiau išsivystęs. Rytų Lenkijoje dvarams nuolat trūko darbo jėgos, kuri padėtų įsisavinti naujas dirbamos žemės teritorijas. Vienas valstiečių namų ūkis Lenkijoje dirbdavo nuo 0,5 iki 0,75 valako žemės. Lenkijoje tėvų dirbamus valakus perimdavo vyresnysis sūnus su savo šeima. Žemė būdavo paveldima arba ją išsinuomodavo iš dvaro. Namų ūkiai, kurie neturėdavo savo nuosavybės, žemę nuomodavo ir už ją dvarui ar į valstybės išdą mokėdavo pinigus.

Vengrijoje, kaip ir Lenkijoje, dominavo branduolinės šeimos. Vengrija, kaip ir Lenkija, XVIII a. – XIX a. buvo multikultūrinė valstybė, priklausiusi Austrijos, o vėliau ir Austrijos – Vengrijos imperijai. Vengrijos vakaruose, kaip tautinė mažuma dominavo vokiečiai, o rytuose – slavų tautos⁶⁹. Vokiečių šeimos, kaip ir Vakarų Europoje, buvo branduolinės. Jas kurdavo katalikų ir kalvinistų tikėjimo gyventojai. Rytų Vengrijoje gyveno slavai, o kaip žinia, slavų kraštuose paplitęs sudėtinis šeimos modelis. Stačiatikiai rumunai ir liuteronai slovakai Vengrijos teritorijoje daugiausia kurdavo sudėtinio modelio šeimas. Branduolinių namų ūkių Vengrijoje buvo apie 70 procentų. O likę 30 procentų populiacijos buvo sukūrę sudėtinius namų ūkius. Branduolinių namų ūkį Vengrijoje sudarydavo apie 4,6 individo⁷⁰. Tik nedidelis procentas namų ūkių buvo sudarytos iš daugiau kaip 6 individų. Vengrai namų ūkius kurdavo sulaukę 25 metų. Vengrija buvo agrarinis kraštas. Valstiečių namų ūkiai versdavosi žemės ūkiu. Žemę, kaip ir Lenkijoje, paveldėdavo vyriausias sūnus. Miestuose gyventojai versdavosi amatais. Kaip teigia vengrų mokslininkai, būtent

⁶⁸Szolysek, Mikolaj, Three kinds of preindustrial household formation system in historical Eastern Europe: A challenge to spatial patterns of the European family, *The History of Family*, 2007. Nr. 13/3, P. 238.

⁶⁹Peter Ori es Levente Pakot, *Haztartas szerkezet a 19 szazadi Magyarorszagon*, [prieiga per internetą, žiūrėta 2020–01–19.]. https://www.demografia.hu/hu/letoltes/publikaciok/PakotLevente/Ori_Peter_%20Pakot_Levente_Haztartasszerkezet_a_19_szazadi_Magyarorsz%C3%A1gon.pdf, p. 6.

⁷⁰Ten pat. P 5.

gaunamos pajamos ir papročiai turėjo įtakos namų ūkio struktūrai Vengrijoje. Skurdesniuose Vengrijos regionuose buvo kuriami sudėtiniai namų ūkiai, dėl kurių šeimos galėdavo išgyventi.

Čekijoje ir Slovakijoje branduolinės šeimos modelis, kaip pastebi mokslininkai, jau nuo XVI a. egzistavo Bohemijos ir Moravijos teritorijose. Jau nuo XVI a. 79 procentai namų ūkių buvo paprastojo branduolinio tipo. Panaši tendencija išliko ir per XVII a. XVIII – XIX a. namų ūkio santykis buvo panašus kaip ir Vengrijoje. Sudėtinius namų ūkius Čekijoje ir Slovakijoje daugiausiai kūrė miestiečių luomo atstovai. Toks namų ūkio tipas buvo kuriamas siekiant ekonominės naudos. Vedybinis amžius, kaip ir to meto Rytų Europoje, buvo 24 – 27 metai moterų tarpe ir 25 – 30 metai vyrų tarpe. Namų ūkis buvo kuriamas tik užsigarantavus stabilias pajamas. Tokia hipotezę mokslininkai pagrindė tuo, kad tuo laiku Bohemijoje ir Moravijoje pasitaiko daug nevedusių vyrų. Dažniausiai tokie vyrai dirbdavo tarnais ir savo turto neturėdavo. Namų ūkio dydis svyravo nuo 4,7 iki 5,2 viename branduoliniame namų ūkyje⁷¹. Kaip ir Vengrijos vokiečiai, Čekijoje ir Slovakijoje jie kurdavo branduolinius namų ūkius.

Balkanuose, skirtingai nei Vakarų Europos, Lenkijos ar Vengrijos, namų ūkiai dažniausiai būdavo sudėtiniai, jų buvo apie 55 procentus. Tik 45 procentai šeimų gyveno pagal branduolinį modelį. Vieną sudėtinį namų ūkį Balkanuose galėdavo sudaryti iki 100 asmenų⁷². Balkanuose, kaip pastebi mokslininkai, sudėtiniai namų ūkiai labai dažnai skirdavosi ir vėl jungdavosi į vieną didelį sudėtinį namų ūkį. XVIII ir XIX a. vieną sudėtinį namų ūkį Serbijoje sudarydavo 5 ar 6 šeimos. Vidutinis bendras asmenų skaičius viename namų ūkyje siekdavo nuo 50 iki 60⁷³. Dažniausiai tokius namų ūkius kurdavo broliai su savo šeimomis, kartu su jais gyvendavo ir tėvai. Moterys Balkanuose, kaip ir visoje Europoje, sulaukusios atitinkamo amžiaus palikdavo tėvų namų ūkius ir išeidavo į kitą sudėtinį namų ūkį. Juodkalnija, kitaip nei Serbija ar Kroatija, buvo savotiška išimtis. Po tėvų mirties broliai dažniausiai atsiskirdavo nuo sudėtinio giminės namų ūkio ir kurdavo branduolinius namų ūkius. Juodkalnijoje vieną namų ūkį sudarydavo nuo 6 iki 10 individų⁷⁴. Kaip teigia mokslininkai, sudėtinius namų ūkius Balkanuose veikė tradicijos. Didelė dalis tiek serbų, tiek kroatų gyveno pagal slavų ir indoeuropiečių sudėtinių šeimų modelį. Kaip teigia Edvard Hammel, tokie namų ūkiai turėdavo ir savotiškos ekonominės naudos. Sudėtiniai namų ūkiai sugebėdavo pasiskirstyti mokesčius taip, kad jiems jų mokėti palyginus su branduolinėmis šeimomis reikėdavo mažiau, nes mokesčiai būdavo imami nuo vieno namų ūkio. Taip pat tam tikrai daliai namų ūkių didelę įtaką darė ir su Osmanų imperijos ekspansija į pietų Europą atėję musulmonai, kurie kūrė namų ūkius pagal savo papročius ir tradiciją. Pagal musulmonų namų ūkio modelį, suaugusios moterys palikdavo savo gimtuosius namus ir persikeldavo gyventi į kitą namų ūkį. Vyriškosios

⁷¹Szolysek, Mikolaj, Three kinds of preindustrial household formation system in historical Eastern Europe: A challenge to spatial patterns of the European family, *The History of Family*, 2007. Nr. 13/3. P. 250.

⁷²Hammel, Edvard, The zadruga as process, *Household and family in past time*, Cambridge University, 1972. P. 366.

⁷³Ten pat. P. 368.

⁷⁴Ten pat. P. 371.

lyties atstovai likdavo gyventi su tėvais ir kurdavo sudėtinius namų ūkius. Tokio sudėtinio šeimos modelio galva buvo vyriausias vyriškosios giminės atstovas. Musulmonų namų ūkių daugiausiai buvo Bulgarijos teritorijoje, nors nemaža jų dalis gyveno ir Balkanuose⁷⁵. Tad galima drąsiai teigti, kad sudėtiniai namų ūkiai buvo paplitę visame regione. Jie apėmė ne tik musulmoniškas šeimas, bet ir krikščioniškas, kurios gyveno pagal senuosius papročius.

Bulgarijoje, skirtingai nei Balkanuose, dominavo paprasti branduoliniai namų ūkiai. Branduolinių namų ūkių tuo laiku čia buvo apie 64 procentai⁷⁶. Tačiau reikia pastebėti, kad lyginant su Vakarų Europa, dalis bulgarų namų ūkių buvo sudėtiniai. Kaip pastebi bulgarų istorikai, jie savo proporcijomis nelenkė Rusijos imperijos ir Balkanų namų ūkių. Daugiausia sudėtinių namų ūkių kūrė islamo religiją išpažinę asmenis, kurie į šalį atkeliavo su Osmanų imperijos įsiveržimu. Dėl aukšto XVIII – XIX a. mirtingumo, ypač vyrų tarpe, Bulgarijoje daugelis našlių kurdavo naujus namų ūkius. Kaip pastebi mokslininkai, ekonominė situacija tuo laiku Bulgarijoje praktiškai nedarė jokios įtakos namų ūkių struktūrai. Čia vieną branduolinį namų ūkį sudarydavo apie 6 asmenis. Tokių šeimų galėjo būti apie 70 procentų. Apie 10 procentų namų ūkių buvo sudaryti iš 10 ir daugiau asmenų. Kalbant apie sudėtines šeimas, reikia pastebėti, kad kaip ir Balkanuose, vieną sudėtinį namų ūkį sudarydavo apie 50 – 60 asmenų. Tokio tipo namų ūkių Bulgarijoje buvo apie 36 procentai⁷⁷. Vedybinis amžius buvo panašus kaip ir Rytų Europoje.

Šiaurės Baltijos valstybėse, kaip ir Vakarų Europoje, dominavo branduolinės šeimos. XVIII a. pabaigoje ir XIX a. pradžioje Šiaurės Baltijos regione, o tiksliau dabartinėje Latvijoje ir Estijoje, gyveno apie 1.168.000 gyventojų. Apie 90 procentų gyventojų gyveno kaimuose, o likusioji dalis – 10 procentų, gyveno miestuose, iš kurių 5 procentai gyveno Rygoje⁷⁸. Vieną namų ūkį sudarydavo apie 3 – 5 asmenis. Nors galima pastebėti, kad apie 2 procentai namų ūkių turėjo 11 ir daugiau individų viename namų ūkyje⁷⁹. Nykstant baudžiavai regione prasidėjo esminės permainos. XIX a. pradžioje regiono miestuose, o ypač Rygoje, pradėjo kurtis pirmieji fabrikai. Mažas skaičius miesto gyventojų paskatino lokalią migraciją į miestą. Dėl tokios priežasties didėjo namų ūkių skaičius miestuose. Išsilaisvinę nuo baudžiavos, valstiečių namų ūkiai galėjo įsigyti ar nuomotis žemę iš dvarininkų. Todėl lokali migracija išplito visame regione. Daugiausiai naujų namų ūkių buvo Kurše (Kurliandijoje). Čia XIX a. II pusėje prasigynę valstiečių namų ūkiai jau sau galėjo leisti

⁷⁵Ten pat. P. 263.

⁷⁶Rothbacher, Franz, *The central and East European population since 1850*, [prieiga per internetą, žiūrėta 2020–01–19.], <https://books.google.lt/books?id=8XYYDAAAQBAJ&pg=PA112&lpg=PA112&dq=household+in+baltic+countri+es+19+th+century&source=bl&ots=AUGDiNf0YJ&sig=ACfU3U3dVGoyfFGRrPqCGaHBK5TqLIBYtg&hl=lt&sa=X&ved=2ahUKEwiVIJfI1JXnAhWB6qYKHW-bDoAQ6AEwF3oECAkQAQ#v=onepage&q=household%20in%20baltic%20countries%2019%20th%20century&f=false>, P. 320.

⁷⁷Ten pat. P. 370.

⁷⁸Plakans, Andrejs, Migration, households, and agrarian reform in the Baltic province of Russia: 19th and 20th centuries, *The History of the Family*, 11, 2006. P. 152.

⁷⁹Plakans, Andrejs, Family enterprise in the Baltic estate economy: The nineteenth century, *The History of the Family*, 6, 2001. P. 243.

įsigyti privačias, o ne nuomojamas sodybas. Nuo 1865 m. iki 1872 m. valstiečiai nusipirko 8900 sodybų⁸⁰. Tad XIX a. II pusėje 50 procentų gyvenusių žmonių dėl lokalsios migracijos savo gyvenamą vietą buvo pakeitę bent kartą. Tai patvirtina gimimo vietų analizė, pagal kurią dauguma gyventojų nebegyveno savo gimtojoje vietoje.

1.4 Namų ūkis Lietuvoje XVIII – XIX a.

Lietuvoje XVIII a. tikslų gyventojų ir namų ūkių skaičių nustatyti yra sunku arba praktiškai neįmanoma. Prie staigių gyventojų skaičiaus svyravimų prisidėjo „Tvanas“ ir Šiaurės karas⁸¹. Nuolatinai karai alino jau ir taip nusilpusią valstybę, dėl ko kilo badas ir maras. Esant tokiai situacijai LDK smarkiai nukentėjo nuo kilusios demografinės krizės, kuri sumažino populiaciją. Situacija ima keistis XVIII a. viduryje. Pasibaigęs badas ir maras LDK teritorijose, žiūrint iš populiacijos prizmės, stabilizuojasi. Gyventojų skaičius pamažu pradėjo augti. Tik 1775 m. buvo priimtas LDK padūmės įstatymas, kuris įpareigojo surinkti duomenis apie visus ATR esančius dūmus⁸². Šis surašymas gana tiksliai pateikė duomenis apie sėslius gyventojus, kurie buvo katalikai, taip pat surašyti totoriai. Surašymo metu surinkti duomenys nurodo, kad viename namų ūkyje apytiksliai galėjo gyventi apie 8 asmenys⁸³. Tiesa, reikia pastebėti, kad kiti mokslininkai nėra linkę sutikti su tokiu skaičiumi. Kaip pavyzdžiui, Frydrikas Moszynski mano, kad vieną namų ūkį galėjo sudaryti apie 6 asmenis. Juzefas Vybicki mano, kad vieną namų ūkį galėjo sudaryti apie 4,5 asmens⁸⁴. 1775 m. surašymas buvo gana tikslus, tačiau jis apėmė tik katalikų tikėjimo asmenis ir turėjusius dirbamos žemės. Asmenys, kurie buvo kito tikėjimo ir neturėjo žemės nuosavybės, į sąrašus nepateko. Iš surašymo metu surinktų duomenų visgi spręsti apie tikslų namų skaičių XVIII a. Lietuvos teritorijoje yra sunku. Reikėtų pastebėti, kad žydai ir karaimai buvo įrašomi į registrą, ko nebuvo daroma su stačiatikių tikėjimo asmenimis. Žydai ir karaimai privalėjo mokėti pagalvės mokesį, tačiau registre jie buvo įrašomi kaip pavieniai asmenys, be savo namų ūkio. Dėl šios priežasties sunku nustatyti, koks skaičius kitataučių gyveno to meto Lietuvos teritorijoje, koks galėjo būti tikslus jų sukurtų namų ūkių skaičius. 1777 m. Lenkijoje ir Lietuvoje buvo pirmą kartą surašyti miesto gyventojai⁸⁵. 1775 m. surašymo duomenimis gyventojų skaičius išaugo, tačiau jis nepasiekė XVII a. I pusės lygio. XVIII a. 8 deš. apytikslis LDK teritorijoje gyvenusių individų siekia apie 3762600 gyventojų⁸⁶. Atlikę paprastus skaičiavimus galime spėti, kad to meto LDK teritorijoje galėjo būti apie 470 tūkstančių namų ūkių. Tačiau šis skaičius yra apytikslis, nes asmenų

⁸⁰Ten pat. P. 249.

⁸¹Jurginis, Juozas, *Lietuvos valstiečių istorija*, Vilnius, 1978. P. 127–129.

⁸²Kiaupa, Zigmantas, *Lietuvos istorija. Trumpasis XVIII amžius (1733–1795 m.)*, Vilnius, 2013. T. VII. D. 1. P. 254.

⁸³Ten pat. P. 255.

⁸⁴Jasas, Rimantas Truska, Liudas, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojų surašymas 1790 m.*, Vilnius, 1972. P. 5.

⁸⁵Ten pat. P. 6.

⁸⁶Ten pat. P. 6–7.

skaičius, gyvenančių po vienu stogu, gali skirtis. Pirmasis, kiek tikslesnis gyventojų surašymas, įvyksta 1790 m.⁸⁷ 1790 m. surašymas apėmė visų luomų gyventojus. Surašymo metu buvo surenkami duomenys apie dūmus, tačiau neturintys pastovios vietos asmenys, tokie, kaip pavieniai keliaujantys darbininkai, į sąrašus nebuvo įtraukiami, nes neturėjo pastovios gyvenamosios vietos. Galime teigti, kad surašymas, nors ir apėmė visus luomus, bet tam tikros grupės žmonių nefiksavimo, tad surašymą galima laikyti tikslu tik iš dalies. Gana tikslią informaciją apie katalikų namų ūkius teikia Katalikų bažnyčios rinkti duomenys. Remiantis jais galime drąsiai teigti, kad katalikų tikėjimą išpažįstančių asmenų namų ūkio skaičius augo. Nustatyti tikslų kitatikių namų ūkio skaičių yra sudėtinga, nes Katalikų bažnyčia duomenis rinko tik apie išpažįstančius katalikų tikėjimą. Tačiau galime spėti, kad ir kitatikių skaičius turėjo augti, nes augo katalikų skaičius. Lyginant 1755 m. ir 1790 m. yra pastebima, kad tikinčiųjų skaičius išaugo iki 19 procentų⁸⁸. 1788 – 1792 m. ATR Ketverių metų Seime buvo nutarta sudaryti tikslų gyventojų sąrašą, kuris turėjo apimti konkretų individą. Tačiau nutarime buvo rinkti duomenis apie dvasininkų ir kilmingojo luomo asmenis. Seimas taip pat parapijų bažnyčių dvasininkijai pavedė rinkti duomenis, susijusius su natūraliu gyventojų judėjimu. 1789 m. renkant duomenis seimas norėjo išsiaiškinti gyventojų lytį, gyvenamąją vietą, amžių, gimstamumą ir mirtingumą. Apskaitos tikslas buvo sužinoti gyventojų lytį, amžių, gyvenamąją vietą, mirtis, santuokas ir gimimus. Apskaita labiausia buvo norima sužinoti vyriškosios lyties atstovų skaičių visoje ATR, nes buvo norima sukurti šimtatūkstantinę armiją, kuri padėtų apsisaugoti nuo priešiška nusiteikusių kaimyninių valstybių. Tačiau ir šie duomenys nėra tikslūs, nes dažnai dvasininkams trūko kompetencijos, ir gyventojų surašymas dažnai prasilenkė su realybe. Reikia pastebėti, kad buvo siekiama 1790 m. surašymą pildyti ir padaryti jį tikslesniu, tačiau nors ir pildomas sąrašas tapo išsamesnis, bet realios situacijos jis neatspindėjo, nes į jį vis tiek nepateko mokesčių nemokėję asmenys. Remiantis 1790 m. surašymo duomenimis Lietuvos teritorijoje galėjo gyventi apie 2.400.000 žmonių⁸⁹. Atlikus primityvius skaičiavimus galime spėti, kad namų ūkių skaičius galėjo siekti apie 288.000. Tačiau, kaip ir minėjau prieš tai, vienos šeimos galėjo būti gausesnės, kitos mažesnės. Tad šis skaičius nėra tikslus. Surašymo duomenimis ženkliai sumažėjo gyventojų skaičius. Sumažėjimo priežastis buvo nenatūrali, nes po įvykusio ATR padalinimo to meto LDK teritorija neteko dalies savo žemių su gyventojais. Parapijose surinkti duomenys leidžia teigti, kad nepaisant prastėjančios situacijos ATR gimstamumas kasmet didėjo. 1790 m. duomenimis 1000 gyventojų teko apie 40 naujagimių ir 27 mirusieji žmonės⁹⁰. Atlikę skaičiavimus, galime pastebėti, kad natūralus prieaugis 1000 gyventojui buvo apie 13 naujagimių. Suprantama, kad dėl emigracijos ir imigracijos vyko demografiniai

⁸⁷Kiaupa, Zigmantas, *Lietuvos istorija. Trumpasis XVIII amžius (1733–1795 m.)*, Vilnius, 2013. T. VII. D. 1. P. 254.

⁸⁸Ten pat. P. 74 – 75.

⁸⁹Jasas, Rimantas, Truska, Liudas, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojų surašymas 1790 m.*, Vilnius, 1972. P. 9.

⁹⁰Kiaupa, Zigmantas, *Lietuvos istorija. Trumpasis XVIII amžius (1733–1795 m.)*, Vilnius, 2013. T. VII. D. 1, P. 254.

svyravimai. Tokius svyravimus dažniausiai sukeldavo miestiečių luomo atstovai, kurie keliavo iš miesto į miestą, ieškodami geresnių pragyvenimo šaltinių. Taip pat į LDK teritorijas nuolat kėlėsi naujakuriai iš Prūsijos, Lenkijos ir Vokietijos. Migrantai iš Vakarų dažnai atsikeldavo su visa savo šeima ir tai turėjo įtakos namų ūkio bendram skaičiui to meto Lietuvos teritorijoje. Prie gyventojų skaičiaus svyravimo prisidėjo sentikių tikėjimą išpažįstantys asmenys, kurie nuo represijų Rusijos imperijoje bėgo į LDK. Reikia pastebėti, kad sentikiai kūrė atskiras uždaras bendruomenes.

Apibendrinami surinktus duomenis galime daryti išvadą, kad nuo XVIII a. vidurio to meto Lietuvos teritorijoje populiacija nuolat didėjo. Didėjant populiacijai proporcingai augo ir namų ūkių skaičius. 1790 m. surašymas ne tik atskleidžia visų dūmų skaičių ar gyventojų surašymą bendrai paėmus, bet jau yra nurodoma, kokiame pavieta buvo kurio nors luomų atstovų skaičius. Kaip antai, skirtingose apskrityse (pavietuose) fiksuojamas ten gyvenusių bajorų skaičius.

XIX a. duomenys apie gyventojų skaičių ima tikslėti, nes Rusijos imperijai okupavus ATR, pastarajai prireikė tikslių duomenų apie tuo metu šalyje gyvenančius žmones, kurie yra pajėgūs mokėti pinigus į imperijos iždą. Tam reikalui 1795 m. vyko okupuotų kraštų gyventojų surašymas. Reikia pastebėti, kad į 1795 m. surašymą pateko tik darbingi vyrai⁹¹. Tad tuo metu vykęs surašymas dar buvo gana netikslus, todėl apskaičiuoti tikslų namų ūkių skaičių 1795 m. yra neįmanoma. Situacija ima keistis XIX a. 3 – 4 dešimtmetyje⁹². Būtent nuo tada Rusijos imperija pradeda rinkti duomenis ne tik apie tuos asmenis, kurie jau moka mokesčius į iždą, bet į sąrašus patenka visi okupuotos Lietuvos teritorijoje gyvenę asmenys, išskyrus kilmingojo luomo atstovus. Visgi XIX a. pradžios sąrašai nebuvo tikslūs, jie nerinko duomenų apie gyventojų judėjimą, emigraciją ir migraciją. Tad spręsti apie namų ūkių tikslų skaičių yra gan sudėtinga. Duomenų rinkimas buvo patikėtas Bažnyčiai. Dvasininkai kiekvienais metais vasario 1 d. surinktus duomenis privalėjo pateikti dvasinei viršenybei, kuri nedelsdama juos perduodavo aukščiausiajai valdžiai. Bažnyčia privalėjo rinkti duomenis apie gimstamumą, santuokas bei mirtis. Tačiau reikėtų pastebėti, kad šie duomenys yra tikslūs tik iš dalies, nes dvasininkai juos rinko atsainiai ir paviršutiniškai ir dalis žmonių į juos paprasčiausiai net ir nepatekdavo. Pirmasis gana tikslus gyventojų surašymas įvyko tik 1897 m. Šis surašymas buvo vykdomas laikantis to laiko statistikos reikalavimų. Iš Bažnyčios surinktų duomenų galima spręsti, kad XIX a. pr. Lietuvos teritorijoje, įskaitant ir Gardino guberniją, apytikslis namų ūkių skaičius galėjo būti apie 250 tūkstančių. Matyti, kad namų ūkių skaičius Lietuvoje didėjo netolygiai ir svyravo⁹³. Viena iš svyravimo priežasčių tapo 1794 m. sukilimas ATR teritorijoje. Carinė valdžia apkaltino bajorų luomą sukilimo organizavimu ir ištrėmė nemažą dalį jų į imperijos pakraščius. Dalis bajorų emigravo iš Lietuvos ir Lenkijos teritorijos, bijodami

⁹¹ Miknys, Rimantas, Medišauskienė, Zita ir Bairašauskaitė, Tamara., *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011. T. VIII. D. 1, P. 77.

⁹²Ten pat. P. 78.

⁹³Ten pat. P. 79.

susidorojimo. Kitas faktorius, kuris turėjo įtakos namų ūkių mažėjimui, buvo išaugęs mirtingumas. Dar viena iš priežasčių, prisidėjusių prie gyventojų skaičiaus mažėjimo, buvo carinės valdžios vykdomos rekvizicijos bei jaunų vyrų prievartinis ėmimas į rekrutus. Reikia pastebėti, kad po Trečiojo ATR padalijimo smarkiai pradėjo blogėti valstiečių luomo padėtis. Dėl to išaugo mirtingumas kaime, kuris savo ruožtu mažino namų skaičių kaimo vietovėse. Populiacijos ir namų ūkių skaičių neigiamai paveikė 1831 m. prasidėjusi choleros epidemija ir XIX a. vidurio nederliaus metai. Didžiulis nederlius valstiečius vertė badauti, tad dar labiau krito gyvenimo kokybė kaime. O tai savo ruožtu ir toliau didino mirtingumą. Prastėjanti padėtis buvusioje ATR iššaukė 1830 m. sukilimą, kuris buvo žiauriai numalšintas. Po sukilimo prasidėjo represijos prieš gyventojus. Represijos iššaukė laisvųjų gyventojų emigraciją, taip pat prasidėjo dalyvių trėmimai į Sibirą⁹⁴. Istorikai pastebi, kad dėl to Lietuvos teritorijoje išaugo moterų skaičius. Esant tokiam pasikeitimui dauguma jų nesukūrė šeimos, o tai dar labiau sumažino namų ūkių skaičių. Situacija šiek tiek pasikeitė 1861 m. panaikinus baudžiavą. Istorikai pastebi, kad šiuo laikotarpiu padaugėjo kaimo gyventojų skaičius. Tačiau baudžiavos panaikinimas valstiečiams nors ir suteikė laisvę, bet pragyvenimo lygis kaime ir toliau smuko. Gyventojų skaičiaus augimas valstiečių tarpe ir gyvenimo kaime blogėjimas, nes truko dirbamos žemės, iššaukė masinę emigraciją iš kaimo. Migracija iš Lietuvos teritorijų didžia dalimi vyko į to meto Latvijos teritoriją, o tiksliau į Rygą ir Mintaują (Jelgavą)⁹⁵. Būtent šie miestai buvo geriau išsivystę, nes juose, lyginant su kitais Rusijos imperijos miestais, (išskyrus Maskvą, Peterburgą ir dar kelis) buvo geriau išvystyta pramonė ir trūko darbo rankų. Taip pat emigracija vyko ir į Lenkijos gubernijas. Prie gyventojų mažėjimo prisidėjo ir nuolatiniai Rusijos imperijos karai su Osmanų imperija ir Vakarų Europa⁹⁶. Jie reikalavo didinti rekrutų skaičių. Vyrai bijojo būti paimti į rekrutus ir bėgo iš Lietuvos gubernijų. Esant tokiai situacijai mažėjo namų ūkių skaičius. Represinė Rusijos imperijos politika iššaukė ir 1863 m. sukilimą lietuviškose ir lenkiškose gubernijose. Sukilimas to meto Lietuvai baigėsi pralaimėjimu ir masinėmis represijomis. Ekonominis nepriteklus, represijos ir 1861 m. baudžiavos panaikinimas iššaukė masinę migraciją iš Rusijos imperijos į kitas pasaulio valstybes. Tokia situacija dar labiau paveikė namų ūkius lietuviškose gubernijose.

Istoriografijoje teigiama, kad šeimos Lietuvoje XVIII ir XIX a. buvo branduolinės struktūros. Lenkų istoriko M. Szoltyseko nuomone, šeimas Lietuvoje, kaip ir Lenkijoje, sudarydavo vyras, moteris ir vaikai⁹⁷. Tačiau kaip ir likusioje Europoje pasitaikydavo ir sudėtinių namų ūkių. Toks šeimos modelis labiausiai buvo paplitęs valstietijos tarpe. Po baudžiavos panaikinimo 1861 m. kiemai tapo valstiečių nuosavybe, ir kelios valstiečių šeimos galėdavo susijungti į vieną sudėtinę

⁹⁴Ten pat. P. 81.

⁹⁵Ten pat. P. 83.

⁹⁶Ten pat. P. 91.

⁹⁷Szoltysek, Mikolaj, Three kinds of preindustrial household formation system in historical Eastern Europe: A challenge to spatial patterns of the European family, *The History of Family*, 2007. Nr. 13/3. P. 251.

šeimą⁹⁸. Dažniausiai tokios šeimos buvo kuriamos tarp giminaičių. Be valstiečių sudėtinės šeimos kurdavo ir miestiečių luomo atstovai. Tokios šeimos būdavo kuriamos siekiant bendros turinės naudos, taip pat tokiam šeimos modeliui įtakos turėjo ir bendras užsiėmimas.

Vedybinis amžius Lietuvoje skyrėsi nuo Vakarų Europos. Galima teigti, kad vedybinį amžių reguliavo pati visuomenė. Prie amžiaus reguliavimo be visuomenės smarkiai prisidėjo Bažnyčia ir to laiko valstybėje priimti įstatymai⁹⁹. Dvasininkai versdavo žmones per išpažintį atskleisti paslaptis apie savo šeimos gyvenimą ir nuklydimus. Pasaulietiniai įstatymai draudė tuoktis asmenims, kurių amžius buvo mažesnis nei 16 – 18 metų, o didžiausias 80 metų. Stačiatikiams asmenims galiojo dar vienas draudimas – tuoktis daugiau nei 4 kartus. Galima teigti, kad nuo XVIII a. pradžios vedybinis amžius pamažu pradėjo augti, tačiau per visą XVIII ir XIX a. mažai tepasikeitė. Įstatymiškai moterys galėjo tuoktis sulaukusios 16 metų, tuo tarpu vyrai 18 metų amžiaus. Bendras skirtumas tarp vyro ir moters amžiaus siekdavo apie 10 – 12 metų. Vyrai tuokdavosi sulaukę apytiksliai 30 metų, o tuo tarpu moterys sulaukusios 20 – 25 metų amžiaus. Nors, kaip pastebi etnologai, penktadalis valstiečių moterų tuokdavosi dar nesulaukusios 20 metų amžiaus. Mokslininkai pastebi tendenciją, kad Kauno ir Suvalkų gubernijų gyventojai tuokdavosi sulaukę brandesnio amžiaus nei likusios Lietuvos teritorijoje. Iki 30 metų vedusių vyrų skaičius buvo apie 46 procentai¹⁰⁰. Namų ūkiai tarp skirtingų religijų žmonių būdavo skirtingi. Galima teigti, kad vieną katalikų tikėjimo namų ūkį sudarydavo apytiksliai 8,4 asmenų. Tuo tarpu stačiatikių ir musulmonų namų ūkiai buvo kur kas mažesni, juos sudarydavo apie 5 asmenys¹⁰¹. XIX a. esant gana aukštam gimstamumui ir nesant apsaugojimo priemonių kaimuose pasitaikydavo bandymų sureguliuoti narių skaičių namų ūkyje. Valstiečiai stengdavosi pažinti moters fiziologiją, netgi buvo sukeliama moterims persileidimai, o jei nepavykdavo, neturėdami tam reikalingų įgūdžių, darydavo abortus. Bet abortai dažniais baigdavosi moters mirtimi. Santuokos, kaip ir kitur, dažniausiai būdavo sudaromos iš išskaičiavimo siekiant tarpusavio naudos. Kilmingųjų luomas visais atvejais stengėsi susituokti tik su savo luomo atstovais. Kilmingieji tokiu būdu siekė išlaikyti kilmingą luomą ir jo teikiamą naudą valstybėje. Santuokos būdavo sudaromos bažnyčioje, nes XVIII a. ir XIX a. pradžioje nebuvo valstybinių metrikacijos skyrių, kurie atsirado tik po tam tikro laiko. Be santuokų kūrimo, Bažnyčia taip pat reguliavo ir skyrybas. Katalikų ir stačiatikių tarpe skyrybos vykdavo tik išskirtiniais atvejais, pavyzdžiui, vieno iš sutuoktinių mirties atveju. Dėl šios priežasties skyrybų klausimą visuomenė stengdavosi spręsti savaip. Skyrybų atveju buvo stengiamasi apeiti Bažnyčią ir tuo laiku

⁹⁸Miknys, Rimantas, Medišauskienė, Zita, Bairašauskaitė, Tamara, *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011. T. VIII. D. 1. P. 448.

⁹⁹Marcinkevičienė, Dalia, *Vedusiųjų visuomenė. Santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje – XX amžiaus pradžioje*, Vilnius, 1999. P. 38.

¹⁰⁰Miknys, Rimantas, Medišauskienė, Zita, Bairašauskaitė, Tamara, *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011. T. VIII. D. 1. P. 448.

¹⁰¹Ten pat. P. 449.

galiojusius valstybės įstatymus. Kitokia situacija buvo su protestantizmą išpažinusiais žmonėmis. Katalikų bažnyčiai negaliojančiomis santuokomis laikė santuokas, kurios buvo sudarytos tarp skirtingo tikėjimo asmenų. Tad dažniausiai namų ūkiai buvo sudaromi tik tarp vienodą tikėjimą išpažįstančių asmenų. Nors kaip pastebi mokslininkai, XIX a. jau pradėjo nykti konfesinis ir etnis šeimos uždaramas. Tokias tendencijas puikiai parodo 1721 m. išleista Petro I taisyklė, kuri leido kurti mišrias santuokas, tačiau vaikus buvo privaloma auklėti pagal stačiatikių taisykles. Šis Rusijos imperijoje veikęs įstatymas Lietuvoje, kuri buvo prijungta prie Rusijos imperijos, įsigaliojo tik 1832 m.¹⁰²

Lietuvoje, kaip ir Rytų Europoje, dominavo vadinamas patriarchalinis namų ūkis. Bajorų tarpe tėvas turėdavo pasirūpinti savo vaikų išsilavinimu. Bajorai pagrindine savo pareiga laikė pasirūpinti savo atžalomis, sūnums surasti užsiėmimą, o dukteris ištekinti už kitų kilmingųjų ir taip garantuoti ne tik dukterims gerą gyvenimą, bet ir susigiminiuoti su kitais kilmingais namų ūkiais¹⁰³. Valstiečių šeimoje tėvas savo atžalas, sulaukusias atitinkamo amžiaus, atiduodavo piemenauti, o vaikų uždarbį dalindavo ant viso namų ūkio. Tiek bajorų, tiek ir valstiečių luomų tarpe buvo gana paplitusios fizinės bausmės. Vaikai turėjo paklusti tėvo valiai, o jei nepakludavo, būdavo baudžiami. Taip pat Rusijai okupavus Lietuvą, pagal tuo laiku galiojusius įstatymus, vaikai privalėjo pasirūpinti savo tėvais, kurie nebepajėgdavo pasirūpinti savimi.

Dėl patriarchalinės struktūros šeimoje dominavimo vyras, o moterų padėtis buvo sunkesnė. XVIII – XIX a. pati opiausia problema buvo nesantuokiniai vaikai, o jų susilaukusioms moterims Rusijos imperijos įstatymai buvo negailestingi¹⁰⁴. Bajorų luomo tarpe gimusių nesantuokinių vaikų malonė priklausė nuo valdovo valios. Rusijos caras Aleksandras I nesantuokinius vaikus leisdavo įteisinti tik tuo atveju, kai atsirasdavo vaiko tėvas arba moteriai susituokus nebūtinai su vaiko tėvu po vaiko gimimo¹⁰⁵. Aleksandro I įsakas leido nesantuokiniams vaikams gauti tėvo pavardę, jo kilmę ir pretenduoti į palikimą. Bet caras Nikolajus I šį įsaką panaikino 1829 m., teigdamas, kad jis prieštarauja tikėjimo kanonams. Caras uždraudė bajorams ir valstiečiams įteisinti savo nesantuokinius vaikus. Tačiau Nikolajus I leido pirkliais įsisūnyti benamius vaikus. Nesantuokiniai vaikai dažnai būdavo paliekami auginti giminėms. Į nesantuokinius vaikus neigiamai žiūrėjo ir pati kaimo bendruomenė. Anot Dalios Marcinkevičienės, vaiko statusas lėmė jo gimimas,

¹⁰²Marcinkevičienė, Dalia, *Vedusiųjų visuomenė. Santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje – XX amžiaus pradžioje*, Vilnius, 1999. P. 118.

¹⁰³Miknys, Rimantas, Medišauskienė, Zita, Bairašauskaitė, Tamara., *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011. T. VIII. D. 1, P. 321.

¹⁰⁴Marcinkevičienė, Dalia, *Vedusiųjų visuomenė. Santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje – XX amžiaus pradžioje*, Vilnius, 1999. P. 31.

¹⁰⁵Miknys, Rimantas, Medišauskienė, Zita, Bairašauskaitė, Tamara., *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011. T. VIII. D. 1. P.455.

ar vaikas gimė šeimoje, ar ne¹⁰⁶. Lietuvos visuomenė netoleravo nesantuokinių vaikų. Dėl šios priežasties kaimo bendruomenėje vykdavo viešos egzekucijos nesantuokinių vaikų susilaukusioms moterims. Pasitaikydavo ir atvejų, kai tokios moters buvo baudžiamos fiziškai¹⁰⁷. Fizinės bausmės daugiausiai taikė pati bendruomenė. Esant tokiam visuomenės nusistatymui, bijodamos viešo visuomenės teismo, moterys neretai pavainikio problemą sprendavo žiauriai ir negailestingai.

1.5 Bajorų luomo situacija XVIII a. – XIX a.

XVIII a. pab. – XIX a. pr. bajorų luomas buvo nevienalytis, t.y., kad luomas skyrėsi savo padėtimi ir turtu. Nors luomas ir turėjo savo privilegijas, tačiau pagrindinė jo dalis buvo sudaryta iš smulkiosios neturtingos bajorijos. Patys bajorai buvo skirstomi kategorijomis. Kategorijas sudarė bajorkaimių bajorai, kurie turėjo žemės nuosavybę, činčininkai, kurie neturėjo jokios žemės nuosavybės, o žemę nuomodavosi iš kitų bajorų ir bežemiai bajorai, kurie būdavo laisvai samdomi darbininkai. Bajorai, kurie valdė tik apie 20 baudžiauninkų, buvo laikomi kaip nepasiturintys, o turėję iki 100 baudžiauninkų buvo laikomi vidutiniais, turėję daugiau kaip 100 baudžiauninkų buvo laikomi turtingais bajorais¹⁰⁸. Daugiausiai žemės ir dvarų valdė tik keletas stambių bajorų šeimų. Esant tokiai situacijai bajorų luomas jau Abiejų Tautų Respublikoje pradėjo smarkiai smukti žemyn. Rusijos imperijai prisijungus didžiąją dalį Lietuvos teritorijos, jos taikinyje atsidūrė ir smulkioji bajorija. Rusijos imperijos valdžia juos laikė nenaudingais, nes remiantis to laiko įstatymais jie nemokėjo mokesčių į išdą. Taip pat smulkioji bajorija buvo laikoma pavojinga, nes tiesiogiai kėlė grėsmę Imperijos vientisumui. Siekdama sunaikinti smulkiąją bajoriją, Rusijos imperijos valdžia pareikalavo, kad bajorai tuoj pat įrodytų savo kilmę. Tam reikalui valdžia sukūrė savivaldos instituciją – bajorų deputatų susirinkimą¹⁰⁹. Institucijos pagrindinis tikslas buvo surinkti bajorų dokumentus, juos tikrinti ir sudarinėti tikslias ir kilmę įrodančias genealogines knygas. Bajorų deputatų susirinkimas bajorais pripažindavo visus asmenis, kurie sugebėjo pateikti reikiamus dokumentus, kuriais įrodydavo savo kilmę. Būdavo atvejų, kai bajorai, kurie nepateikdavo visų reikiamų dokumentų ir neatitiko valdžios keliamų reikalavimų, dėl luomo solidarumo gaudavo bajorystės patvirtinimą. Tačiau ne visi bajorai stengėsi kuo greičiau įrodyti savo kilmę. Carinė valdžia, matydama susiklosčiusią situaciją, ragino smulkiąją bajoriją kuo greičiau įrodyti savo kilmę. Savotiška Rusijos imperijos politika, kuri leido įrodinėti savo kilmę visiems asmenims, sukėlė tikrą chaosą. Dėl tokios politikos prasigyvenę valstiečiai ir miestiečiai sugebėdavo papirkti bajorų deputato narius. Tad XIX a. 3 deš. atsirado daug savo kilmę nelegaliais

¹⁰⁶Marcinkevičienė, Dalia, *Vedusiųjų visuomenė. Santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje – XX amžiaus pradžioje*, Vilnius, 1999. P. 28.

¹⁰⁷Ten pat. P. 29.

¹⁰⁸Bairašauskaitė, Tamara, *Lietuvos bajorų savivalda XIX a. pirmojoje pusėje*, Vilnius, 2013. P. 26.

¹⁰⁹Miknys Rimantas, Medišauskienė, Zita ir Bairašauskaitė, Tamara., *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011. T. VIII. D. 1. P. 309.

būdais įrodžiusių asmenų, į kuriuos neturintis kilmės asmenys patekdavo net ir išgalvotomis pavardėmis¹¹⁰. Tokia susiklosčiusi situacija kėlė didžiulę grėsmę nusigyvenusiai smulkiajai bajorijai, o ypač tiems bajorams, kurių vienas iš tėvų buvo valstietis.

Patyrinėjus Jonišio, Naujosios Žagarės ir Radviliškio parapijų krikšto ir santuokos knygas matyti, kad gana nemaža dalis šių parapijų bajorų tokias šeimas ir buvo sukūrusios. Tad galime daryti prielaidą, kad šių parapijos bajorų vaikams įrodyti savo kilmę buvo be galo sunku. Nuo 1810 m. tiriamose parapijose yra pastebimas kilmingųjų populiacijos šuolis. Galima spėti, jog tuo laiku prasigynę Šiaulių ekonomijos valstiečiai bandė pereiti į kilmingųjų luomą (žr. priedą nr. 1).

Reikia pastebėti, kad smulkioji bajorija valdžios spaudimą tikėjosi atlaikyti, nes 1795 m. surašymo metu buvo pažymėti kaip kilmingi asmenys. Tačiau po 1830 – 1831 m. sukilimo, kuriame gausiausiai dalyvavo smulkioji bajorija, caras Nikolajus I savo 1831 m. įsaku griežtai nurodė praretinti smulkiosios bajorijos luomą. Šiuo įsaku Vakarų gubernijų bajorai buvo pripažinti bajorais, tik jei kilmę sugebėdavo įrodyti Heroldijoje¹¹¹. Dalinės privilegijos buvo atimtos visiems bajorams, kurias buvo pripažinusios tik bajorų deputatų susirinkimas, bet tuo pačiu bajorai ir toliau galėjo pilnai įrodinėti savo kilmę. Tie bajorai, kurie nesugebėjo įrodyti savo kilmingumo, buvo šalinami iš luomo ir pavadinami senąja šlėkta. Taip buvo sukurta nauja socialinė grupė, kuri buvo apmokestinta ir varoma į rekrutų prievolę. Dėl caro įsako, kuris XIX a. pr. įvedė valdomų dūmų cenzą, smulkioji bajorija negalėjo dalyvauti seimeliuose ir viešajame gyvenime. Dėl šios priežasties turtinė nelygybė bajorų luomo tarpe tik augo¹¹². Smulkiajai bajorijai tekdavo tenkintis stambiujų bajorų priimtais įstatymais, kurie dažnai buvo naudingi tik pastarajai. 1861 m. panaikinus baudžiąvą visi bajorai neteko baudžiauninkų. Dėl šios priežasties pasikeitė bajoro turto vertinimo kriterijai. Didžiausiu bajoro turtu tapo žemė. Po 1863 – 1864 m. sukilimo caras sumaniai pasinaudojo esama situacija. Jis 1865 m. pabaigoje išleido įstatymą, kuris devyniose Šiaurės vakarų ir pietryčių gubernijose įsigyti žemę ir dvarus leido tik išskirtinai rusų kilmės, stačiatikiams ir protestantų tikėjimo asmenims. Tokiu būdu caras faktiškai suvaržė lietuvių bajoriją, kuri buvo katalikiška¹¹³. Tad jau XIX a. pabaigoje Lietuvos bajorų žemėvalda sumažėjo. Dalį bajorams priklausančių žemių įsigijo valstiečiai ir rusų kilmės bajorai. Iškart po paskutinio sukilimo caro valdžia sukūrė žemietijos institutą, kuris bajorams panaikino monopolines teises formuoti savivaldą ir vietos valdymo organus. Be to, 1874 m. likusiems bajorams įvedama visuotinė karo prievolė, panaikinamos privilegijos, pavedama mokėti visus mokesčius¹¹⁴.

¹¹⁰Ten pat. P. 310.

¹¹¹Ten pat. P. 312.

¹¹²Ten pat. P. 314.

¹¹³Ten pat. P. 316.

¹¹⁴Ten pat. P. 319.

2. Pokyčiai Šiaulių ekonomijoje po 1795 m.

1775 m. iš Telšių į Šiaulius buvo perkeltas administracinio – teismo vieneto centras¹¹⁵. Tokiu būdu buvo įkurtas Šiauliai pavietas (apskritis) su centru Šiaulių mieste. Per XVIII a. pab. vykdytas reformas Žemaitija buvo padalinta į 3 pavietus – Raseinių, Telšių ir Šiaulių. Šiaulių pavietas apėmė ir dalį Šiaulių ekonomijos, o tiksliau, Šiaulių ir Radviliškio parapijų ribas. Susiformavęs naujas pavietas augino ir naują pavieto pareigūnų sluoksnį. Būtent vietiniai bajorai stengėsi įsitvirtinti pavieto administracijoje¹¹⁶. Blogėjant situacijai ATR, Šiaulių pavieto bajorija visomis išgalėmis stengėsi pasipriešinti artėjančiam priešui iš Rytų, tačiau generalinė LDK konfederacija ragino vietinę bajoriją nepulti prieš pajėgų¹¹⁷. Šiaulių pavieto ir ekonomijos bajorai buvo nepatenkinti esama situacija LDK ir tapo aktyviais 1794 m. sukilimo dalyviais. Tačiau sukilimui nepavykus praktiškai visa LDK atsidūrė Rusijos imperijos sudėtyje.

Už nuopelnus imperatorei Kotrynai II ir Rusijai po III Abiejų Tautų Respublikos padalijimo 1795 m. rugpjūčio 18 d. įsaku Platonas Aleksandrovičius Zubovas buvo apdovanotas dvarais Lietuvoje (gavo Kretingą, Plungę ir Šiaulių ekonomiją). P. A. Zubovas juose nuolat negyveno, nes pagrindinė naujų valdų rezidencija buvo Ruhentalio (Rundalės) pilis Kurše, netoli Žeimelio¹¹⁸. Reikia pastebėti, jog Kotryna II spalio 10 d. įsakų Šiaulių miestą atskyrė nuo Šiaulių ekonomijos ir nominavo jį pavieto centru¹¹⁹. Būtent įsakas suteikė miestui teises į aplinkines teritorijas 2 varstų spinduliu. Tačiau P. Zubovas, matydamas susiklosčiusią situaciją, geriausias žemes pasisavino sau, o miestui liko tik pelkėtos vietos. Tokia situacija iššaukė gyventojų nepasitenkinimą ir pretenzijas P. Zubovui. Miestas reikalavo laikytis Kotrynos II spalio 10 d. įsako ir miestui grąžinti tai, kas jam priklauso, o tiksliau, Lukšes, Noreikiškių ir Purvės kaimus, kuriuos P. Zubovas buvo užgrobęs. Nors miestas pastoviai ginčijosi su P. Zubovu, tačiau kiti Zubovų giminės atstovai XIX a. pab. buvo aktyvūs miesto problemų sprendėjai¹²⁰. Kaip antai, Nikolajus ir Vladimiras Zubovai nuolat patekdavo į miesto dūmą. Zubovai buvo gatvių tvarkymo ir naujų visuomeninių pastatų statybų iniciatoriai. Galime teigti, jog skirtingai nei P. Zubovas, kiti giminės atstovai noriai integravosi į gyvenimą mieste ir Lietuvos teritorijoje.

1796 m. instrukcijoje Šiaulių ekonomijos administracijai yra nurodymai ir dėl ekonomijoje gyvenusių bajorų statuso beiprievolių keitimo. Instrukcijoje pažymima, kad ŠE bajorai turi skirtingas laisves ir teises: „vieni iš jų atlieka tokias pat prievoles kaip ir pavaldiniai [valstiečiai],

¹¹⁵Stukienė, Šmilgelis, Ramutė, Šiaulių repartacija Abiejų Tautų Respublikos žlugimo išvakarėse, *Šiaulių apskrities istorijos raida*. Sud. J. Sireika, Saulės delta, 2004. P. 10.

¹¹⁶Ten pat. P. 15.

¹¹⁷Ten pat. P. 20.

¹¹⁸Жданов Л. П. *Послушный фаворит. Екатерина II и Зубов: роман-хроника (1789–1796)*. Москва, 2008. С. 247.

¹¹⁹Miknys, Rimantas, *Zubovų giminė ir Šiaulių miesto savivaldos reikalai XIX amžiuje (giminės integracijos į miesto visuomenę aspektas)*, P. 274. [prieiga per internetą, žiūrėta 2021–05–26.], <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2015~1497894558845/J.04~2015~1497894558845.pdf>

¹²⁰Ten pat. P. 277.

kiti – atvirkščiai, vieni yra laisvesni, o kiti dažniau prislėgti prievolių¹²¹. Todėl buvo numatyta sulygtinti jų atliekamas tarnybas ir statusą. Nuo šiol ŠE bajorai buvo atleisti nuo griovių kasimo, derliaus vežimo į Rygą, Liepoją ir Mituvą, gvolto (valstiečių prievolė dvarui dirbti darbo dienomis per darbymetį) ir šarvarkų (valstiečių prievolė taisyti kelius) vykdymo. Tokios prievolės paliktos vykdyti valstiečiams. Tačiau ŠE bajorai buvo įpareigoti nuo 1797 m. liepos 1 d. iki 1801 m. mokėti sodybos mokesčių ir činšą, taip pat už vežimą į Rygą ir į Liepoją po 2 talerius, už 2 vežimus į Mituvą – 2 talerius, už gvolatą – 6 lenkiškus auksinus, už sargybą raktui arba galvijų saugojimą – 8 lenkiškus auksinus, už duoklę – 2 lenkiškus auksinus, už kasimą – 10 rykščių dydžio griovio – 8 lenkiškus auksinus. Taigi, iš viso ekonomijos dvarui turi sumokėti per metus 72 lenkiškus auksinus. Taip pat numatyta, kad karo atveju jie bus pasitelkiami darbams. Iš savo pusės bajorai įsipareigojo dvaro administracijos atžvilgiu išlikti lojalūs ir paklusnūs, vadovautis ŠE nuostatais, gyvenamus namus (matyt, nuomojamus) išlaikyti tvarkingus, juos nemokamai taisyti iš ŠE skiriamos medienos. Jei norėtų išsikelti iš ekonomijos, tai čia gautus namus turi grąžinti administracijai. Nuosavus statinius gali parduoti ir atsiskaitęs su ekonomija (gavęs kvitą) gali išsikelti gyventi kitur. Iškilus konfliktui, jie privalo pirmiausia kreiptis į ŠE administraciją, o ne į teismus¹²². Taigi kaip matyti iš šios instrukcijos, ŠE bajorai buvo gana smarkiai priklausomi nuo dvaro, mažai kuo skyrėsi nuo valstiečių. Galima numanyti, kad dauguma jų neturėjo nuosavos žemės, statinių, turėjo nuolat ieškoti prieglobsčio.

Kalbant apie Šiaulių ekonomiją reikėtų paminėti ir tirtų parapijų miestų ir miestelių istoriją, kadangi nemaža dalis bajorų XVIII – XIX a. pačiuose miesteliuose. Žagarė XVIII – XIX a. buvo du miesteliai – Naujosios ir Senosios Žagarės. 1755 m. abiejose Žagarėse suregistruoti 209 dūmai. Naujojoje – 169, Senojoje – 40 dūmų¹²³. Toks dūmų skaičius abiejose Žagarėse nepakito iki pat XVIII a. pab. 1769 m. Šiaulių ekonomija buvo padalinta į Šiaulių, Joniškio, Žagarės ir Gruzdžių gubernijas. Žagarės gubernija buvo pati mažiausia, nes joje buvo tik 47 kaimai¹²⁴. Po ekonominės reformos tiek Senosios, tiek Naujosios Žagarės miestelėnų padėtis nesiskyrė nuo paprastų valstiečių. Kaip ir valstiečiai, abiejų Žagarių miestelėnai dirbo ketvirtadalį valako žemės, taip pat jie, kaip ir valstiečiai, privalėjo atlikti dviejų dienų lažą per savaitę, atlikti tris talkas su dviem šarvarkom per metus. XVIII a. pabaigoje abu miesteliai, nors ir būdami geroje geografinėje padėtyje, neišaugo į didesnius miestus. Tam reikšmės turėjo vietos bajorų nusistatymas, kurie bijodami netekti bajoro statuso, buvo neigiamai nusistatę prieš amatus, prekybą ir kitus verslus. 1790 m. vykusiame visuotiniame gyventojų surašyme buvo nustatyta, kad Naujosios Žagarės

¹²¹Instrukcijos feodalinių valdų administracijai Lietuvoje XVII–XIX a. Sud. Zigmantas Kiaupa, Jūratė Kiaupienė. Vilnius, 1985. P. 186.

¹²²Ten pat. P. 186–187.

¹²³Didžpetris, Vytautas, *Joniškio kraštas*, Žiemgalos leidykla, 2011, P. 94.

¹²⁴Šenavičius, Antanas, *Žagarė XV – XX amžiuje: raidos problemos*, Žagarė, Vilnius, 1998, P. 75.

parapijoje gyveno 6220 valstiečių ir 222 bajorai¹²⁵. Po trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalinimo Lietuvos teritorijoje buvo įvestas naujas administracinis teritorinis suskirstymas. Naujoji Žagarė, kuri priklausė Šiaulių, o Senoji Žagarė, kuri priklausė Bėržėnų valsčiui, buvo priskirtos naujai sukurtai Šiaulių apskrčiai¹²⁶. 1833 m. Senojoje Žagarėje buvo 683 gyventojai, tuo tarpu Naujojoje Žagarėje gyventojų skaičius buvo didesnis beveik keturis kartus ir siekė 2234¹²⁷. XIX a. II pusėje Žagarės miesteliai pradėjo sparčiai augti, prie augimo prisidėjo Rygos – Tilžės plentas, Žagarė tapo savotišku eksporto centru. Dėl tokios susiklosčiusios situacijos XX a. pr. abiejuose miesteliuose jau gyveno apie 10.000 gyventojų¹²⁸.

Joniškyje 1742 m. buvo tik 162 dūmai, kadangi miestas nukentėjo po karo su Švedija, kilusio bado ir maro¹²⁹. 1792 m. gyventojų surašymo duomenimis Jonišio parapijoje galėjo gyventi apie 11.139 asmenys¹³⁰. Po III Abiejų Tautų padalijimo, Jonišio parapija, kaip ir visa Šiaulių ekonomija, atiteko P. Zubovui. P. Zubovas nepripažino Jonišio savivaldos ir miestą apkrovė didžiuliais mokesčiais¹³¹. Kiek vėliau Jonišio ir Šiaulių raktai atiteko Dmitrijui Zubovui. Nepaisant gana prastos ekonominės situacijos Joniškyje ir jo parapijoje gan tolygiai augo gyventojų skaičius.

1709 m. švedams įsiveržus į Radviliškio miestelį, jis yra sudeginamas, o pasibaigus švedų puolimui prasideda badas ir maras. Dėl tokios susidariusios situacijos 1710 m. miestelyje nelieka nei vieno gyventojų. Pasibaigus negandoms 1736 m. miestelis pamažu pradeda atgimt. 1736 m. miestelyje yra minimos 24 šeimos, o 1755 m. miestelyje jau buvo 46 dūmai¹³². Reikia pažymėti, kad per visą XVIII a. miestelyje dūmų skaičius svyravo. Dėl šios priežasties gyventojų skaičius augo netolygiai, kaip daugumoje to meto Lietuvos miestų¹³³. Po 1831 m. sukilimo miestelyje pradėjo didėti gyventojų skaičius. Yra fiksuojama, kad 1833 m. gyveno 338 gyventojai, o 1847 m. jau 637 gyventojai¹³⁴. Miesto augimui XIX a. pabaigoje lemiamos įtakos turėjo geležinkelio mazgo statyba. Tad jau 1897 m. mieste surašyti 3955 žmonės¹³⁵. Lyginat su XIX a. pradžia mieste, gyvenančių skaičius, išaugo net 10 kartų.

¹²⁵Šenavičius, Antanas, *Žagarė XV – XX amžiuje: raidos problemos, Žagarė*, Vilnius, 1998, P. 120.

¹²⁶Baliulis, Algirdas, *Senoji Žagarė XV – XIX a. Žagarė*, Vilnius, 1998, P. 137 – 138.

¹²⁷Šenavičius, Antanas, *Žagarė XV – XX amžiuje: raidos problemos, Žagarė*, Vilnius, 1998, P. 83.

¹²⁸Ten pat. P. 130.

¹²⁹Ten pat. P. 70.

¹³⁰Jasas, Rimantas, Truska, Liudas, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojų surašymas 1790 m.*, Vilnius, 1972.

¹³¹Didžpetris, Vytautas, *Joniškio kraštas*, Žiemgalos leidykla, 2011. P.71.

¹³²Miškinis, Algimantas, *Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai*, Vilnius, 2007, T. 3. D. 2. P. 60.

¹³³Ten pat. P. 62 – 63.

¹³⁴Ten pat. P. 64.

¹³⁵Ten pat. P. 65.

3. Šiaulių ekonomijos namų ūkių (dūmų) skaičius XVIII a. pab. – 1830 m. (pagal vizitacijos aktus)

3.1 Joniškio parapijos kaimai ir dūmai pagal Bažnyčios vizitacijos aktus.

Nustatyti gana tikslius namų ūkių skaičius Joniškio parapijoje padeda bažnyčios vizitacijos aktai. 1820 m. bažnyčios vizitacijoje¹³⁶ yra surašyti visi kaimai ir dvarai, kurie tuo metu egzistavo parapijoje. Vizitacijos aktai taip pat atskleidžia ir gyventojų, o tiksliau katalikų skaičių parapijoje, o tiksliau, kiek katalikų tikėjimo asmenų gyveno viename ar kitame kaime. Pagal vizitacijos aktų duomenis, Joniškio parapijoje buvo 5 dvarai ir 113 kaimų ir 1 Joniškio miestas. Parapijoje 1820 m. buvo 1062 dūmai, kuriuose gyveno 7383 gyventojai. Tokie skaičiai parodo, kad parapija buvo gana tankiai apgyvendinta. Vizitacijoje paminėti šie dvarai ir kaimai: Andrešiūnai (10 dūmų), Alsiai (9 dūmai), Butaučiai (5 dūmai), Balkaičiai (12 dūmų), Bariūnai (10 dūmų), Bargavonė (1 dūmas), Byvainiai (8 dūmai), Burniškiei (14 dūmų), Bertaučiai (2 dūmai), Drąsutaičiai (9 dūmai), Duobedžiai (4 dūmai), Dargiai (12 dūmų), Džiugiai (13 dūmų), Drąseikiai (9 dūmai), Dvelaičiai (11 dūmų), Daunoravos dvaras (1 dūmas), Degučiai (1 dūmas), Ežeikiai (16 dūmų), Kalnelio dvaras (1 dūmas), Kalnelis (5 dūmai), Gudaičiai (6 dūmai), Giminėnai (8 dūmai), Gedvainiai (17 dūmų), Gasčiūnai (9 dūmai), Gataučiai (5 dūmai), Gerveliai (2 dūmai), Joniškio miestas (110 dūmų), Jonaičiai (6 dūmai), Jaučiūnai (14 dūmų), Ivoškiai (8 dūmai), Jakiškiai (27 dūmai), Jauneikiai (18 dūmų), Juodžių Dvaras (1 dūmas), Kepalių dvaras (1 dūmas), Kalvių dvaras (1 dūmas), Kalvių pašto stotis (1 dūmas), Kulpiei (7 dūmai), Klopiai (7 dūmai), Kurmaičiai (16 dūmų), Kirnaičiai (13 dūmų), Kančiūnai (8 dūmai), Krampiai (15 dūmų), Kuisiai (7 dūmai), Linkaičiai (18 dūmų), Likaičiai (2 dūmai), Lydekiai (8 dūmai), Medikuičiai (6 dūmai), Melniai (8 dūmai), Mitkūnai (7 dūmai), Mėdginai (18 dūmų), Mielaičiai (17 dūmų), Mikšiūnai (8 dūmai), Maldeniai (6 dūmai), Mikolaičiai (3 dūmai), Milekiai (4 dūmai), Mergiūnai (1 dūmas), Milvydžiai (12 dūmų), Nemeikšių dvaras (1 dūmas), Nemeikšiai (6 dūmai), Noriūnai (5 dūmai), Niūraičiai (13 dūmų), Aleknaičiai (3 dūmai), Paudruvės dvaras (1 dūmas), Paudruvė (7 dūmai) Pročiūnai (7 dūmai), Plikiškiai (12 dūmų), Pošupė (12 dūmų), Puplesiai (7 dūmai), Pociūnai (8 dūmai), Padirvonių bajorkaimis (4 dūmai), Pauliukai (1 dūmas), Paberžiai (4 dūmai), Pročiūnėliai (3 dūmai), Platoniai (6 dūmai), Rukaičiai (4 dūmai), Ropininkai (6 dūmai), Radikiai (7 dūmai), Rudiškiai (17 dūmų), Rubežninkai (5 dūmai), Rimšeliai (3 dūmai), Satkūnų (1 dūmas) ir Saugėlaukio (1 dūmas) dvarai, Satkovskių bajorkaimis (23 dūmai), Skilvioniai (11 dūmų), Skutėnai (5 dūmai), Skirbakiai (6 dūmai), Stoniūnai (8 dūmai), Šlapakiai (12 dūmų), Skariai (9 dūmai), Stupuriai (14 dūmų), Sabačiūnai (8 dūmai), Staneliai (19 dūmų), Sliekiai (7 dūmai), Šimkūnai (21 dūmas), Slėpsniai (15 dūmų), Šlotiškiei (13 dūmų), Spirakiai (8 dūmai), Smaliai (3 dūmai), Satkunėliai (4 dūmai), Šarkiai (9 dūmai), Svirpliai (5

¹³⁶ LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 20 – 21. (1820 m. Joniškio bažnyčios vizitacijos aktai.).

dūmai), Sargūnai(1dūmas), Treigiai(4 dūmai), Trumpaitėliai (8 dūmai), Trumpaičiai I (9 dūmai), Trumpaičiai II (11 dūmai), Tautginiai (8 dūmai), Vaizgučių dvaras (1 dūmas), Verškuliai (7 dūmai), Vekoniai (10 dūmų), Vanagai (9 dūmai), Vidginai (8 dūmai), Vaidminai (4 dūmai), Valiūnų Dvaras (1 dūmas), Vytaučiai (1dūmas), Vaineikiai (13 dūmų), Ziniūnai (6 dūmai), Zurawiany (1 dūmas), Žadvainiai (8 dūmai). Kaip rodo vėlesni bažnyčios vizitacijos aktai, gyventojų skaičius parapijoje nuolat augo. 1825 m. Joniškio parapijoje gyveno 10.306 žmonių¹³⁷, dūmų skaičius nepakito. 1830 m¹³⁸ gyventojų skaičius buvo 11.536 ir dūmų skaičius nepakito. Iš Joniškio krikšto, santuokos ir mirties metrikų galima pastebėti, kad parapijoje gyvenę bajorai daugiausiai gyveno Joniškyje, Satkovkyje, Džiuguose.Pavyzdžiui, Joniškyje gyveno bajorai Jablonskiai, Čyžai, Mickevičiai. Satkovskyje gyveno Leparskiai, Satkovskiai, Bačanskai. Džiuguose gyveno Zomačevskiai, Tomaševskiai, Matuzevičiai.

3.2 Naujosios Žagarės parapijos kaimai ir dūmai pagal Bažnyčios vizitacijos aktus

Kaip ir Joniškio, taip ir Žagarės parapijoje nustatyti namų ūkių skaičių padeda bažnyčios vizitacijos aktai. Joniškio parapijos vizitacijose yra surašyti visi kaimai, kurie priklausė Naujosios Žagarės parapijai. 1820 m. vizitacijos aktuose¹³⁹ yra paminėti 8 dvarai, Žagarės miestas ir 45 kaimai. Gyventojų skaičius buvo 5023, o dūmų skaičius buvo 507 1820 m. vizitacijos aktuose paminėtos šios gyvenvietės: Naujosios Žagares miestelis (54 dūmai), Veršiai (20 dūmų), Stungiai (40 dūmų), Rukuižiai (23 dūmai), Bandoriai (9 dūmai), Žučiai (11 dūmų), Daujočiai (3 dūmai), Vilkickiai (3 dūmai), Ramoškiai (9 dūmai), Budraičiai (19 dūmų), Petraičių dvaras (1 dūmas), Skaisgiris (13 dūmų), Donyliai (5 dūmai), Lankaičiai (14 dūmų), Taučiūnai (8 dūmai), Reibiniai (17 dūmų), Krikštanai (9 dūmai), Kemsiai (10 dūmai), Gražaičiai (14 dūmų), Gimbučiai (12 dūmų), Normančiai (8 dūmai), Bilžiai (10 dūmų), Kyburiai (9 dūmai), Endriškiai (7 dūmai), Toločiai (5 dūmai), Jankūnų dvaras (1 dūmas), Jurdaičių dvaras (1 dūmas), Mančiai (8 dūmai), Bijeikių dvaras (1 dūmas), Bičiušiai (6 dūmai), Ročkiai (4 dūmai), Miknaičiai (6 dūmai), Reklaičiai (5 dūmai), Juodeikiai (19 dūmų), Taručiai (3 dūmai), Gaudikiai (14 dūmų), Basiuliškiai (1 dūmas), Tarbūčiai (8 dūmai), Stelmokai (2 dūmai), Pabalių kaimas su palivarku (4 dūmai), Švedpolės dvaras (1 dūmas), Naujosios Žagarės dvaras (1 dūmas), Daugšiai (12 dūmų), Dilbinai (9 dūmai), Minčiai (11 dūmų), Montoriškių dvaras (1 dūmas), Žadeikių dvaras (1 dūmas), Juškaičiai (6 dūmai), Dameliai (13 dūmų), Žeimiai (6 dūmai), Tulniai (2 dūmai), Maželiai (18 dūmų), Domeikiai (10 dūmų). Iš 1825 m. vizitacijos aktų matyti, kad dūmų skaičius sumažėjo ir buvo 507, bet gyventojų skaičius išsaugo iki 5723. 1830 m. vizitacijos aktuose yra pastebima, kad dūmų skaičius išaugo iki

¹³⁷LVIA, f. 669, ap. 2, b. 227, l. 19 – 20, (1825 m. Joniškio bažnyčios vizitacijos aktai.).

¹³⁸LVIA, f. 669, ap. 2, b. 239, l. 13 – 14, (1830 m. Joniškio bažnyčios vizitacijos aktai.).

¹³⁹LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 130, (1820 m. Žagarės bažnyčios vizitacijos aktai.).

510, bet nepasiekė 1820 m. lygio. Taip pat lyginant su 1825 m.¹⁴⁰ sumažėjo ir gyventojų skaičius, kuris 1830 metais buvo 5676¹⁴¹. Kokie veiksniai gyventojų sumažėjimą galėjo lemti, sunku pasakyti, nes neturima tikslių duomenų. Peržiūrėjus aktuose esančią informaciją galima daryti išvadą, kad daugiausia bajorai gyveno Naujojoje Žagarėje, Vilkickuose, Krikščanuose. Pavyzdžiui, Naujojoje Žagarėje gyveno bajorai Borusevičiai, Matusevičiai Noreikos. Vilkickuose gyveno bajorai Vilkickiai, Leparskiai, Mackevičiai. Krikščanuose gyveno bajorai Matusevičiai, Piktarnos, Bijevičiai.

3.3 Senosios Žagarės parapijos kaimai pagal Bažnyčios vizitacijos aktus

Tai mažiausia tirta parapija. Šią parapiją tesudarė 12 kaimų, 2 dvarai ir Senosios Žagarės miestelis. 1820 m. bažnyčios vizitacijos duomenimis¹⁴² parapijoje buvo 42 dūmai ir gyveno tik 713 žmonių. Senosios Žagarės parapijoje yra paminėtos šios gyvenvietės: Senoji Žagarė (nenurodytas dūmų skaičius), Ryngiai (8 dūmai), Puikiai (4 dūmai), Tautmalis (3 dūmai), Martiniškio dvaras (1 dūmas), Ližikio dvaras (1 dūmas), Meceda (3 dūmai), Minkiai (5 dūmai), Viešučiai (5 dūmai), Giepaičiai (3 dūmai), Šauksteliai (2 dūmai), Vil kale (2 dūmai), Rudule (2 dūmai), Bamaliai (1 dūmas), Maldeme ukry (2 dūmai). 1825 metų bažnyčios vizitacijos duomenimis parapijoje išliko toks pat dūmų ir gyventojų skaičius¹⁴³. 1830 m. vizitacijos duomenimis parapijoje padaugėjo dūmų skaičius iki 45, taip pat išaugo ir padaugėjo gyventojų skaičius iki 716¹⁴⁴. Senojoje Žagarėje gyveno tokios bajorų šeimos, kaip Lukovskiai, Bernotai, Sleževičiai, Sydovskiai, Gineikos, Kasperavičiai, Porsiai. Metrikose nepavyko rasti nei vieno kaime gimusio bajoro.

3.4 Radviliškio parapijos kaimai pagal Bažnyčios vizitacijos aktus.

Kaimus, kurie XVIII – XIX a. patenka į Radviliškio parapiją, kaip ir prieš tai minėtos Joniško, Naujosios ir Senosios Žagarės parapijose, padeda nustatyti vizitacijos aktai. Juose kaip ir prieš tai minėtose parapijose yra surašyti visi kaimuose tuo metu buvę dūmai ir katalikų gyventojų skaičius. Radviliškio parapijoje 1825 m. vizitacijos duomenimis yra paminėtos 53 gyvenvietės¹⁴⁵. Iš jų paminėtas 1 miestas, 6 dvarai ir 46 kaimai. Vienas kaimas pažymėtas kaip negyvenamas, t. y. neturintis nei vieno gyventojų kataliko. 1825 m. Bažnyčios vizitacijos duomenimis Radviliškio parapiją sudaro Radviliškis (52 dūmai), Antaniškis (5 dūmai), Karčemų dvaras (5 dūmai), Sadūnai (12 dūmų), Kauliniai (18 dūmų), Rukliškiai (4 dūmai), Aukštelkai (50 dūmų), Gražiūnų dvaras (16 dūmų), Laudiškis (10 dūmų), Tasvitaičių dvaras (4 dūmai), Barvainiai (6 dūmai), Beniuliai (12

¹⁴⁰LVIA, f. 669, ap. 2, b. 227, l. 133. (1825 m. Žagarės bažnyčios vizitacijos aktai.).

¹⁴¹LVIA, f. 669, ap. 2, b. 239, l. 106. (1830 m. Žagarės bažnyčios vizitacijos aktai.).

¹⁴²LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 138. (1820 m. S. Žagarės bažnyčios vizitacijos aktai.).

¹⁴³LVIA, f. 669, ap. 2, b. 227, l. 147. (1825 m. S. Žagarės bažnyčios vizitacijos aktai.).

¹⁴⁴LVIA, f. 669, ap. 2, b. 239, l. 119. (1830 m. S. Žagarės bažnyčios vizitacijos aktai.).

¹⁴⁵LVIA, f. 669, ap. 2, b. 227, l. 591 – 592. (1825 m. Radviliškio bažnyčios vizitacijos aktai.).

dūmų), Giedvilai (9 dūmai), Paobele (13 dūmų), Rukaičiai (10 dūmų), Voskoniai (9 dūmai), Birjočiai (10 dūmų), Gaviniškiai (2 dūmai), Žironai (0 dūmų), Mankušiai (27 dūmai), Nutišiai (8 dūmai), Jankūnai (10 dūmų) Šniuraičių dvaras (30 dūmų), Romulaičiai (2 dūmai), Žarniai (13 dūmų), Vališiai (2 dūmai), Pakalniškio dvaras (6 dūmai), Mekiai (5 dūmai), Gankiai (9 dūmai), Glandžiūnai (4 dūmai), Dvarninkai (5 dūmai), Pušingaliai (4 dūmai), Pūšyniškis (10 dūmų), Zatrupiai (1 dūmas), Karolinai (3 dūmai), Lutkuškiai (9 dūmai), Glaudiškiai, (2 dūmai), Tautišiai (1 dūmas), Konovaičiai (3 dūmai), Blakčiai (1 dūmas), Matkaičiai (4 dūmai), Skirjočiai (2 dūmai), Miežaičių dvaras (14 dūmų), Nakrašiūnai (6 dūmai), Linkaičiai (5 dūmai), Ilgaičiai (9 dūmai), Ziniūnai (9 dūmai), Verbuliškiai (2 dūmai), Jaugielaičiai (7 dūmai), Narušaičiai (18 dūmų), Diržiai (6 dūmai), Vantaičiai (17 dūmų). Iš viso 1825 m. parapijoje buvo 504 dūmai, kuriuose gyveno 4370 gyventojų. Iš to galima daryti prielaidą, kad dūmą galėjo sudaryti apytiksliai 8,6 asmenys. Galima drąsiai teigti, kad Radviliškio parapija narių gausumu viename dūme nelabai kuo skyrėsi nuo to meto visos Lietuvos, kadangi Lietuvoje vieną namų ūkį sudarė apie 8 asmenys. 1830 m. Radviliškio parapijoje sumažėjo dūmų skaičius. 1830 m. jis siekė 500 dūmų, lyginant su 1825 m. sumažėjo nežymiai – tik 4 dūmais. Kas galėjo lemti sumažėjimą, sunku pasakyti. 1830 vizitacijos akte nurodoma, kad Radviliškio parapijoje gyveno 4815 katalikų¹⁴⁶. Lyginant su 1825 m., gyventojų skaičius išsaugo 445 asmenimis¹⁴⁷. Galimą daryti prielaidas, kad parapijos gyventojai siekė geresno pragyvenimo ir galėjo kurti sudėtingesnius namų ūkius, tačiau tai tik prielaidos, nes tai įrodančių šaltinių nepavyko aptikti. Remiantis krikšto, jungtųjų ir mirties metrikomis bajorai daugiausiai gyveno Radviliškyje, Paobelėje, Aukštelkėje, Paberžėje, Pakalniškyje. Pavyzdžiui, bajorai Mackevičiai, Norkevičiai, Grudzinskiai, Jasinskiai, Romanovskiai, Rimkevičiai gyveno Radviliškyje. Paobelėje gyveno bajorai Narvydai, Elzbutai, Sabanskiai, Rakovskiai. Aukštelkėje gyveno bajorai Vonsevichiai, Stanevičiai, Macevičiai, Norvilai. Bajorai Bagdonavičiai, Lubickiai, Urbonovičiai, Lenkevičiai gyveno Paberžėje. Bajorai Kondreckiai, Ovsianai, Rastovskiai gyveno Pakalniškyje.

¹⁴⁶LVIA, f. 669, ap. 2, b. 239, l. 171. (1830 m. Radviliškio bažnyčios vizitacijos aktai.).

¹⁴⁷LVIA, f. 669, ap. 2, b. 227, l. 592. (1825 m. Radviliškio bažnyčios vizitacijos aktai.).

4. Bajorų namų ūkis buvusioje Šiaulių ekonomijoje XVIII a. pab. – 1830 m.

4.1 Namų ūkio kūrimas buvusioje Šiaulių ekonomijoje XVIII a. pab. – 1830 m.

Iš šaltinių iki 1828 m. sunku pasakyti, kokio amžiaus būdavo besituokiantieji, kadangi santuokos metrikuose būdavo užrašomi tik besituokusiųjų vardai ir pavardės. Taip pat buvo užrašoma, iš kur besituokusieji buvo kilę¹⁴⁸, tai yra iš kokio kaimo ar parapijos. Tikslų amžių iki 1828 m. padeda nustatyti genealogija. Tačiau sudarinėti tikslias smulkiųjų bajorų genealogines lenteles yra begalo sudėtinga, nes skirtingai nei valstiečiai, kurių nemaža dalis buvo baudžiauninkai, bajorai buvo laisvi ir dažnai keisdavo savo gyvenamąją vietą, tai yra dažnai persikeldavo iš vienos parapijos į kitą, ieškodami geresnių alternatyvų pragyvenimui – geresnių nuomos sąlygų ar derlingesnės žemės. Iš surinktų duomenų galime matyti, kad besituokiančiųjų bajorų amžius buvo įvairus. Tačiau reikia pastebėti, jog buvusios Šiaulių ekonomijos bajorai tuokėsi panašaus amžiaus, kaip ir to meto kiti Lietuvos gyventojai. Lietuvoje moterys ištekėdavodutiniškai sulaukusios 20 – 25 m., o vyrai vesdavo – 30 m¹⁴⁹. Skirtumas tarp besituokiančiųjų dažniausiai svyravo tarp 10 metų. Pavyzdžiui, Vincento Gradkovskio ir Marijonos Petravičiūtės sūnus Juozapas vedė būdamas 25 metų, o jo žmona, Vincento Bogušo ir Kotrynos Janavičiūtės dukra Ona, buvo 16 m¹⁵⁰. Turėdami keletą pavyzdžių galime spėti, jog po santuokos praeidavo tam tikras laikas, kada pora susilaukdavo pirmosios atžalos. Pavyzdžiui, Jonišio parapijos bajoras Petras Čyžas 1818 m.¹⁵¹ susituokė su bajoraite Barbora Jablonskaite. Barbora buvo gimusi 1794 m., vadinasi, ištekėjo sulaukusi 24 metų. Pora susilaukė pirmagimės dukters tik 1822 m., t.y. po ketverių metų santuokos. Galima sakyti, jog Barbora ištekėjo ir susilaukė pirmosios atžalos jau gana brandaus amžiaus lyginat su to meto Lietuvos šeimomis. Kita vertus, gali būti, kad ankstesni vaikai mirė iškart po gimdymo ar įvyko persileidimas. Kitas pavyzdys būtų Antanas Leparskis iš Jonišio, kuris vedė 1819 m.¹⁵², būdamas 21 metų amžiaus bajoraitę Rozaliją Noreikaitę. Tačiau pora vaikų susilaukė tik praėjus 3 metams. 1822 m. gimė pirmasis poros sūnus Kazimieras Stanislovas.

Paprastai vyrai buvo vyresni už moteris, tačiau ne visada. Tai puikiai įrodo toks pavyzdys, kai 1830 m. Ambrozijaus Leparskio ir Onos Rutkaitės sūnus Kazimieras iš Vilkickų vedė būdamas 20 metų, o jo nuotaka, Adomo Pautovskio ir Magdalenos Radiševskaitės dukra Kotryna iš Krikštanų,

¹⁴⁸Sarcevičienė, Jolita, Krikštas – tai ne gimimas, o laidotuvės – tai ne mirtis“: parapijų metrikų knygos istorinės demografijos ir šeimos kontekste, *Ministri Historiae. Pagalbiniai istorijos mokslai Lietuvos didžiosios kunigaikštystės tyrimuose*. Sud. Z.Kiaupa, J. Sarcevičienė, LII leidykla, 2013. P. 455.

¹⁴⁹Miknys Rimantas, Medišauskienė Zita ir Bairašauskaitė Tamara., *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011. T. VIII. D. 1. P. 448.

¹⁵⁰ *Radviliškio RKB santuokos metrikų knyga 1828 – 1834 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/35> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 2.

¹⁵¹ *Joniškio RKB santuokos metrikų knyga 1813 – 1821 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/15> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 207.

¹⁵²Ten pat, l. 281.

40 metų¹⁵³. Tiek vyrui, tiek moteriai ši santuoka buvo pirmoji. Iš pavyzdžio matyti, jog kartais amžius galėdavo skirtis ir 20 metų. Kalbant apie didelį amžiaus skirtumą reikia pastebėti, jog dažnai skirtumui įtakos turėdavo žmonos ar vyro netektis, kai našlys ar našlė vedavo antrą kartą, o kitam besituokiančiajam tai būdavo pirmoji santuoka. Pavyzdžiui, 1829 m. Jono Babrovskio ir Zuzanos Manskevičiūtės sūnus, 40 metų našlys Antanas, iš Kurtuvėnų parapijos, Aukštelkės kaimo, vedė Naujosios Žagarės parapijos Petraičių kaimo gyventoją, Jono Zelenevičiaus ir Kotrynos Vismantaitės dukrą Teofiliją, kuriai vedybų metu buvo 20 metų¹⁵⁴. Reikia pastebėti, jog antrosios žmonos vedyboms neradęs Antanas savo parapijoje ar aplinkinėse parapijose ją rado už 50 kilometrų nuo Aukštelkės, Petraičių kaime Naujosios Žagarės parapijoje.

Iš turimų Naujosios Žagarės metrikų 1780 – 1800 ir 1820 – 1830 m. laikotarpio iš 31 poros pirmą (Žr. priedas nr. 3) kartą tuokėsi 30 porų. Pasitaikė viena pora, kurios jaunoji ištekėjo antrą kartą (Žr. priedas nr. 11): 1788 m. susituokė bajorai Michaelis Ibianskis su našle Agota Budzinskiene¹⁵⁵. Jonišio parapijoje 1780 – 1790 ir 1806 – 1830 m. laikotarpiu iš viso susituokė 127 bajorų poros (Žr. priedas nr. 3). 116 porų santuoka buvo pirmoji, o iš 10 santuokų vienas iš susituokusiųjų buvo našlys, o viena santuoka abiem besituokiantiems buvo antroji (Žr. priedas nr. 10). Pavyzdžiui, 1823 m. susituokė našliai iš Jonišio Vincentas Česnavičius su Agota Smilgevičiūte. Radviliškio parapijoje per 1780 – 1830 m. laikotarpį susituokė 159 bajorų poros (Žr. priedas nr. 3). Iš jų pirmą kartą susituokė 139 poros, o iš 20 porų vienas iš susituokusiųjų buvo našlys (Žr. priedas nr. 12). Reikia pastebėti, jog vedyboms amžius bajorams buvo neklūstis. Kaip antai, Jurgio Čyževičiaus ir Kotrynos Olisevičiūtės sūnus Jonas pirmą kartą vedė būdamas net 67 m. amžiaus. Jo žmona, Petro Danielevičiaus ir Onos Petrošaitytės dukra Gertrūda. Gertrūdai tai irgi pirmoji santuoka, ji kaip ir jos jaunikis, buvo jau solidaus amžiaus – 39 m.¹⁵⁶

Reikia pastebėti, jog dauguma bajorų tuokėsi išskirtinai tik su savo luomo atstovais. Panaši situacija buvo ir to meto likusioje Lietuvos teritorijoje. Galima teigti, jog santuokomis su savo luomo atstovais bajorai siekė išlaikyti privilegijas ne tik sau, bet ir ateities kartoms. Dar viena tikėtina priežastis, dėl kurios buvo tuokiamasi tik su savo luomo atstovais, siekis susigiminiuoti. Tokios giminystės priežastys galėjo būti įvairios, bet labiausia tikėtina, jog bajorai stengdavosi savo atžalas apvedinti tik už patikimos šeimos narių.

¹⁵³ *Naujosios Žagarės RKB santuokos metrikų knyga 1828 – 1834 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/23> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 74.

¹⁵⁴ Ten pat, l. 36.

¹⁵⁵ *Naujosios Žagarės RKB santuokos metrikų knyga 1757 – 1797 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/10> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 116.

¹⁵⁶ *Radviliškio RKB santuokos metrikų knyga 1828 – 1834 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/35> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 3.

Kalbant apie vedybas reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, jog tiek viena, tiek kita pusė prieš vedybas greičiausiai apsvarstydavo, ar verta vesti pasirinktą partnerį. Kaip teigia Dalia Marcinkevičienė, būtent materialinės sąlygos dažnai lemdavo pasirinkimą. Istorikės teigimu, jaunuoliai stengdavosi bent išlaikyti tokį patį gyvenimo lygį, kokį buvo sukūrę jų tėvai¹⁵⁷. Tačiau buvusios Šiaulių ekonomijos teritorijoje pasitaiko ir mišrių namų ūkių, kai žmona ar vyras būna iš vieno luomo, o kitas besituokiantysis būna iš kito luomo. Galime spėti, jog smulkioji Šiaulių ekonomijos bajorija nebuvo nutolusi nuo valstietijos. Tad kai kurie bajorai, neradę tinkamos savo luomo atstovės kaip sutuoktinės ar sutuoktinio, jo/jos ieškodavo valstiečių tarpe. Naujosios Žagarės parapijoje per 1780 – 1798 m. ir 1824 – 1830 m. laikotarpį užfksuotos tik 3 bajorų santuokos su valstiečių luomo atstovu (Žr. priedas nr. 8). Vadinas, kad tik 9,7 % bajorų santuokai rinkosi valstiečių luomo atstovą. Jonišio parapijoje tokių santuokų 1780 – 1790 ir 1806 – 1830 m. laikotarpiu buvo 19 (Žr. priedas nr. 7). Vadinas, kad apie 15 % porų susituokė su valstiečių luomo atstovais. Radviliškio parapijoje 1780 – 1830 m. laikotarpiu susituokė 12 porų, iš kurių vienas buvo valstietis (Žr. priedas nr. 9). Tad tiriamuoju laikotarpiu mišrias luomines santuokas sukūrė tik 7,5 %. Galime daryti išvadą, jog daugiausia su valstiečių luomo atstovais tuokėsi Jonišio parapijos bajorai. Naujosios Žagarės ir Radviliškio parapijose mišrių santuokų skaičius buvo gan panašus. Vieno iš sutuoktinių nepriklausymą kilmingųjų luomui parodo prierišo „G.D“, „M.D“. ar „nobiles“ nebuvimas. Kalbant apie žymėjimą bažnytinių metrikų knygoje reikia pastebėti, kad, „nobiles“ dažniausiai naudojo Jonišio parapijos kunigai iki 1800 m. Radviliškio parapijoje kunigai trumpindavo „G.D“. parašydami „G“. Reikia pastebėti, jog mišrių luomų santuokose gimusiems vaikams buvo be galo sunku įrodyti savo kilmingumą. Šią problemą gilino ir Rusijos imperijos politika. Carinės valdžios tikslas buvo sunaikinti smulkiają bajoriją ir taip padidinti įplaukas į Imperijos iždą. Taip pat carinė valdžia smulkiają bajoriją laikė pavojinga ir priešiška jai¹⁵⁸.

Kalbant apie santuokas galima įžvelgti, jog tikriausiai nerasdami tinkamos partnerės bajorai vyrai, o labai retais atvejais ir moterys, savo luomo partnerio ieškodavo gretimoje parapijoje ar net kaimyninėse parapijose. Kaip antai, Naujosios Žagarės parapijoje 1780 – 1795 ir 1824 – 1830 m. laikotarpiu, kaip ir minėta prieš tai, susituokė 31 bajorų pora. Iš jų 17 porų buvo iš to paties kaimo, 11 iš kito kaimo. Iš kitos parapijos sutuoktinius rado 3 poros (Žr. priedas nr. 5). Pavyzdžiui, didžiausias atstumas tarp susituokusiųjų pirminės gyvenamosios vietos buvo apie 80 kilometrų, kainašlys Paulius Chrzčavičius iš Šiaulių dvaro vedė valstietę Kristiną Bugievičiūtę iš Taučiūnų¹⁵⁹. Jonišio parapijoje nuo 1780 – 1790 ir 1806 – 1830 m. laikotarpiu, kaip ir minėta prieš

¹⁵⁷Marcinkevičienė, Dalia, *Vedusiųjų visuomenė. Santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje – XX amžiaus pradžioje*, Vilnius, 1999. P. 50.

¹⁵⁸Miknys, Rimantas, Medišauskienė, Zita Bairašauskaitė, Tamara, *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011. T. VIII. D. 1. P. 309.

¹⁵⁹ *Naujosios Žagarės RKB santuokos metrikų knyga 1757 – 1797 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/10> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], 1.

tai, susituokė 127 poros. Iš jų tame pačiame kaime gyveno 64 namų ūkį sukūrusios poros. Iš tos pačios parapijos, bet kito kaimo buvo 37 poros. Iš kitų parapijų buvo 26 poros (Žr. priedas nr. 4). Kaip pavyzdys galėtų būti atvejis, kai 1829 m. Ignatijaus Želigovskio ir Teklės Abacevičiūtės sūnus Jonas (39 m.) iš Rozalimo parapijos Rozalimo dvaro vedė Andriejaus Sokolovskio ir Onos Levickaitės dukrą Juozapotą (31 m.) iš Kalvių dvaro (abiem jauniesiems tai buvo pirma santuoka)¹⁶⁰. Atstumas tarp susituokusiųjų pirminės gyvenamosios vietos buvo apie 55 kilometrai tiesia linija. Radviliškio parapijoje, kaip ir minėta prieš tai, nuo 1780 – 1830 m. laikotarpiu susituokė 159 bajorų poros. Iš to paties kaimo susituokė 86 pora. Iš tos pačios parapijos, bet kito kaimo – 28. Kai vienas iš jaunųjų buvo iš kitos parapijos – 45 poros (Žr. priedas nr. 6). Pavyzdžiui, didžiausias atstumas tarp susituokusiųjų pirminės gyvenamosios vietos buvo apie 40 kilometrų tiesia linija. Būtent, 1807 m. Jonas Pukelis iš Kelmės vedė Magdalena Bachdonavičiūtą iš Radviliškio¹⁶¹.

Bene didžiausia problema, su kuria susidurdavo moterys, norinčios sukurti šeimą, buvo nesantuokiniai vaikai. Kaip pažymi istorikė D. Marcinkevičienė, vaiko statusas visuomenėje visais atvejais priklausydavo nuo to, ar žmogus gimė santuokoje, ar ne. Kaip teigia istorikė, gimimas pavainikiu lydėdavo visą gyvenimą ir buvo nurodomas daugumoje bylų. Autorė pastebi, jog nors nesantuokinių vaikų motinoms ir pavykdavo ištekėti, tačiau nesantuokiniam vaikui vietos šeimoje neatsirasdavo ir juos augindavo giminaičiai¹⁶². Taip pat susilaukusios nesantuokinių vaikų moterys kartais būdavo labai žiaurios ir juos tiesiog nužudydavo¹⁶³. Per tiriamąjį laikotarpį visose parapijose, išskyrus Senosios Žagarės parapiją, kurios krikšto metrikų beveik neturima, buvo rasta duomenų apie nesantuokinius bajorų vaikus. Naujosios Žagarės parapijoje nesantuokinių bajorų vaikų atvejų per tiriamąjį laikotarpį pasitaikė tik vienas. Krikštanuose 1821 m. Barbora Leparskaitė susilaukė dukters Onos¹⁶⁴. Onos tėvas metrikuose nenurodytas, vietoj tėvo parašyta, jog dukra yra nesantuokinė (lot. *illegitimi thoro*). Sunku pasakyti, ar Barbora buvo smerkiama savo tėvų, nes trūksta duomenų. Onos krikšto tėvai buvo bajorai Antanas Rekašius su Johana Bačianskaite. Galimaspėti, jog priklausymaskirmingųjų luomui suteikė vienas ar kitas garantijas ir didelio smerkimo nebuvo. Jonišio parapijoje pavainikių susilaukė dvi bajoraitės. Pirmoji – Jauneikiuose 1799 m. Magdalena Gedvilienė, kaip nurodo metrikai, našlė, susilaukė nesantuokinės dukters

145.

¹⁶⁰ *Joniškio RKB santuokos metrikų knyga 1828 – 1834 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/20> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 54.

¹⁶¹ *Radviliškio RKB santuokos metrikų knyga 1801 – 1827 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/31> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 31.

¹⁶² Marcinkevičienė, Dalia, *Vedusiųjų visuomenė. Santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje – XX amžiaus pradžioje*, Vilnius, 1999. P. 28.

¹⁶³ Ten pat. P. 31.

¹⁶⁴ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1823 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/19> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 116.

Uršulės¹⁶⁵. Jos dukros krikšto tėvais buvo valstiečiai Andriejus Vaitekaitis su Agne Maizovaite. Antroji moteris, kuri susilaukė nesantuokinio vaiko, buvo Juozapota Kušakaitė iš Kiepalių dvaro. Ji 1821 m. susilaukė nesantuokinės dukters Sofijos¹⁶⁶. Mergaitės krikšto tėvai buvo bajorai Leonardas Kirkilas su Karolina Tautvainyte. Pasirinkti krikšto tėvai rodo, kad greičiausiai Juozapota nepatyrė skaudžių patyčių. Radviliškio parapijoje nesantuokinių vaikų per tiriamąjį laikotarpį priskaičiuota keturi. Pirmasis nesantuokinis vaikas tiriamo laikotarpio buvo 1802 m. Barbaros Mongiedaitės iš Verdulių dvaro dukra Marcelė¹⁶⁷. Mergaitės krikšto tėvai buvo bajorai Liudvikas Jasteževskis su Estera Grogavičiūte. Antrasis atvejas tiriamo laikotarpio buvo Elenos Liubickaitės, kuri 1815 m. Paobelėje susilaukė nesantuokinės mergaitės Julijanos Barboros¹⁶⁸. Mergaitės krikšto tėvai buvo bajorai Liudvikas Monkevičius su Barbora Petrauskaite. Trečioji bajoraitė, kuri susilaukė nesantuokinio vaiko, buvo Karolina Chrzanovskaitė iš Šniūraičių dvaro. Ji susilaukė sūnaus Martyno Jurgio – 1819 m.¹⁶⁹. Berniuko krikšto tėvai buvo bajorai Benediktas Perskis su Julijona Stanevičiūte ir valstietis Izidorius Plūkas su bajoraite Margarita Tiliauskaite. Reikia pažymėti, jog prie moters pavardės buvo parašyta, kad ji yra našlė. Ketvirtasis atvejis – kai 1823 m. Agnietė Kiškūnaitė iš Verdulių susilaukė nesantuokinio sūnaus Vincento Franco¹⁷⁰. Berniuko krikšto tėvai buvo bajorai Juozapas Strotkovskis su Agniete Domantiškaite. Galima spėti, jog minėtos Radviliškio parapijos moterys didelių patyčių nepatyrė. Kaip rodo vaikų krikstatėviai, kilmingųjų luomas jų greičiausiai neatstūmė, tačiau tai tik prielaidos. Koks vėlesnis likimas ištiko nesantuokinius bajorų vaikus, spręsti sunku, nes neturima duomenų. Nesantuokiniai vaikai buvo skaudi tema tiek bajorams, tiek valstiečiams. Tačiau galime spėti, jog aukštesnė luominė padėtis, bajoraitėms leido lengviau auginti nesantuokinius vaikus, nei valstiečiams, nesukūrusiems atskiro namų ūkio.

Neturime informacijos apie kilminguosius, kurie nesukūrė atskiro namų ūkio, nežinome, kokia veikla jie užsiimdavo. Galima daryti prielaidas, jog moterys greičiausiai keliavo į vienuolynus ar pasiliko tėvų ūkyje, o vyrai greičiausiai tapdavo kunigai ar tiesiog persikeldavo į kitas parapijas ir

¹⁶⁵ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1798 – 1803 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/10> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 22.

¹⁶⁶ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 10.

¹⁶⁷ *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1798 – 1809 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/30> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 98.

¹⁶⁸ *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1810 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/33> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 64.

¹⁶⁹Ten pat, l. 119.

¹⁷⁰Ten pat, l. 165.

ten bandydavo rasti sau tinkamą porą¹⁷¹. Tokias prielaidas leidžia kelti to meto visos Lietuvos pavyzdžiai. Šiaulių ekonomijoje šeimos nesukūrusių bajorų skaičius buvo gan nedidelis arba jie tiesiog nebuvo įrašomi į metrikus, nes nesusilaukė vaikų, nevedė ar mirė kitoje parapijoje, tačiau tai tik prielaidos. Tikslėnius skaičius apie nesukūrusius šeimos asmenis pateikia nuo 1828 m. patikslinti ir pradėti pildyti mirties metrikai. Jonišio, Naujosios ir Senosios Žagarės parapijose 1828 – 1830 m. laikotarpiu nepasitaikė nei vieno įrašo, kuriame miręs senyvo amžiaus asmuo būtų fiksuotas kaip vienišas. Radviliškio parapijoje tuo pačiu laikotarpiu pasitaikė vienas atvejas, kai bajoras buvo nesukūręs namų ūkio. 1828 m. mirė bajoras Adomas Marcinkevičius, būdamas 40 m. Kaip nurodo mirties įrašas, vyras buvosenbernis (len. *stary młodzienc*)¹⁷². Galima spėti, jog vyras paliko gyventi su savo tėvais ir vėliau perėmė jų turtą, tačiau šeimos sukurti jam nepavyko arba jos sukurti paprasčiausiai nespėjo.

4.2 Bajorų namų ūkio dydis ir struktūra buvusioje Šiaulių ekonomijoje XVIII a. pab. – 1830 m.

Tikslų bajorų skaičių buvusioje Šiaulių ekonomijoje XVIII – XIX a. nustatyti yra sudėtinga. Kaip minėta prieš tai, bajorų luomo atstovai buvo laisvi žmonės. Smulkioji bajorija nuolat keisdavo savo gyvenamąją vietą, ieškodama derlingesnės žemės ar geresnio nuomos sandėrio. Be to, XVIII a. pab. – XIX a. visuotiniai gyventojų surašymai neapėmė bajorų luomo atstovų, nes į surašymus patekdavo tik mokesčius mokėję asmenys¹⁷³. Bajorai dėl turimų privilegijų į valstybės išdą mokesčių nemokėjo. Reikia pastebėti, jog 1790 m. visuotinis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės surašymas palietė ir kilmingųjų luomą. 1790 m. surašymo duomenimis Šiaulių paviete galėjo gyventi apie 11,3 tūkstančių bajorų¹⁷⁴. Lyginant su kitais pavietais, Šiaulių pavietegyveno gana daug kilmingojo luomo atstovų. Reikia pastebėti, jog Šiaulių ekonomijoje dominavusi smulkioji bajorija buvo skurdi ir neturtinga. Dažniausiai tokie bajorai klajodavo iš vienos parapijos į kitą, ieškodami geresnio pragyvenimo, t.y. ieškodavo pigesnės žemės ar dvaro nuomai. Iš metrikų sunku nustatyti, koks tikslus skaičius bajorų galėjo gyventi Šiaulių ekonomijos teritorijoje, nes nevisi bajorai į metrikus papildavo, nes nesusilaukdavo vaikų ar tuokdavosi ir mirdavo kitose parapijose. Yra tikimybė, kad bajorai galėjo savo vaikus krikštyti ir kitos parapijos bažnyčioje. Tiriant Jonišio, Naujosios ir Senosios Žagarių bei Radviliškio parapijas, deja, nepavyko aptikti nei vieno atvejo, kai

¹⁷¹Miknys, Rimantas, Medišauskienė, Zita, Bairašauskaitė, Tamara., *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011. T. VIII. D. 1. P. 452.

¹⁷² *Radviliškio RKB mirties metrikų knyga 1828 – 1834 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/36> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 11.

¹⁷³ Miknys, Rimantas, Medišauskienė, Zita, Bairašauskaitė, Tamara., *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011. T. VIII. D. 1. P. 75.

¹⁷⁴Jasas Rimantas ir Truska Liudas, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojų surašymas 1790 m.*, Vilnius, 1972. P. 74.

bajorai savo vaikus krikštijo minėtose parapijose, nors būtų gyvenę kitose parapijose. Tačiau rašant bakalauro darbą tirtoje Gruzdžių parapijoje tokių atvejų pasitaikė, kai tėvai gyveno vienoje parapijoje, o vaikus krikštijo kitoje. Pavyzdžiui, Juozapas Butvila su Rozalija Vilimavičiūte gyveno Šimkūnuose. Savo 6 vaikus krikštijo Jonišio parapijoje, kadangi Šimkūnai priklausė Jonišio parapijai, tačiau savo dukrą Uršulę 1812 m. krikštijo Gruzdžiuose¹⁷⁵. Kas galėjo turėti įtakos šeimai, kad vienas iš vaikų buvo krikštijamas kitoje parapijoje, pasakyti sunku, nes atstumas nuo Šimkūnų iki Jonišio yra mažesnis nei iki Gruzdžių (nuo Šimkūnų iki Jonišio tiesia linija apie 12 kilometrų, o iki Gruzdžių 15 kilometrų). Galbūt karo metais (napoleonmetis) šeima buvo persikėlusį gyventi į Gruzdžius. Remdamiesi Juozapo ir Rozalijos atveju galime daryti prielaidą, kad tiriamų parapijų bajorai savo vaikus galėjo krikštyti ir kitoje parapijoje.

Bajorų namų ūkio dydis buvusioje Šiaulių ekonomijoje galėjo būti įvairus. Vienos šeimos galėjo būti gausesnės, kitos mažesnės. Sunku spėti, kas galėjo turėti įtakos narių skaičiui viename namų ūkyje. Greičiausiai tiek dydžiui, tiek struktūrai įtaką darė pragyvenimo lygis. Šiaulių ekonomijos bajorija buvo smulki ir save išlaikydavo iš turimos žemės. Tai yra kiek žemės dirbo ir koks buvo derlius, tai tokio dydžio ir būdavo pajamos. Deja, tiriamojo laikotarpio nepavyko aptikti dvarų inventorių, kuriuose būtų minimi bajorai ir jų dirbamos žemės kiekis. Tačiau yra informacija iš 1732 – 1733 m. Šiaulių ekonomijos činčo mokesčio surašymo. Surašyme daugiausia minimi valstiečiai ir jų dirbama žemė. Tačiau pavyko aptikti ir keletą bajorų, nurodytas ir jų dirbamos žemės kiekis. Kaip antai, Vaineikiuose gyvenantis Kazimieras Pautovskis dirbo trečdalį valako žemės¹⁷⁶. Reikia paminėti, jog prie Kazimiero pavardės nebuvo nurodyta, ar jis kilmingas. Tačiau tiriamuoju laikotarpiu Pautovskiai bažnyčios metrikuose yra žymimi kaip kilmingieji. Dar vienas pavyzdys būtų Žagarėje, kur apie pusę valako žemės nuomojosi Danielius Jablonskis¹⁷⁷. Kaip ir Pautovskio atveju, nėra pažymėta, kokiam luomui Danielius priklausė. Tačiau Jablonskiai tiriamuoju laikotarpiu bažnyčios metrikuose pažymimi kaip kilmingieji asmenys. Jablonskiai daugiausia gyveno Jonišio parapijoje. Lenkų istorikas G. Blaszczykas Jablonskius identifikuoja nuo 1667 m. Kaip nurodo istorikas, Jablonskiai XVII a. buvo gana pasiturintys ir galėjo valdyti apie 14 valstiečių dūmų¹⁷⁸. Galima sakyti, jog bajorai, kaip ir valstiečiai, be žemės ūkio dar vertėsi gyvulininkyste. Valstiečiai augindavo įvairius galvijus. Deja, neturima duomenų apie bajorus, tačiau žinodami, kad Šiaulių ekonomijos bajorijos daugumą sudarė smulkioji bajorija, ją galime prilyginti pasiturintiems valstiečiams. Kaip antai, XVIII a. pab. pasiturintys valstiečiai augindavo po 3 karves ir po 3

¹⁷⁵Gruzdžių RKB Krikšto metrikų knyga. 1809 – 1820 m. *Skenuota e-kopija saugoma VU ŠA Regionų plėtros institute*, l. 122.

¹⁷⁶VUB, RS, F. 8-3949, *Woytowstwo Wawerskie I Audruwskie*, r. 1732-1733, l. 79. (Šiaulių ekonomijos činšo mokėtojų sąrašas 1732 – 1733 m.).

¹⁷⁷VUB, RS, F. 8-3949, *Miasto Żagory*, r. 1732-1733, l. 112. (Šiaulių ekonomijos činšo mokėtojų sąrašas 1732 – 1733 m.).

¹⁷⁸Blaszczyk, Grzegorz, *Herbarz szlachty żmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016, T. II. P. 352.

arklius¹⁷⁹. Todėl galime daryti prielaidas, kad smulkioji bajorija galėjo auginti gyvulius, o užaugintą produkciją galėdavo parduoti ar patys sunaudoti. Tokiu būdu bajorai galėjo išlaikyti savo namų ūkį. Galime spėti, kad kuo daugiau maisto ar pajamų užsitikrindavo bajoras, tuo daugiau jis galėjo sau leisti turėti atžalų. Dar vienas pavyzdys būtų tai, kad bajorai nuomodavosi dvarus. Pavyzdžiui, Daunoravos dvaras XVIII a. pab. – XIX a. I pusėjepriklausė Johanui Ottui Levinui von der Bruggenui¹⁸⁰. Tačiau šiame dvare yra aptinkama ir kitų šeimų bajorų vaikų gimimų. Pavyzdžiui, 1818 m. Franciskas Rozentalis su valstiete Ona Retiškaite susilaukė sūnaus Stanislovo¹⁸¹. Kaip rodo metrikai, jų gyvenamoji vieta buvo Daunoravos dvaras. Galime spėti, jog Franciskas galėjo nuomoti dalį dvaro žemės.

Reikia pastebėti, kad dalis bajorų sugebėdavo išleisti savo vaikus mokytis. Tokios informacijos suteikia bažnyčios vizitacijos aktai. Kaip antai, 1820 m. Naujosios Žagarės bažnyčios vizitacijoje yra minimi vaikai, kurie mokėsi parapijinėje mokykloje. Parapijinėje mokykloje mokėsi 54 vaikai, iš kurių 13 buvo bajorai¹⁸². Pavyzdžiui, mokinių sąrašė yra minimi Florijonas Vilkickis ir Ferdinandas Leparskis. Deja, krikšto metrikuose nepavyko aptikti, kada šie bajorų vaikai gimė, tačiau tiek Vilkickiai, tiek Leparskiai buvo bajorai. Šios giminės buvo pasklidusios po visą Šiaulių ekonomiją. Tad iš turimų duomenų galima daryti prielaidas, jog smulkioji bajorija valdė ar nuomavo tiek žemės, kiek ir valstiečiai. Nors reikia pastebėti, jog dirbdami tiek pat žemės, bajorai turėjo geresnes sąlygas išlaikyti savo šeimą nei valstiečiai, nes turėjo privilegijų, kurios jiems leido neatlikti kai kurių prievolių ŠE, kurias turėjo atlikti valstiečiai.

Kalbant apie bajorų namų ūkio dydį Šiaulių ekonomijoje, reikia pastebėti, jog šeimos būdavo skirtingos. Kaip rodo nagrinėti šaltiniai, narių skaičius viename namų ūkyje svyravo nuo 3 asmenų iki 10. Taip pat nemaža dalis šeimų, anot metrikų, turėdavo tik vieną vaiką. Tačiau tai nereiškia, jog vaikų skaičius galėjo būti mažas. Šeimos galėdavo paprasčiausia persikelti į kitas parapijas ir ten ieškoti geresnių sąlygų, todėl nežinome apie kitus vaikus. Reikia pastebėti, jog tirtose parapijose gimstamumas pasiekia tikras aukštumas nuo XIX a. pr. Kaip antai, Jonišio parapijoje iki 1800 m. per metus vidutiniškai kilmingų vaikų gimdavo apie 8. O nuo 1800 m. skaičius išauga iki 23 gimimų per metus. Naujosios Žagarės parapijoje iki 1800 m. bajorų vaikų buvo perpus mažesnis nei Jonišio parapijoje. Deja, neturima duomenų apie gimstamumą nuo 1780 – 1789 m., tačiau nuo 1789 iki 1800 m. per metus vidutiniškai gimdavo apie 4 kilmingųjų vaikus. Nuo 1800 m. vidutiniškai jau gimė po 13 vaikų. Radviliškio parapijoje iki 1800 m. vidutiniškai gimdavo panašiai

¹⁷⁹Pamerneckis, Stanislovas, *Agrarinių santykių raida ir dinamika Lietuvoje. XVIII a. pabaiga – XIX a. pirmoji pusė*, VU leidykla, 2004. P. 41 – 42.

¹⁸⁰Vasiliauskas, Ernestas, *Joniškio krašto dvarai Didžioji ir mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai*, Klaipėda, 2017. P. 49.

¹⁸¹ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1821 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/16> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 271.

¹⁸²LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 129. (1820 m. Žagarės abžnyčios vizitacijos aktai.).

kaip ir Jonišchio parapijoje – apie 8 kilmingus vaikus. O nuo 1800 m. – jau 17 gimimų į metus. Taip pat 1800 – 1830 m. laikotarpiu dauguma šeimų, kaip rodo krikšto metrikai, susilaukė tik po vieną vaiką (Žr. priedas nr. 1). Taip pat metrikų įrašuose atsiranda naujų, iki 1800 m. nebuvousių, pavardžių. Tokia situacija leidžia spėti, jog Rusijos imperijos laiku, prasigyvenę valstiečiai siekė įteisinti save kaip bajorus. Rusijos valdžia leido visiems norintiems mėginti įrodyti savo bajorišką kilmę¹⁸³. Tad prasigyvenę valstiečiai ir miestiečiai mėgino įsiteisinti savo kilmę.

Kokios buvodidžiausios bajorų šeimos? Jonišchio parapijoje didžiausia šeima buvo Ignatijaus Leparskio ir Angelės Steponkevičiūtės. Šios poros namų ūkį sudarė net 9 asmenys. Žagarės parapijoje didžiausias namų ūkis tiriamo laikotarpio buvo Leparskių. Tomo Leparskio ir Elenos Jascevičiūtės namų ūkį sudarė net 10 asmenų. Radviliškio parapijoje didžiausias namų ūkis buvo Kazimiero Ovsiano ir Rozalijos Vaitkevičiūtės. Poros namų ūkį sudarė 8 asmenys. Nors reikia pastebėti, jog didžiausių šeimų narių skaičius galėjo būti ir mažesnis dėl didelio tuo laiku buvusio vaikų mirtingumo. Tačiau mirties metrikuose nepavyko aptikti nei vieno mirusio vaiko iš paminėtų šeimų. O mirtingumas per visą laikotarpį išliko gana žemas palyginti su gimimų skaičiumi. (Žr. priedas nr. 2).

Bajorų namų ūkio struktūra Šiaulių ekonomijoje greičiausiai buvo branduolinė, t.y. šeimas sudarė tik vaikai ir jų tėvai. Panaši situacija buvo ir to meto Lietuvoje. Sudėtinius namų ūkius dažniausiai kurdavo miestiečiai ar valstiečiai po baudžios panaikinimo 1861 m.¹⁸⁴ Toks namų ūkio tipas leisdavo sutaupyti pajamas ar leisdavo net daugiau uždirbti. Bajorų tarpe sudėtinius namų ūkius kurdavo dažniausiai turtingi bajorai, kurie galėdavo sau leisti laikyti tarnus, kurie, kaip nuolatiniai gyventojai, gyvendavo po vienu stogu su bajoro šeima. Šiaulių ekonomijoje dominavo smulkioji bajorija, kuri negalėjo turėti tarnų. Tačiau galime spėti, jog ką tik sukūrę šeimas bajorų vaikai galėdavo gyventi po vienu stogu su savo tėvais. Kaip pavyzdžiui, Jonišchio parapijoje gyvenęs Alberto Leparskio sūnus Antonijus iki vestuvių 1819 m., kaip nurodo santuokos metrikai, greičiausiai gyveno su savo tėvais Joniškyje. Jis vedė Rozaliją Noreikaitę iš Kančiūnų. Pirmosios atžalos šeima susilaukė taip pat 1822 m. Kančiūnuose¹⁸⁵. Galima daryti prielaidą, jog Antonijus, vedęs Rozaliją, kurį laiką galėjo gyventi su savo uošviais Kančiūnuose. Tačiau tai tik prielaida.

¹⁸³Miknys, Rimantas, Medišauskienė, Zita, Bairašauskaitė, Tamara, *Lietuvos istorija. Devyniolik tas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011. T. VIII. D. 1. P. 311.

¹⁸⁴Ten pat. P. 82.

¹⁸⁵ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 73.

5. Dažniausiai minimos buvusios Šiaulių ekonomijos bajorų giminės XVIII a. pab. – 1830 m.

5.1 Gedvilos

Viena gausiausių giminių Joniškio parapijoje buvo Gedvilos. Reikia pastebėti, jog tiriamuoju laikotarpiu nei vieno Gedvilos nebuvo pastebėta Naujosios Žagarės ar Radviliškio parapijoje. Šaltiniuose Gedvilos jau yra minimi 1621 m. Anot G. Blaszczyko, ši giminė yra kilusi iš Telšių pavieto. Tai buvo smulkūs bajorai, kurie valdė vieną ar du valstiečių dūmus¹⁸⁶. Joniškio parapijoje gana gausiai gyveno tiek vyriškosios, tiek moteriškosios linijos atstovai.

Kulpiuose gyveno Jonas Gedvila ir Veronika Šimkevičiūtė. Šeima susilaukė sūnaus Tomo 1799 m.¹⁸⁷ Tomo krikšto tėvai buvo bajoras Laurentijus Staškevičius su valstiete Magdalena Balčiūnaite. Krampiuose gyveno Adomas Gedvila, jo žmona buvo valstietiškos kilmės Brigita Jolinaitė. 1800 m. pora susilaukė sūnaus Adomo¹⁸⁸. Adomo krikšto tėvai buvo bajoras Klemensas Vonevskis su valstiete Rozalija Jolinaite. Galima spėti, jog Jono ir Adomo šeimos palaikė gerus santykius ne tik su savo luomu, bet ir valstiečiais. Tokia prielaidą palaiko faktas, jog Jono ir Adomo vaikų krikšto mamos buvo valstietės iš Jolinų giminės.

Kitas Gedvilų giminės atstovas gyveno Šarkiuose – tai Tadas. Jis su Agniete Raimauskaite susilaukė trijų vaikų. Dukrų Elenos 1801 m.¹⁸⁹, Uršulės 1808 m.¹⁹⁰ ir sūnaus Adomo 1807 m.¹⁹¹ Dukros Elenos krikšto tėvai buvo valstiečiai Juozapas Drigotas ir Elžbieta Patarauskaitė. Pirmosios atžalos pora susilaukė Šarkiuose. Kita dukra Uršulė gimė Ropininkuose, jos krikšto tėvai buvo valstiečiai Juozapas Bagdonas su Uršule Raimauskaite. Sūnus porai gimė Milvydžiuose. Jo krikšto tėvai buvo valstiečiai Tadas Kazimieras Gričius su Elena Raimauskaite. Kaip rodo metrikai, pora nuolatos keisdavo savo gyvenamąją vietą. Taip pat pastebėtina, jog tarp pirmos ir antros atžalos yra 7 metų skirtumas. Manyta, jog pora galėjo turėti daugiau vaikų, tačiau jų galėjo susilaukti ir gretimose parapijose. Galima spėti, jog šeima gyveno gana skurdžiai, tad nuolat keitė gyvenamąsias vietas. Taip pat krikšto tėvai parodo, jog šeima nebuvo nutolusi nuo valstiečių. Matyti, kad krikšto motinomis buvo pasirenkamos giminaitės iš motinos pusės (panašiai kaip Adomo Gedvilos ir Brigitos Jolinaitės atveju).

¹⁸⁶Blaszczyk, Grzegorz, *Herbarz szlachty żmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016, T. II. P. 56.

¹⁸⁷ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1798 – 1803 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/10> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 43.

¹⁸⁸Ten pat, l. 48.

¹⁸⁹Ten pat, l. 91.

¹⁹⁰ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1808 – 1814 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/14> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 3.

¹⁹¹ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1803 – 1808 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/12> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 76.

Alsiose gyveno Juozapas Gedvilas, kuris šeimą sukūrė su Judita Alsioyte. Šeima susilaukė šešių vaikų: 4 sūnų ir 2 dukterų. Pora susilaukė 1810 m. Mato¹⁹², 1817 m. Ignatijaus¹⁹³, 1820 m. Martyno¹⁹⁴, 1822 m. Liudviko¹⁹⁵ ir dukrų Uršulės 1818 m.¹⁹⁶, Eleonoros 1824 m.¹⁹⁷ Mato krikšto tėvai buvo valstiečiai Tadas Bertulis su Elena Alsioyte. Ignatijaus krikšto tėvai buvo bajoras Francas Šyteikis su valstiete Elena Paluckaite. Reikia pastebėti, jog antrosios atžalos pora susilaukė Vaineikiuose. Martyno krikšto tėvai buvo valstiečiai Jonas Burba su Gertrūda Ragauskaite. Liudviko krikšto tėvai buvo bajoras Antonijus Gilevičius su valstiete Barbora Alsioyte. Uršulės krikšto tėvai buvo valstiečiai Francas Malinauskas su Sofija Satkauskaite. Eleonoros krikšto tėvai buvo valstiečiai Martynas Gruzdžius su Mariana Butovaite. Reikia pastebėti, jog paskutinės atžalos šeima susilaukė Krampiuose. Remiantis šaltiniais galima teigti, jog Juozapo šeima taip pat gyveno skurdžiai, nes yra matoma, kad šeima keitė gyvenamąsias vietas. Taip pat Juozapo žmona Judita metrikuose nevisada yra pažymima kaip kilminga. Tokia situacija leidžia daryti prielaidą, jog Judita buvo valstietė, o ne kilmingoji. Tai patvirtina ir kvistos krikštamotės iš valstietiškos Alsijų giminės. Ši šeima stengėsi palaikyti santykius ir su valstiečiais, ir su bajorais.

Joniškyje gyveno kitas giminės atstovas Kazimieras, kuris šeimą buvo sukūręs su Konstancija Stefankevičiūte. Pora susilaukė 3 atžalų. Pirmoji atžala Marijona Brigita gimė 1816 m.¹⁹⁸, 1822 m. – Kazimieras Andrius¹⁹⁹ ir 1826 m. – Rokas²⁰⁰. Kvisti krikšto tėvai rodo, kad šeima gerus santykius palaikė su bajorų luomo atstovais. Marijonos Brigitos krikšto tėvai buvo bajorai Ignatijus Jablonskis su Brigita Jutkevičiūte, Kazimiero Andriaus krikšto tėvai buvo bajoras Augustinas (pavardės nėra) su Marijona Jablonskaite. Roko krikšto tėvai buvo bajorai Rudolfas Adomavičius su Elena Jablonskaite. Kaip rodo metrikai, šeima palaikė ryšius su bajorais Jablonskiais.

¹⁹² *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1808 – 1814 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/14> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 61.

¹⁹³ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1821 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/16> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 104.

¹⁹⁴Ten pat, l. 206.

¹⁹⁵ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 45.

¹⁹⁶ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1821 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/16> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 143.

¹⁹⁷ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 98.

¹⁹⁸ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1821 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/16> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 74.

¹⁹⁹ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 52.

²⁰⁰Ten pat, l. 150.

Džiuguose gyveno Matas Gedvila, kuris vedė valstietę Aną Bagdonavičiūtę iš Jonišio 1813 m. Reikia pastebėti, jog ir Matas santuokos metrikuose nepažymėtas kaip „GD“ ar „MD“, kas rodė neaiškia kilmę²⁰¹. Tačiau krikšto metrikuose jis pažymėtas kaip kilmingas. Pora, anot gimimo metrikų, 1821 – 1827 m. susilaukė dukters ir sūnaus. Pirmosios atžalos susilaukė 1822 m.²⁰² Jiems gimsta dukra Elena Scholastika. Antraatžala gimsta po metų, 1823 m.²⁰³ – sūnus Matas. Šeima palaikė gerus santykius su valstiečių, dvasininkų ir bajorų luomais. Kaip antai, Elenos Scholastikos krikšto tėvai buvo Jonišio bažnyčios vikaras Antonijus Eismontas su valstiete Rozalija Komentaite. Mato krikštatėviai buvo bajoras Jurgis Šydlovskis su valstiete Konstancija Gendvilaite. Krikštijant Matą jo mama Ona metrikuose pažymėta kaip kilminga.

Apibendrinant informaciją apie Gedvilų giminę galime daryti prielaidą, jog jos atstovams buvo sunku įrodinėti savo kilmingumą. Giminė stengėsi palaikyti gerus santykius su visais luomais. Tai rodo krikšto metrikai. Galime spėti, jog šios giminės atstovai buvo neturtingi, tad kai kurie jos atstovai dažnai keisdavo gyvenamąją vietą, greičiausia ieškodami geresnių gyvenimo sąlygų. Gedviloms, deja, nepavyko išlaikyti bajorystės, nes 1853 m. Jonišio parapijos parapijiečių sąrašė nepavyko aptikti nei vieno Gedvilos pažymėto „JP“ (len. *Jaśnie Pań*) raidėmis, kurios nurodė bajorišką kilmę.

5.2 Jablonskiai

Jablonskiai gyveno Jonišio ir Naujosios Žagarės parapijose. G. Błaszczyko duomenimis, apie 1667 m. giminė buvo gana turtinga lyginant su kitais smulkiais bajorais. Tuo laiku Jablonskiai galėjo valdyti 14 valstiečių dūmų. Kaip teigia istorikas, XIX a. Jablonskiams pavyko įrodyti savo bajorystę. Jablonskiai buvo paplitę visoje Kauno gubernijoje²⁰⁴. Tiriamuoju laikotarpiu pirmasis krikšto metrikuose yra paminėtas Viktoras Jablonskis, kuris su valstiete Brigita Varganavičiūte susilaukė 3 dukrų: Marijonos Veronikos 1782 m.²⁰⁵, Elžbietos Margaritos 1788 m.²⁰⁶ ir Barboros 1794 m.²⁰⁷ Šeima gyveno Joniškyje. Marijonos Veronikos krikšto tėvai buvo valstiečiai Kazimieras Žielenavičius su Elžbieta Vatusevičiūte. Elžbietos Margaritos krikšto tėvai buvo valstiečiai

²⁰¹ *Joniškio RKB santuokos metrikų knyga 1813 – 1821 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/15> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 23.

²⁰² *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 39.

²⁰³Ten pat, l. 69.

²⁰⁴ Błaszczyk, Grzegorz, *Herbarz szlachty żmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016, T. II. P. 352.

²⁰⁵ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1775 – 1790 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/8> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 147.

²⁰⁶Ten pat, l. 238.

²⁰⁷ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1794 – 1798 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/9> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 14.

Martynas Paleckis su Barbora Zielonavičiūte. Barbaros krikšto tėvai buvo valstiečiai Laurentijus Kirsnovskis su Konstancija Laucevičiūte. Kviesti vaikų krikšto tėvai rodo, jog Viktoro šeima nebuvo nutolusi nuo valstiečių, o ir pati Viktoro žmona buvo valstietė. Reikia pastebėti, kad Barbora, būdama 28 m., susilaukė pirmosios dukros Elenos Julijonos 1822 m.²⁰⁸ su vietiniu bajoru Petru Čyžu. Antro vaiko ji susilaukė 1824 m.²⁰⁹ – tai Petro Ignatijaus. Pora susituokė 1819 m.²¹⁰ ir gyveno Joniškyje. Elenos Julijonos krikšto tėvai buvo bajorai Ignatijus Skrockis su Elena Jablonskaite. Petro Ignatijaus krikšto tėvai buvo bajorai Vincentas Jablonskis su Marina Jablonskaite. Kita sesuo Elžbieta sukūrė šeimą su Adomu Kigevičiumi ir, būdama 21 metų, 1809 m. susilaukė sūnaus Juozapo²¹¹. Pora gyveno Rukuižėje (Naujosios Žagarės parapija). Juozapo krikšto tėvai buvo bajorai Juozapas Leinartas su Ona Daukšaite. Reikia pastebėti, jog Elžbieta metrikuose nepažymėta kaip kilmingoji, nors jos sesuo metrikuose pažymima kaip bajorė. Greičiausiai Viktoro dukroms buvo sunku įrodinėti savo kilmę, nes jų motina buvo valstietė.

Dar vienas Jablonskis, kuris yra minimas Jonišchio parapijoje, buvo vardu Fortūnatas. Jis su Marijona Krogelevičiūte susilaukė sūnaus Vincento 1819 m.²¹² Pora gyveno Joniškyje. Vincento krikšto tėvai buvo bajorai Ignatijus Matakovskis su Kotryna Vaišvilaite.

Kitas giminės atstovas Vincentas Jablonskis sukūrė šeimą su Elena Paluckaite iš Vaineikių. Pora susituokė 1818 m.²¹³ ir susilaukė 3 vaikų: dukros Reginos Siuzanos 1822 m.²¹⁴ ir sūnų Leopoldo Vincento 1824 m.²¹⁵, Viktoro Ignatijaus 1826 m.²¹⁶ Reginos Siuzanos krikšto tėvai buvo bajorai Kazimieras Zielonavičius su Martyna Jablonskaite. Leopoldo Vincento krikšto tėvai buvo bajorai Horacijus Baukevičius su Barbora Zielonavičiūte. Viktoro Ignatijaus krikšto tėvai buvo kunigas Anupras Matovičius su bajoraite Brigita Petravičiūte. Vincento šeima gerus santykius palaikė su vietos bajorais.

²⁰⁸ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 28.

²⁰⁹Ten pat, l. 97.

²¹⁰ *Joniškio RKB santuokos metrikų knyga 1813 – 1821 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/15> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 138.

²¹¹ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1805 – 1814 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/17> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 49.

²¹² *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1821 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/16> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 163.

²¹³ *Joniškio RKB santuokos metrikų knyga 1813 – 1821 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/15> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 105.

²¹⁴ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 35.

²¹⁵Ten pat, l. 99.

²¹⁶Ten pat, l. 173.

Apibendrinat žinias apie šią giminę galime sakyti, jog Jablonskiai nebuvo nutolę nuo valstiečių. Kaip antai, Viktoras buvo vedęs valstietę, dėl šios priežasties jo dukroms greičiausiai reikėjo nuolatos įrodinėti savo bajorišką kilmę. Reikia pastebėti, jog 1853 m. Joniškio parapijos parapijiečių sąrašė Jablonskiai nurodomi kaip kilmingi asmenys, vadinasi, jiems pavyko išlaikyti savo kilmę. Kaip antai, paminima viena Jablonskių šeima. Tai Leonardo Jablonskio šeima, kurią sudarė 5 asmenys²¹⁷.

5.3 Lepariskiai

Leparskių giminei priklausantys asmenys buvo pasklidę po visą buvusią Šiaulių ekonomiją. Remiantis lenkų istoriko G. Blaszczyko duomenimis, pirmieji šios šeimos atstovai buvo paminėti dar 1667 m. Tai Jonas, Kazimieras, Stanislovas ir Steponas Lepariskiai. Kaip nurodo istorikas, Lepariskių šeima buvo neturtinga ir dažniausiai valdė tik vieną ar du valstiečių dūmus. Šeimos pavardė, kaip nurodo istorikas, yra lenkiškos kilmės. Kita vertus, šeima yra kilusi iš Lieporių netoli Kriukų, Joniškio parapijos, o tai galėtų rodyti jos vietinę lietuvišką kilmę. G. Blaszczyko nuomone šeima buvo paplitusi po visa Šiaulių pavieta²¹⁸. Tą puikiai įrodo ir tiriamojo laikotarpio metrikai. Pirmasis Joniškio parapijos Lepariskis, kuris yra paminėtas metrikų įrašuose, buvo Adomas, gyvenęs Satkovskiuose (Joniškio parapija). Anot 1775 – 1790 m. krikšto metrikų įrašų, jis su Marijona Rimgailaite turėjo 2 vaikus: sūnų Adomą (g. 1785 m.)²¹⁹ ir dukrą Petronėlę (g. 1790 m.)²²⁰. Adomo krikšto tėvai buvo bajorai Jonas Zalevičius su Elena Bačianskaite. Petronėlės krikšto tėvai buvo bajoras Michaelis Rimgaila su valstiete Mariana Bačianskaite. Šeima greičiausiai nebuvo nutolusi nuo valstiečių, bet palaikė gerus santykius ir su bajorais.

Kitas tiriamojo laikotarpio šaltiniuose paminėtas giminės atstovas buvo Albertas iš Joniškio. Albertas buvo sukūręs šeimą su Agniete Jutkevičiūte. Pora turėjo sūnų Antonijų 1798 m.²²¹ Antonijaus krikšto tėvai buvo bajorai Jokūbas Galkovskis su Sofija Burnevičiūte. Antonijus 1819 m. sukūrė šeimą su Rozalija Noreikaite²²². Šeima gyveno Kančiūnuose. 1822 m. jie susilaukė

²¹⁷ *Joniškio parapijos parapijiečių sąrašas 1853 m.*
http://www.genmetrika.eu/pdf/Joniskio_parapijieciu_1853m_compressed.pdf [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 51.

²¹⁸ Blaszczyk, Grzegorz, *Herbarz szlachty żmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016. T. III. P. 346 – 347.

²¹⁹ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1775 – 1790 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/8> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 182.

²²⁰ Ten pat, l. 262.

²²¹ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1794 – 1798 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/9> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 85.

²²² *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 73.

sūnaus Kazimiero Stanislovo²²³. Kazimiero Stanislovo krikšto tėvai buvo bajorai Kazimieras Noreika su Terese Noreikaite. Kaip rodokrikšto metrikų duomenys, Antonijaus ir Rozalijos šeima galėjo gyventi sudėtiniame namų ūkyje. Nors 1813 – 1821 m. santuokos metrikuose pažymėta, jog Antonijus iki vestuvių gyveno su tėvais Joniškyje, o susituokęs persikėlė gyventi pas jaunąją. Galima spėti, jog Antonijus galėjo gyventi sudėtiniame namų ūkyje su savo uošviais. Matyti, kad palaikė gerus santykius su žmonos gimine.

Joniškyje gyveno Jurgis Leparskis, vedęs Rozaliją Rodomanskaitę. Pora turėjo 2 vaikus: sūnų Jurgį (g. 1801 m.)²²⁴ ir dukrą Vincentą (g. 1804 m.)²²⁵. Jurgio krikšto tėvai buvo bajorai Vincentas Rodomanskis su Agne Leparskaite. Vincento krikšto tėvai buvo bajorai Vincentas Rodomanskis su Marijona Leparskaite (pažymėta, jog nekilinga). Kaip matyti, šeima griežtai paisė savo kilmės ir krikštaitėvais kvietėsi tik bajorus.

Satkovskiuose gyveno Stanislovas Leparskis, kuris turėjo vieną atžalą – sūnų Fabijoną (g. 1802 m.)²²⁶. Šeimą buvo sukūręs su Antanina Šapauskaite. Fabijono krikšto tėvai buvo bajorai Juozapas Noreika su Agnieška Rimgailaite. Jurgio ir Stanislovo namų ūkiai gerus santykius palaikė su bajorais.

Bene didžiausia Leparskių šeima Jonišchio parapijoje buvo Ignatijaus. Jis vedė Angeliną Stefankevičiūtę. Ignatijaus ir Angelinos šeima gyveno Joniškyje. Šį namų ūkį sudarė net 9 asmenys. Šeima buvo susilaukusi dukterų Terėsės Jadvygos 1814 m.²²⁷, Antaninos Magdalenos 1819 m.²²⁸, Reginos 1823 m.²²⁹ ir sūnų Aleksandro 1816 m.²³⁰, Juzefo Andriejaus 1818 m.²³¹, Ignatijaus Roko 1821 m.²³² ir Justino 1825 m.²³³. Terėsės Jadvygos krikšto tėvai buvo kunigas Juozapas Dīburevičius

²²³Ten pat, l. 36.

²²⁴ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1798 – 1803 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/10> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 84.

²²⁵ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1803 – 1808 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/12> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 6.

²²⁶ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1798 – 1803 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/10> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 121.

²²⁷ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1821 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/16> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 8.

²²⁸Ten pat, l. 160.

²²⁹ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 63.

²³⁰ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1821 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/16> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 67.

²³¹ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1821 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/16> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 125.

²³² *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 18.

su Barbora Zielonavičiūte. Antaninos Magdalenos krikšto tėvai buvo bajoriai Jurgis Šydlovskis su Elena Jablonskaite. Reginos krikšto tėvai buvo bajorai Kazimieras Zielonavičius su Brigita Petrovičiūte. Aleksandro krikšto tėvai buvo kunigas Antanas Kosčius su Terese Šemetaite. Juozapo Andriejaus krikšto tėvai buvo bajorai Francas Sudeikis su Barbora Zielonavičiūte. Ignatijaus Roko krikšto tėvai buvo kunigas Antanas Kosčius su bajoraite Marijona Jablonskaitė. Justino krikšto tėvai buvo kunigas Antanas Kosčius su Barbara Horodeckaite. Vaikų krikštai leidžia manyti, jog Ignatijaus šeima gerus santykius palaikė su vietos bajorais, o ypač su Jablonskiais, nors greičiausiai nebuvo nutolę ir nuo valstiečių.

Satkovskiuose gyveno ir Jono Leparskio ir Antaninos Minginaitės šeima. Pora turėjo vieną sūnų Klementijų, kurio susilaukė 1825 m.²³⁴ Klementijaus krikšto tėvai buvo bajorai Bonifacijus Minginas su Danguole Dambrauskaite ir asistentais bajorais Dominyku Rimgaila ir Uršule Minginaite.

Skilvioniuose gyveno Stanislovo Leparskio ir valstietės Rozalijos Šeržentaitės šeima. Pora turėjo 1 vaiką – sūnų Franciską Leopoldą, kurio susilaukė 1826 m.²³⁵ Jo krikšto tėvai buvo bajorai Michaelis Leparskis su Uršule Šidlauskaite.

Balkaičiuose gyveno Marijonos Leparskaitės ir Jono Traškovskio šeima. Pora turėjo 1 vaiką. Ignatijus Julijanas gimė 1808 m.²³⁶ Jo krikšto tėvai buvo bajorai Henrikas Šyteikis su Elena Tolkauskaite.

Satkovskiuose gyveno Agnietė Leparskaitė, kuri buvo sukūrusi šeimą su Michaeliu Rimgaila. Pora turėjo 1 dukrą Feliciją, gimusią 1808 m.²³⁷ Felicijos krikšto tėvai buvo bajorai Ignatijus Kairevičius su Rozalija Leparskaite (pažymėta, jog nekilminga).

Paaudrūvės dvare gyveno Johana Leparskaitė, kuri šeimą buvo sukūrusi su Juzefu Burnevičiumi. Pora turėjo 1 sūnų Juozapą, gimusį 1826 m.²³⁸ Juozapo krikšto tėvai buvo Juozapas Klonovskis su Uršule Landsbergaite.

Sunku spręsti, kokius santykius palaikė su kitais luomais Jono, Stanislovo, Marijonos ir Agnietės šeimos, nes šių namų ūkiai per tiriamąjį laikotarpį susilaukė tik po 1 vaiką.

Rockiuose (Naujosios Žagarės parapija) gyveno kitas giminės atstovas – Stanislovas. Stanislovas buvo sukūręs šeimą su valstiete Magdalena Baranskaite. Pora turėjo 1 sūnų Roką,

²³³ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 123.

²³⁴Ten pat, l. 137.

²³⁵Ten pat, l. 141.

²³⁶ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1808 – 1814 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/14> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 11.

²³⁷Ten pat, l. 22.

²³⁸ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 148.

gimusį 1790 m.²³⁹ Roko krikšto tėvai buvo bajoras Stanislovas Tomaševskis su valstiete Margarita Krikštopaityte. Stanislovo šeima greičiausiai nebuvo nutolusi nuo valstiečių.

Kitas giminės atstovas Naujosios Žagarės parapijoje buvo Tomas, gyvenęs Krikščanuose. Tomo šeima buvo didžiausia Leparskių šeima Naujosios Žagarės parapijoje. Jis su Elena Jašcevičiūte buvo susilaukęs aštuonių vaikų: sūnų Mato 1799 m.²⁴⁰, Juozapo Franco 1803 m.²⁴¹, Justino 1805 m.²⁴², Pauliaus 1809 m.²⁴³, Bonifacijaus 1817 m.²⁴⁴ ir dukrų Petronėlės 1801 m.²⁴⁵, Karolinos 1807 m.²⁴⁶ ir Rozalijos 1811 m.²⁴⁷ Mato krikšto tėvas buvo bajorai Stanislovas Chrzčanovičius su Barbora Mackevičiūte. Juozapo Franco krikšto tėvai buvo kunigas Paulius Daugijavičius su bajoraite Julijana Jašcevičiūte. Justino krikšto tėvai buvo bajorai Vladislovas Pernavas su Justina Bugievičiūte. Pauliaus krikšto tėvai buvo bajorai Adomas Rodomanskis su Uršule Vilkickaite. Bonifacijaus krikšto tėvai buvo bajorai Liudvikas Pernavas su Uršule Vilkickaite. Petronėles krikšto tėvai buvo bajorai Korolis Pikturna su Magdalena Leparskaite. Karolinos krikšto tėvai buvo bajorai Gasparas Vilkickis su Ona Leparskaite. Rozalijos krikšto tėvai buvo bajorai Juozapas Micunskis su Rozalija Pervainyte. Tomo šeima gerus santykius palaikė su vietos bajorais Vilkickiais. Koks šeimos santykis buvo su valstiečiais, sunku pasakyti.

Krikščanuose taip pat gyveno Antanas Leparskis, kuris buvo sukūręs šeimą su Regina Rodomanskaite. Porai 1816 m. gimė dukra Elena²⁴⁸ ir sūnus Antonijus 1819 m.²⁴⁹ Elenos krikšto tėvai buvo bajorai Adomas Rodomanskis su Gertrūda Pautovskaite. Antonijaus krikšto tėvai buvo bajorai Karolis Pikturna su Johana Budzinskaite.

²³⁹ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1789 – 1799 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/12> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 23.

²⁴⁰Ten pat, l. 142.

²⁴¹ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1799 – 1805 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/13> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 67.

²⁴²Ten pat, l. 115.

²⁴³ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1805 – 1814 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/17> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 53.

²⁴⁴ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1823 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/19> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 50.

²⁴⁵ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1799 – 1805 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/13> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 24.

²⁴⁶ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1805 – 1814 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/17> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 25.

²⁴⁷Ten pat, l. 91.

²⁴⁸ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1823 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/19> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 35.

²⁴⁹Ten pat, l. 88.

Kitas giminės atstovas Nikolajus taipogi gyveno Krikščanuose. Jis šeimą buvo sukūręs su Konstancija Bernotavičiūte. Pora turėjo 3 vaikus: sūnų Aleksandrą 1825 m.²⁵⁰ ir dukras Konstanciją Stanislavą 1828 m.²⁵¹ ir Simoną Oną 1830 m.²⁵² Aleksandro krikšto tėvai buvo bajorai Pranas Rodamanskis su Barbora Pikturnaite. Konstancijos Stanislavos krikšto tėvai buvo bajorai Pranas Rodamanskis su Karolina Leparskaite. Simonos Onos krikšto tėvai buvo bajorai Antonijus Pikturna su Karolina Leparskaite. Antano ir Nikolajaus šeimos gerus santykius palaikė su savo luomo atstovais, o ypač su bajorais Pikturnomis.

Kemsiuose gyveno Barbora Leparskaitė, kuri buvo susilaukusi 1821 m. nesantuokinės mergaitės Onos²⁵³. Sunku pasakyti, koks likimas ištiko mergaitę ir jos mamą, metrikuose nepavyko aptikti informacijos. Onos krikšto tėvai buvo bajorai Antonijus Rekoševičius su Johana Bačianskaite. Kviesti krikšto tėvai leidžia spėti, jog Barbora didelio spaudimo nepatyrė, nes dukters krikšto tėvai buvo bajorai, nors tai tik prielaida.

Paskutinis Naujosios Žagarės parapijoje tiriamo laikotarpio šaltiniuose paminėtas Leparskis buvo 20 – metis Kazimieras, kuris 1830 m. vedė 40 – metę Kotryną Pautovskaitę²⁵⁴. Anot santuokos metrikų įrašo, Kazimiero tėvai buvo Ambrsziejus Leparskis ir Ona Rutkaitė. Kazimieras gyveno Vilkickuose.

Karčemose (Radviliškio parapijoje) gyveno Jonas Leparskis, kuris buvo sukūręs šeimą su Elena Ovsionaite. Pora turėjo du vaikus: dukrą Apoloniją (g. 1783 m.)²⁵⁵ ir sūnų Tomą (g. 1784 m.)²⁵⁶. Apolonijos krikšto tėvai buvo kunigas Jokūbas Hutovskis su Beata Giedrimavičiūte. Tomo krikšto tėvai buvo bajorai Antonijus Marcinkevičius su Ona Pakarlinskaite.

Kita giminės atstovė gyveno Paobelėje. Tai Magdalena Leparskaitė, kuri buvo sukūrusi šeimą su Matu Sobianskiu. Porai gimė du vaikai: Sūnus Kazimieras (g. 1788 m.)²⁵⁷ ir dukra Barbora (g.

²⁵⁰ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1823 – 1831 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/24> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 38.

²⁵¹Ten pat, l. 120.

²⁵²Ten pat, l. 155.

²⁵³ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1823 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/19> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 116.

²⁵⁴ *Naujosios Žagarės RKB santuokos metrikų knyga 1828 – 1834 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/23> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 36.

²⁵⁵ *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1776 – 1785 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/27> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 72.

²⁵⁶Ten pat, l. 87.

²⁵⁷ *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1786 – 1798 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/28> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 47.

1791 m.)²⁵⁸. Kazimiero krikšto tėvai buvo bajorai Antonijus Rimkevičius su Ona Valentinavičiūte. Barboros krikšto tėvai buvo bajorai Pranas Elzbutas su Franciška Sobianskaite.

Kita šeimos atstovė Apolonija gyveno Aukštelkiuose. Ji šeimą buvo sukūrusi su Augustu Tvinbutu. Pora turėjo 2 vaikus: dukrą Kunegundą (g. 1801 m.)²⁵⁹ ir sūnų Matą (g. 1803 m.)²⁶⁰. Kunegundos krikšto tėvai buvo bajorai Karolis Šleževičius su Kunegunda Stanevičiūte. Mato krikšto tėvai buvo bajorai Matas Vatavičius su Elžbieta Lažauskaite.

Radviliškio parapijos Leparskiai gerus santykius stengėsi palaikyti su savo luomo atstovais. Koks jų santykis buvo su valstiečiais, sunku pasakyti, nes trūksta duomenų. Apibendrinant surinktą informaciją matyti, kad Leparskiai priklausė smulkiems bajorams, kurie nebuvo atitrūkę nuo valstiečių. Leparskių giminės atstovai buvo paplitę po visą buvusios Šiaulių ekonomijos teritoriją. Leparskiams, kaip parodo 1853 m. Jonišio parapijiečių sąrašas, pavyko išlaikyti bajorišką kilmę. Parapijiečių sąrašė jie pažymėti kaip kilmingieji. Kaip antai, Jonišio parapijos parapijiečių sąrašė nurodomos 2 Leparskių šeimos ir visos pažymėtos kaip kilmingos. Tai Antano Leparskio šeima, kurios narių skaičius buvo 5 asmenys²⁶¹. Sunku pasakyti, kieno sūnus buvo Antanas, tačiau nurodoma, jog jis yra 31 m. amžiaus. Taip pat nurodoma, jog Ignatijaus sūnus Aleksandras gimęs 1816 m. gyvena po vienu stogu su savo broliu Justinu²⁶². Sąrašė nurodoma, jog nei Aleksandras, nei Justinas nebuvo sukūrę šeimų. Daugiau Leparskių Jonišio parapijiečių sąrašė nepavyko aptikti. Deja, Naujosios Žagarės 1840 m. parapijiečių sąrašė nepavyko aptikti nei vieno Leparskių giminės atstovo.

5.4 Mackevičiai.

Mackevičių giminės atstovai gyveno Naujosios Žagarės ir Radviliškio parapijose. Kaip pažymi lenkų istorikas G. Błaszczykas, Mackevičių giminę sudarė smulkūs bajorai, kurie valdė vieną ar du valstiečių dūmus. Mackevičių giminė buvo paplitusi po visą Žemaitiją, tai liudija dūmų surašymai²⁶³.

Domeikiuose gyveno (Naujojoje Žagarės parapija) Jurgis Mackevičius. Jis 1793 m. sukūrė šeimą su Barbora Šleževičiūte iš Žagarės. Kaip rodo krikšto metrikai, žmona persikėlė gyventi pas vyrą. Yra tikimybė, kad šeima galėjo gyventi su vyro tėvais, taip sudarydami sudėtinį namų ūkį²⁶⁴.

²⁵⁸Ten pat, l. 89.

²⁵⁹ *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1798 – 1809 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/30> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 80.

²⁶⁰Ten pat, l. 137.

²⁶¹ *Joniškio parapijos parapijiečių sąrašas 1853 m.* http://www.genmetrika.eu/pdf/Joniskio_parapijieciu_1853m_compressed.pdf [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 49.

²⁶²Ten pat, l. 56.

²⁶³Błaszczyk, Grzegorz, *Herbarz szlachty żmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016, T. IV. P. 20 – 21.

²⁶⁴ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1799 – 1805 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/13> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 123.

Šeima susilaukė 4 vaikų: Michaelio Vincento 1793 m.²⁶⁵ Dukra Barbora gimė Krikščanuose 1797 m.²⁶⁶ 1803 m. gimė kita dukra Angelė Pranciška²⁶⁷. Dar vienos dukros Julijonos Gertrūdos pora susilaukė po 7 metų pertraukos – 1810 m. Michaelio Vincento krikšto tėvai buvo valstietis Vincentas Mizevičius su bajoraite Ana Vilkickaite (pažymėta, jog nekilminga, tačiau Vilkickių giminė kilminga); Barboros krikšto tėvai buvo bajorai Felicijus Pervonas su Konstancija Pikturnaite. Angelės Franciskos krikšto tėvai buvo bajorai Pranas Kontrimas su Konstancija Pikturnaite. Julijonos Gertrūdos krikšto tėvai buvo bajorai Dominykas Šleževičius su Gertrūda Pikturnaite. Jurgio šeima gerus santykius palaikė su vietos bajorais, o ypač su Pikturnais. Tokią prielaidą leidžia kelti vaikų krikštai. Jurgio pirmagimis sūnus taip pat sukūrė šeimą Naujosios Žagarės parapijoje. Nėra tiksliai žinoma, kada Michaelis Vincentas vedė, tačiau su Pranciska Devolskaite pirmosios atžalos Franciskos Grasildos susilaukė 1824 m.²⁶⁸ Porai taip pat gimė Julijona Siuzana 1825 m.²⁶⁹ ir sūnus Michaelis 1827 m.²⁷⁰ Pora gyveno Lankaičiuose. Franciskos Grasildos krikšto tėvai buvo bajorai Aleksandras Devolskis su Grasilda Marcikevičiūte. Julijonos Siuzanos krikšto tėvai buvo bajorai Juozapas Mackevičius su Eleonora Marcinkevičiūte. Michaelio krikšto tėvai buvo Juozapas Mackevičius su Grasilda Marcinkevičiūte. Michaelio Vincento šeima gerus santykius palaikė su savo giminės atstovais ir su Marcinkevičiais.

Kita giminės atstovė yra Teresė, ji ištekėjo už Andriejaus Dargužo. Pora susilaukė 2 sūnų: Vincento Pauliaus 1802 m.²⁷¹ ir Pranciškaus Ignatijaus 1804 m.²⁷² Vincento Pauliaus krikšto tėvai buvo kunigas Petras Bartkevičius su bajoraite Angele Kasperavičiūte. Pranciškaus Ignatijaus krikšto tėvai buvo kunigas Pranas Staškevičius su bajoraite Klara Daukevičiūte. Šeima greičiausiai buvo labai religinga ir gerus santykius stengėsi palaikyti ne tik su bajorais, bet ir su dvasininkijos luomu.

Vilkickuose gyveno Felicijus Mackevičius. Jis su valstiete Elena Vaicekavičiūte turėjo 4 vaikus: 2 sūnus – Benediktą (g. 1806 m.)²⁷³, Jurgį Joną (g. 1810 m.)²⁷⁴ ir 2 dukras – Martą (g. 1812

²⁶⁵ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1789 – 1799 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/12> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 61.

²⁶⁶Ten pat, l. 120.

²⁶⁷ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1799 – 1805 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/13> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 173.

²⁶⁸ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1823 – 1831 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/24> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 16.

²⁶⁹Ten pat, l. 52.

²⁷⁰Ten pat, l. 106.

²⁷¹ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1799 – 1805 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/13> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 44.

²⁷²Ten pat, l. 90.

²⁷³ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1805 – 1814 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/17> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 11.

²⁷⁴Ten pat, l. 69.

m.)²⁷⁵ ir Barbarą (g. 1814 m.)²⁷⁶. Benedikto krikšto tėvai buvo bajorai Jonas Kolankovskis su Uršule Vilkickaite. Jurgio Jono krikšto tėvai buvo bajoras Jurgis Mackevičius su valstiete Elžbieta Vaicekavičiūte. Martos krikšto tėvai buvo kunigas Jurgis Digavičius su bajoraite Uršule Vilkickaite. Barboros krikšto tėvai buvo bajorai Jurgis Vilckis su Agniete Vaičekavičiūte. Reikia pastebėti, jog krikštijant trečią atžalą Martą jos mama Elena pažymima kaip kilminga, tačiau kitų trijų vaikų atveju – ne. Būtina atkreipti dėmesį, jog Vaičekavičių šeima nekilminga, tačiau Agnietė Vaičekavičiūtė, Barboros krikšto metu, metrikų įrašė pažymima kaip kilminga. Galima sakyti, jog ši šeima nebuvo nutolusi nuo valstiečių.

Krikščianuose gyveno Juozapas Mackevičius. Jis 1821 m. vedė bajoraitę iš Jonišio Oną Barvainytę²⁷⁷. Pora susilaukė sūnaus Andriejaus Kajetono 1825 m.²⁷⁸ Nors reikia pastebėti, kad krikštijant kitą atžalą Paulių Juozapą 1827 m. pora buvo persikėlusį gyventi į Budraičius²⁷⁹. Andriejaus Kajetono krikšto tėvai buvo bajorai Juozapas Pautovskis su Grasilda Marcinkevičiūte. Pauliaus Juozapo krikšto tėvai buvo bajoras Vincentas Chnickis su valstiete Agniete Vaicekavičiūte. Šeima gerus santykius stengėsi palaikyti su valstiečiais ir su bajorais, dėl šios priežasties greičiausia nebuvo atitrūkę nuo valstiečių luomo.

Radviliškio parapijoje Paobelėje gyveno Jonas Mackevičius, kuris šeimą buvo sukūręs su valstiete Pranciška Varkalauskaite. Kada pora susituokė, nėra aišku, tačiau dukters Marijonos susilaukė 1780 m.²⁸⁰ Marijonos krikšto tėvai buvo valstietis Matas Paleckis su bajoraite Marijona Zakevičiūte.

Radviliškyje taip pat gyveno Jokūbas Mackevičius, kuris sukūrė šeimą su Elena Liutkevičiūte. Pora turėjo sūnų Antonijų. 1784 m.²⁸¹ Antonijaus krikšto tėvai buvo bajorai Jonas Goštautas su Rozalija Abromavičiūte.

Pakalniškyje gyveno kitas Jokūbas Mackevičius, kuris su Judita Paikevičiūte turėjo 2 dukras: Oną 1803 m.²⁸² ir Eleną 1804 m.²⁸³ Onos krikšto tėvai buvo bajorai Kazimieras Narvydas su

²⁷⁵Ten pat, l. 110.

²⁷⁶ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1823 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/19> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 7.

²⁷⁷ *Joniškio RKB santuokos metrikų knyga 1821 – 1827 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/19> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 15.

²⁷⁸ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1823 – 1831 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/24> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 39.

²⁷⁹Ten pat, l. 69.

²⁸⁰ *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1776 – 1785 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/27> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 47.

²⁸¹Ten pat, l. 87.

²⁸² *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1798 – 1809 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/30> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 129.

Amelija Mackevičiūtė. Elenos krikšto tėvai buvo kunigas Dominykas Giedraitis su bajoraite Vincenta Laucevičiūtė.

Pakalniškyje gyveno ir kitas giminės atstovas Matas. Jis šeimą buvo sukūręs su Elžbieta Jurenickaite. 1792 m. susilaukė sūnaus Ipolito Roko.²⁸⁴ Ipolito Roko krikšto tėvai buvo bajorai Vitoldas Mackevičius su Marta Jurevičiūtė.

Žarniuose gyveno ir Baltramiejus Mackevičius, kuris su Barbora Narkevičiūtė turėjo 2 sūnus: Matą, gimusį 1805 m.²⁸⁵ ir Tada, gimusį 1809 m.²⁸⁶ Mato krikšto tėvai buvo bajorai Juazapas Dabuševičius su Amelija Mackevičiūtė. Tado krikšto tėvai buvo bajorai Kazimieras Norvila su Magdalena Goštautaite.

Dar vienas giminės atstovas, gyvenęs Radviliškyje, buvo Tadas. Jis su Uršule Godlevskaite susilaukė dukros Johanos Julijonos 1825 m.²⁸⁷ Johanos Julijonos krikšto tėvas buvo bajoras Julijonas Laucevičius.

Dar viena giminės atstovė, kuri gyveno Radviliškyje, buvo Roza. Ji su Stanislovu Želave susilaukė sūnaus Juozapo Benedikto 1816 m.²⁸⁸ Juozapo Benedikto krikšto tėvai buvo bajorai Felicijus Pacevičius su Elžbieta Vitkauskaite.

Dar viena giminės atstovė, kuri gyveno Pakalniškyje, buvo Amelija. Ji su Juozapu Nutovu susilaukė sūnaus Prano Adomo 1818 m.²⁸⁹ Prano Adomo krikšto tėvai buvo bajorai Adomas Doveika su Ona Jaruševičiūtė.

Radviliškio 1800 – 1827 m. santuokos metrikuose yra nurodoma, kad šios giminės atstovai gyveno Šiaulių parapijoje. Kaip antai, Juozas Mackevičius iš Pakražančio (Šiaulių parapija) 1810 m. vedė Paobelėje gyvenusią bajoraitę Ameliją Elzbutaitę²⁹⁰.

Radviliškio Mackevičiai stengėsi palaikyti santykius su savo luomo atstovais. Tačiau Jonas buvo vedęs valstietę. Galima spėti, jog Radviliškio Mackevičiai buvo smulkūs bajorai, kurie nelabai kuo skyrėsi nuo valstiečių. Remiantis Jonišio 1853 m. parapijiečių sąrašu, Jonišio parapijoje nepavyko aptikti nei vieno iš Mackevičių giminės. Tačiau 1840 m. Naujosios Žagarės parapijos

²⁸³Ten pat, l. 165.

²⁸⁴ *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1786 – 1798 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/28> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 99.

²⁸⁵ *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1798 – 1809 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/30> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 192.

²⁸⁶Ten pat, l. 286.

²⁸⁷ *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1810 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/33> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 180.

²⁸⁸Ten pat, l. 77.

²⁸⁹Ten pat, l. 114.

²⁹⁰ *Radviliškio RKB santuokos metrikų knyga 1801 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/31> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 43.

parapijiečių sąrašė paminėtos 2 Mackevičių šeimos. Tai Juozapo Mackevičiaus ir Mykolo Mackevičiaus šeimos. Juozapo namų ūkį sudarė 5 asmenys²⁹¹, Mykolo – 3²⁹². Matyti, kad jiems pavyko išsaugoti savo bajorišką kilmę iki XIX a. vidurio.

5.5 Matusevičiai

Matusevičiai, kaip ir Leparskiai, buvo pasklidę po visa Šiaulių ekonomiją. Pirmą kartą pavardė paminėta 1667 m. Anot Błaszczyko, tai buvo smulkūs bajorai. Kaip nurodo lenkų istorikas, šios giminės atstovai buvo pasklidę po visą Kauno guberniją²⁹³. Joniškio parapijoje gyveno 2 Matusevičių šeimos. Reikia pastebėti, jog greičiausiai šios šeimos klajojo po skirtingas parapijas, nes Joniškio parapijoje nepasitaikė nei vieno susituokusio Matusevičiaus. Pasitaiko tik vienetiniai įrašai apie vaikų krikštijimą.

1800 m. Jodžių dvare gyveno Rokas Matusevičius, kuris susilaukė sūnaus Bonaventūros su valstiete Elena Vaitekūnaite²⁹⁴. Bonaventūros krikšto tėvai buvo bajoras Paulius Chociskis su valstiete Karolina Šidlauskaite.

Linkaičiuose 1821 m. gyveno Jokūbo ir Uršulės Ambrasevičiūtės šeima, kurie susilaukė dukters Marijonos Andriejos²⁹⁵. Jos krikšto tėvai buvo bajoras Tomas Petravičius su valstiete Karolina Jautovičiūte.

Joniškio parapijoje gyvenę Matusevičiai gerus santykius palaikė ne tik su savo luomu, bet ir su valstiečiais. Galima spėti, jog nebuvo labai turtingi ir nebuvo nutolę nuo valstiečių (Rokas buvo vedęs valstietę).

Naujosios Žagarės parapijoje gyveno 6 Matusevičių šeimos. Čia gyveno Pilypas Matusevičius. Pilypas šeimą buvo sukūręs su valstiete Kotryna Marcinkevičiūte. Pirmosios atžalos Elenos susilaukė 1800 m.²⁹⁶ Sūnus Francas gimė 1803 m.²⁹⁷ Elenos krikšto tėvai buvo bajoras Jonas Matusevičius su valstiete Viktorija Marcinkevičiūte. Franco krikšto tėvai buvo valstiečiai Jonas

²⁹¹ *Naujosios Žagarės parapijos parapijiečių sąrašas 1840 m.* http://www.genmetrika.eu/2020/pdf/NZagares_parapijieciu_sarasai_1840.pdf [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 7.

²⁹²Ten pat, l. 7.

²⁹³Błaszczyk, Grzegorz, *Herbarz szlachty żmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016, T. IV. P. 56 – 57.

²⁹⁴ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1798 – 1803 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/10> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 62.

²⁹⁵ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1821 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/16> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 214.

²⁹⁶ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1799 – 1805 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/13> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 6.

²⁹⁷Ten pat. l. 79.

Goleckis su Agata Norvaišaitė. Krikštai rodo, jog Pilypo šeima nebuvo nutolusi nuo valstiečių, o ir jo žmona buvo valstietė. Greičiausiai šis namų ūkis buvo skurdus.

Krikščianuose gyveno Jokūbas Matusevičius su valstiete Marijona Skripaitė. Pora turėjo du sūnus: Jonas gimė 1801 m.²⁹⁸, Jokūbas Pilypas gimė 1807 m.²⁹⁹ Jono krikšto tėvai buvo valstiečiai Stanislovas Jaruševičius su Magdalena Skripaitė. Jokūbo Pilypo krikšto tėvai buvo bajoras Jurgis Mackevičius su valstiete Gertrūda Pikturnaite (nors pavardė kilminga). Reikia pastebėti, jog Jokūbo sūnus Jonas taip pat sukūrė šeimą ir gyveno Naujosios Žagarės parapijoje Krikštanų kaime. Kada tiksliai Jonas vedė, nėra žinoma, tačiau būdamas 29 metų, 1830 m. su Katerina Vaicevičiūte susilaukė dukros Marijonos³⁰⁰. Marijonos krikšto tėvai buvo bajorai Kazimieras Kačinskis su Barbora Šimaityte. Tiek Jokūbo, tiek Jono šeima gerus santykius palaikė su savo luomo atstovais. Koks jų santykis buvo su valstiečiais, sunku pasakyti, neturima duomenų.

Naujojoje Žagarėje gyveno Jonas Matusevičius, kuris šeimą sukūrė su Ona Šidlauskaite. Porai gimė sūnus Petras 1805 m.³⁰¹ ir dukra Elžbieta 1810 m.³⁰² Petro krikštatėvai buvo valstiečiai Tomas Marcinkevičius su Kotryna Laucevičiūte. Elžbietos krikštatėvai buvo bajoras Dominykas Šleževičius su Kotryna Laucevičiūte. Vaikų krikštai leidžia spręsti, kad šeima palaikė santykius ir su valstiečiais, ir su bajorais. Tikėtina, kad gerus santykius palaikė su K. Laucevičiūte, nes ji dalyvavo krikštijant abu Jono ir Onos vaikus.

Kimsiuose gyveno Marijonas Matusevičius, kuris šeimą buvo sukūręs su Barbora Petravičiūte. Pora susilaukė 3 atžalų: 1824 m. gimė sūnus Liudvikas³⁰³, 1827 m. – Julijanas³⁰⁴ ir 1829 m. – Dominykas³⁰⁵. Liudviko krikšto tėvai buvo bajoras Stanislovas Žukovskis su valstiete Kotryna Kardenskaite. Julijono krikšto tėvai buvo bajoras Jonas Matusevičius su valstiete Uršule (pavardė neišskaitoma). Dominyko krikšto tėvai buvo valstiečiai Tomas Sutkus su Magdalena Matusevičiūte. Reikia pastebėti, jog krikštijant Dominyką, jo mama Barbora metrikuose pažymėta kaip nekilminga. Ši šeima, kaip rodo metrikai, palaikė santykius ir su bajorais, ir su valstiečiais.

²⁹⁸Ten pat, l. 33.

²⁹⁹ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1805 – 1814 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/17> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 22.

³⁰⁰ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1823 – 1831 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/24> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 173.

³⁰¹ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1799 – 1805 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/13> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 120.

³⁰² *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1805 – 1814 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/17> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 72.

³⁰³ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1823 – 1831 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/24> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 18.

³⁰⁴Ten pat, l. 107.

³⁰⁵Ten pat, l. 140.

Radviliškio parapijoje gyveno 1 vyriška ir 2 moteriškos linijos Matusevičių. Kauliniuose gyveno Jonas Matusevičius su Marijona Petravičiūte. Šeima turėjo 4 vaikus: 1811 m. gimė dukra Gertrūda Uršulė³⁰⁶, 1812 m. gimė dvynukai Adomas ir Ieva³⁰⁷, 1819 m. gimė dukra Konstancija³⁰⁸. Šeima gerus santykius palaikė su bajorų ir valstiečių luomu, kadangi krikštijant Gertrūdą Uršulę jos krikšto tėvai buvo bajoras Felicijus Petravičius su valstiete Barbora Libonskaite. Adomo ir Ievos krikšto tėvai buvo valstiečiai Dominykas Libonskis su Gertrūda Dargužaitė. Konstancijos krikštatėviai buvo valstietis Felicijus Jankevičius su bajoraite Tekle (pavardė neišskaitoma).

Skirjočiuose gyveno Martynos Matusevičiūtės ir Andriaus Lenkevičiaus šeima. Pora, pagal 1786 – 1798 m. krikšto metrikus, turėjo vieną dukrą Eleną, gimusią 1792 m.³⁰⁹ Elenos krikšto tėvai buvo kunigas Stanislovas Budzevičius su bajoraite Rozalija Ortauskaite.

Radviliškyje gyveno Onos Matusevičiūtės ir Juozapo Butavičiaus šeima, kuri susilaukė vieno vaiko Franco Izidoriaus – 1795 m.³¹⁰. Franco Izidoriaus krikšto tėvai buvo kunigas Matas Lestavičius (dalyvavo ir krikštijant) su valstiete Dorotėja Barkauskaite. Ir Martynos, ir Onos krikštai leidžia spėti, jog santykius palaikė su visais luomais. Deja, Jonišio 1853 m. ir Naujosios Žagarės 1840 m. parapijiečių sąrašė nepavyko aptikti šios giminės atstovų.

5.6 Monkevičiai

Monkevičiai gyveno Jonišio ir Radviliškio parapijose. Galima spėti, jog tai buvo gana skurdi giminė, kuri gyvenamą vietą keitė nuolatos. Tokia prielaidą galima daryti, nes šios giminės atstovai minėtose parapijose (sprendžiant pagal metrikų įrašus) pasirodo tik epizodiškai. Šios šeimos santuokų tiriamo laikotarpio nepasitaikė Jonišio parapijoje ir rasta tik viena Radviliškio parapijoje. Taip pat neįmanoma atsekti tikslios šios giminės atstovų genealogijos. Anot G. Błaszczuko, tai buvo neturtingi bajorai, kurie valdė po 1 valstiečių dūmą. Pirmą kartą šaltiniuose ši šeima buvo paminėta 1621 m. Lenkų istoriko teigimu, ši giminė buvo kilusi iš Raseinių, o vėliau pasklido po visą Žemaitiją³¹¹. Tiriamo laikotarpio Jonišio parapijoje gyveno 2 vyriškos ir 2 moteriškos giminės atstovai.

Pirmasis šio laikotarpio paminėtas Monkevičius Jonišio parapijoje buvo Dominykas. Jis šeimą buvo sukūręs su Dorotėja Jokūbaite. Pora gyveno Joniškyje ir susilaukė 2 sūnų: pirmasis

³⁰⁶ *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1810 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/33> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 14.

³⁰⁷Ten pat, l. 30.

³⁰⁸Ten pat, l. 117.

³⁰⁹ *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1786 – 1798 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/28> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 96.

³¹⁰Ten pat. l. 95.

³¹¹Błaszczuk, Grzegorz, *Herbarz szlachty żmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016. T. IV. P. 194.

sūnus Michaelis Francas gimė 1814 m.³¹² Kitas sūnus Vincentas gimė 1817 m.³¹³ Michaelio Franco krikšto tėvai buvo bajorai Dominykas Šiteikis su Marijona Jablonskaite. Vincento krikšto tėvai buvo bajorai Jonas Gineika su Uršule Šileikaite. Kviesti vaikų krikšto tėvai rodo, jog šeima stengėsi palaikyti gerus santykius su savo luomo atstovais, nors greičiausia nebuvo atitrūkusi ir nuo valstiečių luomų.

Kita Monkevičių giminė, kuri gyveno Joniškyje, buvo Laurentijaus ir Dorotėjos Jaruševičiūtės šeima, kuri susilaukė tik vieno vaiko – dukters Julijonos Marijonos 1818 m.³¹⁴ Jos krikšto tėvai buvo valstiečiai Leonas Kirkilas su Johana Vitkevičiūte. Sprendžiant iš krikšto metrikų įrašo, tėvų šeima nebuvo turtinga ir atsiskyrusi nuo valstiečių. Taip pat tik vienos atžalos gimimas leidžia spėti, jog šeima klajojo po skirtingas parapijas, ieškodama geresnių sąlygų.

Joniškyje 1818 m. gyveno Marijonos Monkevičiūtės ir Marijono Alenkevičiaus šeima. Pora Joniškio parapijoje susilaukė 1 sūnaus: Franco Adomo³¹⁵. Jo krikšto tėvai buvo kunigas Antonijus Kosčia su bajoraite Barbora Zielonavičiūte. Galima spėti, jog Marijonos šeima, kaip ir Laurentijaus, klajojo po parapijas, ieškodami sau geresnės vietos. Krikšto tėvai rodo, jog šeima stengėsi susidraugauti su bajorų luomu.

Dar viena Monkevičiūtė paminėta metrikuose buvo Ona, ji gyveno Joniškyje 1826 m. su Karoliu Burneikiu. Pora turėjo vieną dukrą Karoliną³¹⁶. Jos krikšto tėvai buvo bajorai Kristoforas Žukas su Elena Jablonskaite. Galima spėti, jog šeima stengėsi palaikyti gerus santykius su kilmingųjų luomu. Iš krikšto tėvų matyti, jog greičiausiai Joniškio Monkevičiai gerus santykius galėjo palaikyti su bajorais Jablonskiais.

Radviliškio parapijoje gyveno 3 Monkevičių šeimos, tačiau jos greičiausiai klajojo po kitas parapijas. Kaip antai, Linkaičiuose 1794 m. gyveno Mato Monkevičiaus ir Magdalenos Kunickaitės šeima. Pora susilaukė dukters Domilijos³¹⁷. Jos krikšto tėvai buvo valstiečiai Martynas Kunickis su Elžbieta Kunickaite. Galime daryti prielaidą, jog Magdalena su dukters krikšto tėvais buvo giminės, tačiau ji pažymėta kaip kilminga, o Domilijos krikšto tėvai pažymėti kaip nekilmingi. Tad Magdalena greičiausiai buvo valstietė. Galima spėti, jog šeima nebuvo nutolusi nuo valstiečių luomo.

³¹² *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1821 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/16> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 6.

³¹³Ten pat, l. 96.

³¹⁴ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1821 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/16> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 133.

³¹⁵Ten pat, l. 134.

³¹⁶ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 151.

³¹⁷ *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1786 – 1798 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/28> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 120.

Paobelėje gyveno Liudvikas Monkevičius su Agniete Vištartaite. Pora turėjo dukrą ir sūnų. Dukra Scholastika gimė 1809 m.³¹⁸, sūnus Kazimieras gimė 1821 m.³¹⁹ Scholastikos krikšto tėvai buvo bajorai Kazimieras Jablonskis su Julijona Narvydaite. Kazimiero krikšto tėvai buvo bajorai Juozapas Jankevičius su Sofija Rimkevičiūte. Manytina, jog 1810 – 1821 m. laikotarpiu pora galėjo negyventi Radviliškio parapijoje. Vaikų krikšto tėvai rodo, jog šeima palaikė gerus santykius su kilmingųjų luomų.

Pagal 1801 – 1827 m. santuokos metrikus Paobelėje 1814 m. gyveno dar vienas giminės atstovas Tadas, kuris vedė našlę valstietę iš Paobelės Juozapotą Valentinavičienę³²⁰. Galimas variantas, jog vedusi pora persikėlė gyventi į kitą parapiją, nes daugiau neaptinkama informacijos apie ją. Tikėtina, kad pora nesusilaukė vaikų, dėl to nebuvo įtraukta į gimimo metrikus.

Apibendrinus surinktą informaciją apie šią giminę galime sakyti, jog ji greičiausiai buvo skurdi ir nenutolusi nuo valstiečių luomo. Monkevičiai nebuvo paminėti 1853 m. Jonišio ir 1840 m. Naujosios Žagarės parapijiečių sąraše.

5.7 Piktornos

Piktornos gyveno Naujosios Žagarės ir Jonišio parapijose. Piktornos G. Błaszczykui yra žinomos nuo 1667 m. Tai buvo neturtinga giminė, kuri dažniausia valdė vieną valstiečių dūmą. Piktornos, kaip mano istorikas, kilo iš Raseinių pavieto³²¹.

Joniškio parapijoje gyveno viena Piktornų šeima. 1809 m. Vincentas Piktorna iš Pašvitinio parapijos (tikslus kaimas nenurodomas) vedė vietinę bajoraitę (nors pažymėta, kad nekilminga) Teresę Gedvilaitę³²². Pora susilaukė 6 vaikų. Pirmosios atžalos pora susilaukė iškart po metų santuokos – 1810 m. Porai taip pat gimė sūnus Simonas Julijonas³²³. Vėliau gimsta Aleksandras – 1812 m.³²⁴, Juozapas Kasilijus – 1814³²⁵, Jonas – 1816 m.³²⁶, Antonijus – 1817 m.³²⁷, Vincentas –

³¹⁸ *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1798 – 1809 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/30> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 269.

³¹⁹ *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1810 – 1827 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/33> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 139.

³²⁰ *Radviliškio RKB santuokos metrikų knyga 1801 – 1827 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/31> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 75.

³²¹ Błaszczyk, Grzegorz, *Herbarz szlachty żmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016. T. IV. P. 527 – 528.

³²² *Joniškio RKB santuokos metrikų knyga 1806 – 1813 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/13> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 67.

³²³ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1808 – 1814 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/14> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 76.

³²⁴ Ten pat, l. 124.

³²⁵ Ten pat, l. 162.

³²⁶ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1821 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/16> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 57.

³²⁷ Ten pat, l. 106.

1822 m.³²⁸ Pora susilaukė ir dukters Karolinos Agotos 1820 m.³²⁹ Kalbant apie Vincento ir Teresos santykius su kitais luomais reikia pastebėti, jog pirmojo sūnaus krikšto tėvai buvo pagal gimimo metrikus stambūs bajorai, nes prie vardų prirašytas „MD“. Tai Francas Kontrimas su Barbora Vaitkevičiūte. Aleksandro krikšto tėvai buvo kunigas Stanislovas Kozlovskis su Ona Huwottowa. Juozapo Kasilijaus krikšto tėvai buvo bajoras Vincentas Komskis su valstiete Brigita Kardašaitė. Sūnaus Jono krikšto tėvai buvo bajorai Jonas Gineikis (*Gineyko*) su Karolina Baraševičiūte. Antonijaus krikšto tėvai buvo bajoras Juozapas Giedzevičius su valstiete Brigita Kardušaitė. Sūnaus Vincento krikšto tėvai buvo bajorai Juozapas Vaišvila su Terese Chaptovičaitė. Dukros krikštėvė buvo valstiečiai Jurgis Staškevičius su Marijona Žukaite. Galime drąsiai teigti, kad Vincento ir Teresos šeima palaikė gerus santykius su visų luomų atstovais. Tokias išvadas leidžia daryti surinkta informacija apie šeimos vaikų krikšto tėvus.

Naujosios Žagarės parapijoje gyveno 3 Pikturų šeimos. Gausiausios šeimos buvo 2. Tai Karolio Piktornos ir Gertrūdos Piktornaitės šeimos. Karolis šeimą buvo sukūręs su Konstancija Giedrimaite. Gyveno Krikščanuose. Pora susilaukė 4 vaikų: dviejų berniukų – Pauliaus (g. 1802 m.)³³⁰, Bonifacijaus (g. 1808 m.)³³¹ ir dukterų Barbaros Onos (g. 1803 m.)³³², Elenos Magdalenos (g. 1812 m.)³³³. Pauliaus krikšto tėvai buvo bajorai Felicijus Mackevičius ir Regina Rodomanskaitė. Bonifacijaus krikšto tėvai buvo bajorai Petras Horodeckis su Teosija Budžinaite. Barbaros Onos krikšto tėvai buvo bajorai Francas Kontrimas su Barbara Mackevičiūte. Elenos Magdalenos krikšto tėvai taip pat buvo kilmingieji Jonas Ibianskis su Klara Rudomaite. Kviesti krikšto tėvai rodo, jog Karolio šeima stengėsi palaikyti gerus santykius su savo luomo atstovais.

Kita šeima, gyvenusi Naujosios Žagarės parapijoje, buvo Juozapo Pautovskio ir Gertrūdos Piktornaitės. Pora gyveno Krikščanuose, susilaukė 5 sūnų: Aleksandro Barto 1815 m.³³⁴, Julijono

³²⁸ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 48.

³²⁹ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1821 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/16> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 182.

³³⁰ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1799 – 1805 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/13> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 50.

³³¹ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1805 – 1814 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/17> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 38.

³³² *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1799 – 1805 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/13> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 72.

³³³ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1805 – 1814 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/17> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 103.

³³⁴ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1823 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/19> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 23.

Juozapo 1819 m.³³⁵, Salvijaus Romo 1825 m.³³⁶, Petro 1827 m.³³⁷ ir dukters Karolinos 1829 m.³³⁸ Aleksandro Barto krikšto tėvai buvo bajorai Kornelijus Pikturna su Angelina Pautovskaite. Julijono Juozapo krikšto tėvai buvo bajorai Ignatijus Jankevičius su Justina Devolskaite. Salvijaus Romo krikšto tėvai buvo bajorai Kornelijus Pikturna ir Teofilija Jackevičiūtė. Petro krikšto tėvai buvo bajorai Antonijus Pikturna su Sofija Rodomanskaite. Karolinos krikšto tėvai - bajorai Antonas Budžinskis su Barbora Pautovskaite. Gertrūdos šeima stengėsi palaikyti gerus santykius su savo gimine, tai parodo vaikų krikštai.

Naujosios Žagarės parapijoje taip pat gyveno Kornelijaus Piktornos ir Amelijos Kurmaitės šeima. Pora gyveno Krikštanuose, 1827 m.³³⁹ susilaukė sūnaus Juozapo Martynoir 1829 m.³⁴⁰ sūnaus Franciško. Pirmojo sūnaus krikšto tėvai buvo bajorai Petras Pikturna su Zofija Rodomanskaite. Franciško krikšto tėvai – Adomas Kosekovičius (iš Jonišio parapijos, kaimas nenurodomas) su Elena Pikturnaite. Kornelijaus šeima stengėsi palaikyti gerus santykius su bajorais, taip pat kaip ir Gertrūdos. Kornelijaus šeima palaikė gerus santykius su savo gimine. Naujosios Žagarės Piktornų vaikų krikšto tėvai buvo visi kilmingieji. Reikia pastebėti, kad šeimos geriausius santykius palaikė su savo giminės atstovais. Naujosios Žagarės 1840 m. parapijiečių sąrašas yra paminėtas vienas Pikturna. Tai Antanas³⁴¹, kuris, anot sąrašo, gyveno vienas. Daugiau Piktornų nepažymėta. Remiantis Antano pavyzdžiu, galima teigti, kad Piktornoms pavyko išsaugoti savo bajoriškąją kilmę.

5.8 Šimkevičiai

Šimkevičiai buvo pasklidę po visą buvusią Šiaulių ekonomiją. Ši pavardė pirmą kartą paminėta 1528 m. LDK karoprievolininkų surašyme. Šimkevičiai, kaip ir dauguma smulkiųjų bajorų, valdė vieną valstiečių dūmą³⁴².

Joniškio parapijoje gyveno Juozapas Šimkevičius. Jis 1827 m. su bajoraite Kotryna Kurevičiūte susilaukė sūnaus Stanislovo Tomo³⁴³. Šeima gyveno Joniškyje. Manoma, kad šeima į

³³⁵Ten pat, l. 88.

³³⁶ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1823 – 1831 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/24> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 50.

³³⁷ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1823 – 1831 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/24> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 100.

³³⁸Ten pat, l. 146.

³³⁹Ten pat, l. 108.

³⁴⁰Ten pat, l. 143.

³⁴¹ *Naujosios Žagarės parapijos parapijiečių sąrašas 1840 m.* http://www.genmetrika.eu/2020/pdf/NZagares_parapijieciu_sarasai_1840.pdf [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 25.

³⁴² Błaszczyk, Grzegorz, *Herbarz szlachty żmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016. T. V. P. 553.

Joniškio parapiją atsikėlė neseniai, nes tai pirmoji Šimkevičių šeima, kuri aptinkama to laikotarpio krikšto metrikuose. Šeima stengėsi susibendrauti su vietiniais bajorais, nes Stanislovo Tomo krikšto tėvai buvo vietinė bajorų šeima – tai Stanislovas Leparskis su Viktorija Vaitkevičiūte.

Naujosios Žagarės parapijoje gyveno 2 Šimkevičių šeimos. Pirmasis paminėtas Šimkevičius gyveno Gražaičiuose. Tai Jurgis, kuris šeimą buvo sukūręs su Magdalena Kuvataite. Porai 1802 m. gimė sūnus Tadas³⁴⁴. Kitas Veršiuose gyvenęs Šinkevičius buvo Kazimieras, kuris 1809 m. su Elžbieta Zalovaite susilaukė sūnaus Dominyko³⁴⁵. Reikia pastebėti, kad šios šeimosturėjo tik po vieną vaiką. Tikėtina, kad tiek Jurgio, tiek Kazimiero šeimos keliavo po parapijas, ieškodamos geresnio gyvenimo. Naujosios Žagarės Šimkevičiai palaikė gerus santykius ne tik su savo luomu, betir su kitais luomais, tai rodo krikšto metrikai. Pavydžiui, Tado krikšto tėvai buvo kunigas Dominykas Francas Stankevičius ir Ona Kasperavičiūtė. Dominyko krikšto tėvai buvo bajoras Francas Biriševičius su valstiete Elena Šukštaite.

Daugiausia Šimkevičių gyveno Radviliškio parapijoje. Gankiuose gyveno Rozalija Šimkevičiūtė, kuri ištekėjo už Mato Oginskio. Pora susilaukė dviejų atžalų: 1802 m. porai gimė dukra Eleonora³⁴⁶, o 1813 m. kita dukra Juozapota³⁴⁷.

Dar viena Šimkevičiūtė gyveno Gankiuose, kuri šeimą buvo sukūrusi su Renaldu Pakovskiu. Pora turėjo vieną sūnų Ignatijų – 1812 m.³⁴⁸.

Radviliškyje taip pat gyveno Antonijus Šimkevičius, kuris su Dorotėja Vištartaite 1814 m. susilaukė dukros Janinos 1814 m.³⁴⁹.

Dvariškyje gyveno ir kitas giminės atstovas Ignatijus, kuris su Marijona Babrauskaite susilaukė sūnaus Roko Leono 1815 m.³⁵⁰ ir 1816 m. sūnaus Juozapo Franco³⁵¹.

Gankiuose aptinkamas dar vienas giminės atstovas Francas Šimkevičius, kuris šeimą buvo sukūręs su Barbora Danilevičiūte. Pora turėjo sūnų Roką Apolinarą – 1815 m.³⁵².

³⁴³ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 201.

³⁴⁴ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1799 – 1805 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/13> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 53.

³⁴⁵ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1805 – 1814 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/17> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 56

³⁴⁶ *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1798 – 1809 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/30> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 114..

³⁴⁷ *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1810 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/33> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 46.

³⁴⁸Ten pat, l. 29.

³⁴⁹Ten pat, l. 53.

³⁵⁰Ten pat, l. 61.

³⁵¹Ten pat, l. 77.

³⁵²Ten pat, l. 65.

Radviliškio parapijos Šimkevičiai gerus santykius stengėsi palaikyti tik su savo luomu. Nors Rozalijos dukters Eleonoros krikšto tėvai buvo valstietis Francas Matelis ir bajoraitė Teresė Jancevičiūtė, kitos Rozalijos dukters krikšto tėvai buvo bajoras Francas Šimkevičius su valstiete Marijona Trumpavičiūte. Tačiau Antonijaus dukros Janinos krikšto tėvai buvo bajorai Ignatijus Rimaškevičius su Barbora Jagminaite. Ignatijaus vaikų krikšto tėvai buvo bajorai. Pirmojo sūnaus krikšto tėvai buvo bajorai Gasparas Dabrovskis su Amelija Maikevičiūte. Antros atžalos krikšto tėvai buvo bajorai Tadas Matusevičius ir Barbara Šimkevičiūtė. Galime daryti prielaidą, kad Radviliškio parapijos Šimkevičiai, kaip ir Jonišio ir Naujosios Žagarės Šimkevičiai, klajojo po parapijas, ieškodami geresnės vietos gyvenimui. Nei vienoje parapijoje nepavyko aptikti nė vienos Šimkevičių santuokos, o tai dar labiau sustiprina šią prielaidą. Taip pat nepavyko atsekti Šimkevičių giminės genealogijos. Šimkevičių šeimos greičiausiai buvo branduolinės struktūros, nors tai tik prielaida. Reikia pastebėti, jog nei Jonišio 1853 m., nei Žagarės 1840 m. parapijiečių sąrašė ši šeima nebuvo paminėta. Vadinasi, giminės atstovai buvo išvykę iš minėtų parapijų.

5.9 Vilkickai

Vilkickai gyveno Jonišio ir Naujosios Žagarės parapijose. Anot G. Błaszczyko, Vilkickų giminė nebuvo turtinga, valdė po vieną valstiečių dūmą. Vilkickų giminė buvo paplitusi Šiaulių pavieta. Pirmieji Vilkickai šaltiniuose paminėti 1667 m.³⁵³. Jonišio parapijoje gyveno Paulius Vilckickis, kuris buvo sukūręs šeimą su Karolina Jancevičiūte. Pora susituokė 1824 m.³⁵⁴ Santuokos metrikuose nurodoma, kad Paulius yra Naujosios Žagarės parapijos gyventojas, tikslus kaimas nenurodomas. Pora 1826 m. susilaukė Felicijaus Apolinaro³⁵⁵. Jo krikšto tėvai buvo bajorai Tomas Adomavičius su Marijona Kulinskaite. Galima spėti, jog Pauliaus šeima palaikė gerus santykius su savo luomo atstovais.

Vilckickuose (Naujosios Žagarės parapijoje) gyveno kitas giminės atstovas Gasparas, kuris buvo sukūręs šeimą su Uršule Narkevičiūte. Pora turėjo 5 vaikus: Justiną Konstanciją 1798 m.³⁵⁶, Jurgį 1800 m.³⁵⁷, Feliciją 1803 m.³⁵⁸, Johaną 1805 m.³⁵⁹, Liudviką Julijoną 1815 m.³⁶⁰ Justinos

³⁵³Błaszczyk, Grzegorz, *Herbarz szlachty żmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016. T. VI. P. 177.

³⁵⁴ *Joniškio RKB santuokos metrikų knyga 1821 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/19> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 65.

³⁵⁵ *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 147.

³⁵⁶ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1789 – 1799 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/12> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 124. .

³⁵⁷ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1799 – 1805 m.*
<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/13> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 12

³⁵⁸Ten pat, l. 78.

³⁵⁹Ten pat, l. 116.

Konstancijos krikšto tėvai buvo bajorai Antonijus Žilinskis su Marijona Levickaite. Georgijaus krikšto tėvai buvo bajorai Jonas Vilkickis su Justina Bugievičiūte. Felicijos krikšto tėvai - kunigas Petras Bartkevičius su bajoraite Johana Žilinskaite. Johanos krikšto tėvai – bajorai Jonas Kolenkovskis su Julijana Jaščeldaite. Liudviko Julijono krikšto tėvai buvo bajorai Tomas Leparskis su Klara (pavardė neišskaitoma). Gasparo šeima gerus santykius palaikė su vietos bajorais ir su savo giminaičiais.

Kitas giminės atstovas taip pat gyveno Vilkickiuose – tai Jonas. Jis buvo sukūręs šeimą 1787 m. su valstiete Konstancija Rutkaite³⁶¹. Šeima turėjo 2 sūnus: Michaelį (g. 1799 m.)³⁶² ir Julijoną (g. 1801 m.)³⁶³. Michaelio krikšto tėvai buvo bajorai Kasparas Ibenskis su Tekle Pervonaite. Julijono krikšto tėvai - bajorai Jonas Bijevičius su Elena Ibenskaite. Reikia paminėti, jog krikštijant vaikus, metrikuose Konstancija pažymėta kaip kilminga. Šeima stengėsi palaikyti gerus santykius su savo luomu, tačiau Jono žmona greičiausiai buvo valstietė. Todėl tikėtina, jog šeima nebuvo nutolusi nuo valstiečių.

Kitas giminės atstovas buvo Francas Vilkickis, kuris su Barbara Tautvonyte susilaukė 3 vaikų. Pirmoji dukra Elena Barbora gimė 1822 m.³⁶⁴ Bandoriuose, tačiau 1825 m.³⁶⁵ gimęs sūnus Pranciškus jau gimsta Krikštuose. Pora dar susilaukė sūnaus Gasparo 1827 m.³⁶⁶ Barboros Elenos krikšto tėvai buvo valstiečiai Juozapas Kaikaris su Elena Adomaityte. Pranciškaus krikšto tėvai - bajorai Antonijus Pikturna su Barbara Pikturnaite. Gasparo krikšto tėvais įrašyti bajorai Jonas Ibenskis su Antanina Budinskaite. Reikia pastebėti, jog krikštijant Eleną Barborą, jos mama Barbora metrikuose pažymėta kaip nekilminga, o tiksliau, prie vardo ar pavardės nėra įrašo „GD“. Kalbant apie santykius su kitais luomais, Franco šeima palaikė gerus santykius su vietos bajorais ir valstiečiais, tai rodo vaikų krikštijimai.

Remiantis Naujosios Žagarės 1840 m. parapijiečių sąrašu Vilkickiams pavyko išlaikyti savo kilmę iki XIX a. vidurio. Kaip antai, yra minimi 3 Vilkickiai. Tai Povilas Vilkickis su šeima, kurią

³⁶⁰ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1823 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/19> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 19.

³⁶¹ *Naujosios Žagarės RKB santuokos metrikų knyga 1757 – 1797 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/10> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 54.

³⁶² *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1799 – 1805 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/13> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 4

³⁶³Ten pat, l. 42.

³⁶⁴ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1823 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/19> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 130.

³⁶⁵ *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1823 – 1831 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/24> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 41.

³⁶⁶Ten pat, l. 89.

sudarė 5 asmenys³⁶⁷, Florijonas Vilkickis su žmona ir Uršulė Vilkickaitė, neturinti šeimos³⁶⁸. Remiantis parapijiečių sąrašu visi Vilkickai gyveno atskirai.

³⁶⁷ *Naujosios Žagarės parapijos parapijiečių sąrašas 1840 m.* http://www.genmetrika.eu/2020/pdf/NZagares_parapijieciu_sarasai_1840.pdf [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14], l. 6.

³⁶⁸Ten pat, l. 6.

IŠVADOS

1. Namų ūkiai Europoje buvo skirtingi. Vakarų Europoje dominavo branduolinės šeimos viename namų ūkyje turinčios gana nedaug asmenų. Centrinėje Rytų Europoje, lyginant su Vakarų Europa, buvo kiek daugiau sudėtinių namų ūkių. Daugiausia sudėtinių namų ūkių buvo Balkanuose. Balkanuose be krikščionių buvo daug musulmonų, kurie laikydami papročius, kūrė sudėtinius namų ūkius. Centrinėje Rytų Europoje šeimos buvo gausenės ir vieną namų ūkį sudarydavo 6 – 8 asmenys. Tuo tarpu Vakarų Europoje vieną namų ūkį paprastai sudarydavo 3 – 5 asmenys.
2. Lietuvoje tikslaus namų ūkių skaičiaus nustatyti neįmanoma, nes gyventojų surašymai dažnai XVIII – XIX a. neatitinka realybės. Istorikai nustatė, kad Lietuvoje dominavo branduolinės šeimos. Nors reikia pažymėti, kad buvo ir sudėtinių. Sudėtinius namų ūkius Lietuvoje daugiausia kūrė miestiečiai ir valstiečiai. Toks namų ūkio tipas leido sutaupyti pajamų. Valstiečiai sudėtinius namų ūkius daugiausiai kūrė po baudžios panaikinimo 1861 m. Šeimos kūrimą Lietuvoje reguliavo Bažnyčia ir pasaulietiniai įstatymai. Vyrai paprastai tuokdavosi sulaukę 30 m., o moterys 20 – 25. Skirtumas tarp vyro ir moters santuokos amžiaus būdavo 10 – 12 metų. Neretais atvejais namų ūkis buvo kuriamas iš išskaičiavimo. Tokiu būdu buvo siekiama užsigarantuoti sotų ir pasiturintį gyvenimą. XVIII – XIX a. moterys susidurdavo su opia problema – tai nesantuokiniai vaikai. To meto visuomenėje neigiamai vertindavo nesantuokinius vaikus, o tai iššaukdavo smurto proveržius prieš moteris. Tokioms moterims buvo be galo sunku sukurti namų ūkį.
3. Buvusioje Šiaulių ekonomijoje skirtingų šeimų namų ūkių skaičius skirdavosi, vienos šeimos buvo gausesnės, kitos mažesnės. Apytiksliai vieną bajorų namų ūkį galėdavo sudaryti 3 – 10 asmenų. Nors reikia pastebėti, jog vidutiniškai Šiaulių ekonomijoje vieną šeimą sudarydavo 8 asmenys. Tokią informaciją suteikia vizitacijos aktai, kuriuose surašyti dūmai. Kalbant apie bajorų namų ūkio struktūrą reikia pasakyti, jog greičiausiai bajorų šeimos buvo branduolinės. Nors yra keletas pavyzdžių, kai naujai susikūrusi bajoro šeima kurį laiką galėjo gyventi su savo tėvais ir taip sudaryti sudėtinį namų ūkį.
4. Vaikų krikštai parodo, jog bajorai nebuvo nutolę nuo valstiečių luomo. Krikštijant bajorų vaikus neretai krikšto tėvais buvo kviečiami valstiečiai. Nors reikia pastebėti, jog dauguma atvejų bajoro vaikus krikštydavo kiti bajorai. Taip pat pasitaikė nedaug atvejų, kai kilmingojo luomo atstovai krikštydavo valstiečio vaikus. Tikėtina, jog dauguma bajorų mažai kuo skyrėsi nuo valstiečių savo pajamomis. Taip pat reikia pastebėti, jog kai kurių giminių atstovai nuolat keitė gyvenamąją vietą. Todėl manytina, jog jie susidūrė su nepriteklumi, buvo ieškoma geresnės vietos gyventi.

5. Daugiausia informacijos tiriamojo laikotarpio šaltiniuose rasta apie Gedvilų, Jablonskių, Leparskių, Mackevičių, Matusevčių, Monkevičių, Piktunų, Šimkevičių ir Vilkickų šeimas, kurios buvo pasklidusios po buvusios Šiaulių ekonomijos teritoriją. Reikia pastebėti, jog šios šeimos priklausė smulkiajai bajorijai ir nelabai kuo skyrėsi nuo valstiečių luomo. Kai kurios iš išvardintų giminių, ko gero, skurdžiai gyveno, nes dažnai keisdavo gyvenamąją vietą. Sprendžiant iš vaikų gimimų metrikų galime spėti, jog Monkevičių ir Šimkevičių giminės klajodavo po skirtingas parapijas, ieškodamos geresnio pragyvenimo šaltinio. Tokias prielaidas leidžia daryti faktas, jog šaltiniuose nepavyko atsekti tikslių genealogijų, o kai kurių šeimų atstovai tirtose parapijose pasirodydavo tik epizodiškai.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Šaltiniai:

Joniškio, Naujosios ir Senosios Žagarių ir Radviliškio gimimo, santuokos ir mirties metrikos.

1. *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1775 – 1790 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/8> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
2. *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1794 – 1798 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/9> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
3. *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1798 – 1803 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/10> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
4. *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1803 – 1808 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/12> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
5. *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1808 – 1814 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/14> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
6. *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1814 – 1821 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/16> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
7. *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1821 – 1827 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/18> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
8. *Joniškio RKB gimimo metrikų knyga 1828 – 1834 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/22> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
9. *Joniškio RKB santuokos metrikų knyga 1776 – 1789 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/8a> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
10. *Joniškio RKB santuokos metrikų knyga 1806 – 1813 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/13> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].

11. *Joniškio RKB santuokos metrių knyga 1813 – 1821 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/15> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
12. *Joniškio RKB santuokos metrių knyga 1821 – 1827 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/19> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
13. *Joniškio RKB santuokos metrių knyga 1828 – 1834 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/20> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
14. *Joniškio RKB mirties metrių knyga 1772 – 1802 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/7> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
15. *Joniškio RKB mirties metrių knyga 1772 – 1802 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/7> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
16. *Joniškio RKB mirties metrių knyga 1802 – 1819 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/11> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
17. *Joniškio RKB mirties metrių knyga 1819 – 1827 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/17> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
18. *Joniškio RKB mirties metrių knyga 1828 – 1834 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1196/1/21> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
19. *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrių knyga 1789 – 1799 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/12> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
20. *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrių knyga 1799 – 1805 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/13> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
21. *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrių knyga 1805 – 1814 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/17> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
22. *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrių knyga 1814 – 1823 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/19> [prieiga per internetą,

- žiūrėta 2021 – 05 – 14].
23. *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1823 – 1831 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/24> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
 24. *Naujosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1828 – 1834 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/25> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
 25. *Naujosios Žagarės RKB santuokos metrikų knyga 1757 – 1797 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/10> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
 26. *Naujosios Žagarės RKB santuokos metrikų knyga 1824 – 1827 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/21> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
 27. *Naujosios Žagarės RKB santuokos metrikų knyga 1828 – 1834 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/23> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
 28. *Naujosios Žagarės RKB mirties metrikų knyga 1793 – 1816 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/15> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
 29. *Naujosios Žagarės RKB mirties metrikų knyga 1816 – 1828 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/20> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
 30. *Naujosios Žagarės RKB mirties metrikų knyga 1828 – 1834 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1191/1/36> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
 31. *Senosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1811 – 1827 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1194/1/13> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
 32. *Senosios Žagarės RKB gimimo metrikų knyga 1828 – 1834 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1194/1/2> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
 33. *Senosios Žagarės RKB mirties metrikų knyga 1828 – 1834 m.* <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1194/1/1> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
 34. *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1776 – 1785*

- m.*<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/27> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
35. *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1786 – 1798*
m.<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/28> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
36. *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1798 – 1809*
m.<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/30> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
37. *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1810 – 1827*
m.<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/33> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
38. *Radviliškio RKB gimimo metrikų knyga 1828 – 1834*
m.<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/34> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
39. *Radviliškio RKB santuokos metrikų knyga 1748 – 1800*
m.<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/26> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
40. *Radviliškio RKB santuokos metrikų knyga 1801 – 1827*
m.<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/31> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
41. *Radviliškio RKB santuokos metrikų knyga 1828 – 1834*
m.<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/35> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
42. *Radviliškio RKB mirties metrikų knyga 1744 – 1793*
m.<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/25>[prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
43. *Radviliškio RKB mirties metrikų knyga 1793 – 1807*
m.<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/29> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
44. *Radviliškio RKB mirties metrikų knyga 1807 – 1827*
m.[epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/32](https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/32) [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
45. *Radviliškio RKB mirties metrikų knyga 1828 – 1834*
m.<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/ARCH/1529/1/36> [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].

Bažnyčios vizitacijos aktai.

1. LVIA, f. 669, ap. 2, b. 223, l. 21, 91, 119, 130, 175. (1820 m. Bažnyčios vizitacijos aktai.)
2. LVIA, f. 669, ap. 2, b. 227, l. 20, 102, 147, 176, 591. (1825 m. Bažnyčios vizitacijos aktai.)
3. LVIA, f. 669, ap. 2, b. 239, l. 14, 64, 106, 119, 175. (1830 m. Bažnyčios vizitacijos aktai.)

Parapijiečių sąrašai

1. *Joniškio parapijos parapijiečių sąrašas 1853 m.* http://www.genmetrika.eu/pdf/Joniskio_parapijieciu_1853m_compressed.pdf [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].
2. *Naujosios Žagarės parapijos parapijiečių sąrašas 1840 m.* http://www.genmetrika.eu/2020/pdf/NZagares_parapijieciu_sarasai_1840.pdf [prieiga per internetą, žiūrėta 2021 – 05 – 14].

Šiaulių ekonomijos činšo mokėtojų sąrašas 1732 – 1733 m.

1. VUB, RS, F. 8-3949. (Šiaulių ekonomijos činšo mokėtojų sąrašas 1732 – 1733 m.)

Instrukcijos feodalinių valdų administracijai Lietuvoje XVII–XIX a.

1. *Instrukcijos feodalinių valdų administracijai Lietuvoje XVII–XIX a.* Sud. Zigmantas Kiaupa, Jūratė Kiaupienė. Vilnius, 1985.

Literatūra:

1. Bairašauskaitė, Tamara, Bajoro santykis su dvaru XIX a. pirmojoje pusėje: Mykolo Juozapo Romerio (1778–1853) patirtis, *Lietuvos metraštis 2005/1*, Vilnius, 2005. P. 63–80.
2. Bairašauskaitė, Tamara, *Lietuvos bajorų savivalda XIX a. pirmojoje pusėje*, Vilnius, 2013.
3. Baliulis, Algirdas, Senoji Žagarė XV – XIX a. *Žagarė*, Vilnius, 1998. P. 133 – 149.
4. Didžpetris, Vytautas, *Joniškio kraštas*, Žiemgalos leidykla, 2011.
5. Jasas Rimantas ir Truska Liudas, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojų surašymas 1790 m.*, Vilnius, 1972.
6. Jučas, Mečislovas, *Baudžiavos irimas Lietuvoje*, Vilnius, 1972.
7. Jurginis, Juozas, *Lietuvos vasltiečių istorija*, Vilnius, 1978.
8. Kiaupa, Zigmantas, Lietuvos istorija. *Trumpasis XVIII amžius (1733–1795 m.)*, Vilnius, 2013. T. VII. D. 1.
9. Kiaupa, Zigmantas, *Lietuvos valstybės istorija*, Baltos lankos, 2006.
10. Marcinkevičienė, Dalia, *Vedusiųjų visuomenė. Santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje – XX amžiaus pradžioje*, Vilnius, 1999.
11. *Mažoji Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, Vilnius, Mintis, 1971. P. 17 – 18.
12. Miknys, Rimantas, Medišauskienė, Zita, Bairašauskaitė, Tamara., *Lietuvos istorija. Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*, Vilnius, 2011. T. VIII. D. 1.
13. Miknys, Rimantas, *Zubovų giminė ir Šiaulių miesto savivaldos reikalai XIX amžiuje*

- (*giminės integracijos į miesto visuomenę aspektas*), P. 273 – 281 [prieiga per internetą, žiūrėta 2021-05-26.], <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2015~1497894558845/J.04~2015~1497894558845.pdf>
14. Miškinis Algimantas, *Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai*, Vilnius, 2007, T. 3, D. 2 .P. 60 – 74.
 15. Pamerneckis, Stanislovas, *Agrarinių santykių raida ir dinamika Lietuvoje XVIII a. pabaiga - XIX a. pirmoji pusė*, VU leidykla, 2004.
 16. Sarcevičienė, Jolita, Krikštas - tai ne gimimas, o laidotuvės – tai ne mirtis“: parapijų metrikų knygos istorinės demografijos ir šeimos kontekste, *Ministri Historiae. Pagalbiniai istorijos mokslai Lietuvos didžiosios kunigaikštystės tyrimuose*. Sud. Z. Kiaupa, J. Sarcevičienė, LII leidykla, 2013. P. 451 – 469.
 17. Stukienė, Šmilgelskytė, Ramutė, Šiaulių reparticija Abiejų Tautų Respublikos žlugimo išvakarėse, *Šiaulių apskrities istorijos raida*. Sud. J. Sireika, Saulės delta, 2004. P. 10 – 20.
 18. Šenavičius, Antanas, *Žagarė XV – XX amžiuje: raidos problemos*, *Žagarė*, Vilnius, 1998. P. 63 – 100.
 19. Vasiliauskas, Ernestas, Trimonienė, Regina, Rita, *Joniškio bažnyčios parapijos archyvas*, [prieiga per internetą, žiūrėta 2021-04-
https://www.lkma.lt/site/archive/metrastis/XLII/lkma_t42_p346-385_Vasiliauskas_Trimoniene.pdf.]
 20. Vasiliauskas Ernestas, *Joniškio krašto dvarai Didžioji ir mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai*, Klaipėda, 2017. P. 22 – 93.
 21. Vasiliauskas, Ernestas, Trimonienė, Regina, Rita, *Naujosios Žagarės parapijos archyvas*, [prieiga per internetą, žiūrėta 2021-04-17.] <http://www.ziemgala.lt/saugykla/pdf/3-vasiliauskas.pdf>.

Anglų kalba.

1. Blay, Yves, Size and structure of household in a northern French village between 1836 and 1861, *Household and family in past time*, Cambridge University, 1972. P. 255 – 267.
2. Hammel Edvard., The zadruga as process, *Household and family in past time*, Cambridge University, 1972. P. 235 – 275.
3. Plakans, Andrejs, Family enterprise in the Baltic estate economy: The nineteenth century, *The History of the Family*, 6, 2001. P.241 – 256.
4. Plakans, Andrejs, Migration, households, and agrarian reform in the Baltic province of Russia: 19th and 20th centuries, *The History of the Family*, 11, 2006. P. 151 – 159.
5. Rothenbacher Franz., *The Central and East European population since 1850*, [prieiga per internetą, žiūrėta 2020-01-19.],

<https://books.google.lt/books?id=8XYYDAAAQBAJ&pg=PA112&lpg=PA112&dq=household+in+baltic+countries+19+th+century&source=bl&ots=AUGDiNf0YJ&sig=ACfU3U3dV GoyfFGRrPqCGaHBK5TqLIBYtg&hl=lt&sa=X&ved=2ahUKEwiVIJfI1JXnAhWB6qYKH W- bDoAQ6AEwF3oECAkQAQ#v=onepage&q=household%20in%20baltic%20countries%20 19%20th%20century&f=false>.

6. Szoltysek, Miroslav, Spatial construction of European family and household systems: a promising path or a blind alley? An Eastern European perspective, *Continuity and Change*, Cambridge University, 2012. P. 19 – 42.
7. Szoltysek, Mikolaj, Three kinds of preindustrial household formation system in historical Eastern Europe: A challenge to spatial patterns of the European family, *The History of Family*, 2007. Nr. 13/3. P. 223 – 257.
8. Wall, Richard, Mean household size in England from printed sources, *Household and family in past time*, Cambridge University, 1972. P. 159 – 205.
9. Woude der van Annet, Variations in the size and structure of the household in the United Provinces of the Netherlands in the seventeenth and eighteenth centuries, *Household and family in past time*, Cambridge University, 1972. P. 299 – 319.
10. Wrigley Edward Anthony., *English population history from family reconstitution 1580 – 1837*, Cambridge, 1997.

Lenkų kalba.

1. Błaszczuk G., *Herbarz szlachty żmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016. T. I.
2. Błaszczuk G., *Herbarz szlachty żmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016. T. II.
3. Błaszczuk G., *Herbarz szlachty żmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016. T. III.
4. Błaszczuk G., *Herbarz szlachty żmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016. T. IV.
5. Błaszczuk G., *Herbarz szlachty żmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016, T. V.
6. Błaszczuk G., *Herbarz szlachty żmudzkiej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2016, T. VI.

Vengrų kalba.

1. Peter Ori es Levente Pakot, *Haztartas szerkezet a 19 századi Magyarországon*, [prieiga per internetą, žiūrėta 2020-01-19.] https://www.demografia.hu/hu/letoltes/publikaciok/PakotLevente/Ori_Peter_%20Pakot_Levente_Haztartasszerkezet_a_19_szaszadi_Magyarorsz%C3%A1gon.pdf.

Rusų kalba.

1. Жданов Л. П. *Послушный фаворит. Екатерина II и Зубов: роман-хроника (1789–1796)*. Москва, 2008.

Mantas Kremenskas

BUVUSIOS ŠIAULIŲ EKONOMIJOS BAJORŲ NAMŲ ŪKIS XVIII a. pab. – 1830

SANTRAUKA

XVIII a. pab. – 1830 m. Šiaulių ekonomija iš ATR karališkos valdos tapo Rusijos imperijos didikų Zubovų nuosavybe. Tuo laikotarpiu Lietuvos teritorijoje buvo gana ramūs laikai, nepasitaikė gamtos ar žmogaus sukeltų kataklizmų, kurie būtų kaip nors paveikę namų ūkius. Magistro darbe bus tiriama buvusios Šiaulių ekonomijos bajorų namų ūkis. Bus bandoma išsiaiškinti, kokio dydžio ir struktūros buvo bajoro šeima, kaip kito jų luominė padėtis lūžiniaisiais metais, koks buvo bajoro santykis su kitais luomais.

Tema yra aktuali, nes buvusios Šiaulių ekonomijos bajorų namų ūkis iš esmės nenagrinėtas. Namų ūkio dydžių, struktūros tyrimai Lietuvoje tik žengia pirmuosius žingsnius, ypač trūksta informacijos lokalia tematika.

Tyrimo objektas – buvusios Šiaulių ekonomijos bajorų namų ūkis.

Darbo tikslas – išnagrinėti buvusios Šiaulių ekonomijos bajorų namų ūkį XVIII a. pab. – 1830 m.

Šiam tikslui pasitelkti tokie uždaviniai: naudojant prieinamą istoriografiją, išsiaiškinti apie namų ūkius Europoje; remiantis turima istoriografija, išsiaiškinti apie to meto namų ūkius Lietuvoje; nustatyti, kokio dydžio ir struktūros buvo bajorų namų ūkiai buvusioje Šiaulių ekonomijoje, išanalizuoti, kokie buvo luomų tarpusavio santykiai tirtose Šiaulių ekonomijos parapijose; nustatyti, kurios ir kokios bajorų giminės tiriamose parapijose buvo paplitusios per tiriamąjį laikotarpį.

Igyvendinant tikslą ir uždavinius, pasitelkiami šie mokslinio tyrimo metodai: lyginamasis ir literatūros šaltinių analizės ir genealoginis metodas.

Tyrimo metu buvo naudojami XVIII a. pab.– 1830m. Joniškio, Naujosios ir Senosios Žagarės, Radviliškio ir Gruzdžių parapijų bažnytiniai metrikai. Taip pat buvo naudojama 1820 m., 1825 m. ir 1830 m. bažnyčios vizitacijos aktai, 1853 m. Joniškio ir 1840 m. Naujosios Žagarės parapijiečių sąrašai, kurie padėjo nustatyti, ar tirtos bajorų giminės pasiliko gyventi minėtose parapijose ir ar jiems pavyko išsaugoti savo kilmę. Taip pat naudojamas 1732 – 1733 m. Šiaulių ekonomijos činšo mokesčio surašymas, kuriame yra nurodoma dirbamos žemės ploto skaičius, išmatuotas valakais.

Namų ūkiai Europoje buvo skirtingi. Vakarų Europoje dominavo branduolinės šeimos, kuriose gyveno mažas asmenų skaičius – apie 3 – 4. Centrinėje Rytų Europoje taip pat dominavo branduolinės šeimos, kurių narių skaičius viename ūkyje buvo apie 8. Sudėtiniai namų ūkiai daugiausiai dominavo Balkanuose, kur nemaža dalis gyventojų buvo musulmonai, kurie pagal papročius kūrė tokius namų ūkius. Lietuvoje, kaip ir daugumoje Europos šalių, dominavo

branduoliniai namų ūkiai. Vidutinis narių skaičius viename ūkyje buvo 8. Namų ūkis vidutiniškai buvo kuriamas sulaukus moteriai 20 – 25 m., o vyrui – 30 m.

Buvusioje Šiaulių ekonomijoje bajorų namų ūkiai buvo skirtingi. Vieną bajoro šeima galėjo sudaryti nuo 3 – 10 asmenų. Bajoro namų ūkiai greičiausiai buvo branduolinės struktūros, nors galėjo pasitaikyti ir sudėtinių. Bajorai buvusioje Šiaulių ekonomijoje socialiai nebuvo nutolę nuo valstiečių, nes dauguma jų buvo smulkūs ir nelabai kuo skyrėsi nuo valstiečių. Tai įrodo ir vaikų krikštai, ir santuokos. Tačiau santuoka tuo laiku su valstiečiu, bajorų vaikams nebegarantavo kilmingo luomo statuso. Tiriamo laikotarpio buvusios Šiaulių ekonomijos (Joniškio, Naujosios ir Senosios Žagarių, Radviliškio ir Gruzdžiųparapijos) teritorijoje buvo paplitusios kelios bajorų giminės. Tačiau šios giminės priklausė smulkiajai bajorijai, tad dėl nepritekliaus dalis jų dažnai keisdavo savo gyvenamąją vietą.

Mantas Kremenskas

FORMER ŠIAULIAI ECONOMY NOBLE HOUSEHOLD FROM THE END OF THE 18th
CENTURY TO 1830

SUMMARY

From the end of the 18th century to 1830, from the royal possession of the Polish-Lithuanian Commonwealth, Šiauliai Economy has turned into the property of Russian nobles Zubovs. During that period, times were relatively quiet in the territory of Lithuania, there were no natural or man-made disasters that would have had any influence on households. The Master's paper analyses the former Šiauliai Economy noble household. We will try to find out the size and structure of a noble's family, how their social status position changed during the years of the turning point, what was the relationship of a noble with other social classes.

The topic is relevant because the former Šiauliai Economy noble household has not been analysed in essence. The research of sizes, structure of households in Lithuania are taking its first steps, there is a particular lack of information on local topics.

The object of research is the former Šiauliai Economy noble household.

The objective of the paper is to analyse the former Šiauliai Economy noble household from the end of the 18th century to 1830.

The following tasks were undertaken in order to achieve the objective: using accessible historiography, to find out about households in the Europe; on the grounds of the obtained historiography, to find out about Lithuanian households of that period; to determine the size and structure of noble households in the former Šiauliai Economy, to analyse the mutual relationships of social classes in the analysed parishes of Šiauliai Economy; to determine, what and what kind of noble families in the analysed parishes were prevalent during the analysed period.

When implementing the objective and the tasks, the following methods of scientific research were used: comparative method and analysis of literature sources, as well as genealogy method.

The metrics of churches of Joniškis, Naujoji and Senoji Žagarė, Radviliškis and Gruzdžiai parishes from the end of the 18th century to 1830 were used in the research. The visitations acts of the church of 1820, 1825 and 1830, the list of parish members of Joniškis of 1853 and of Naujoji Žagarė or 1840 were also used that helped establishing, whether the analysed noble families remained to live in the aforementioned parishes and if they succeeded in maintaining the nobleness. Also the list of Šiauliai Economy rent fee of 1732 – 1733 was used that provides the area of the used land plot measured in valakas.

Households in Europe were different. In Western Europe, nuclear families prevailed, containing a small number of people: around 3 to 4. In central Europe, nuclear families also prevailed, where the number of members in a single household was around 8. Joint households

mostly prevailed in the Balkans, where a relatively high amount of people were Muslims, who created such households following their customs. In Lithuania, as in the majority of European countries, nuclear households prevailed. An average number of members in a single household was 8. Normally, a household was created when a woman was aged 20 to 25 and a man was aged 30.

Noble households in the former Šiauliai Economy were different. A single noble family could have consisted of 3 to 10 people. Noble households most likely were nuclear, however, there could have been joint ones. The nobles in the former Šiauliai Economy have not been socially distant from peasants, because the majority of them were small and were not very different from the peasants. It can be proven by baptisms of children and marriages. However, at that time, marriage with a peasant no longer guaranteed a noble status to noble children. During the analysed period, there were a few noble families prevailing in the former Šiauliai Economy (Jonišis, Naujoji and Senoji Žagarė, Radviliškis and Gruzdžiai parishes). However, these families belonged to the small nobles, therefore due to deprivation, a part of them often changed their place of residence.

PRIEDAI

Priedas nr. 1 (Gimstamumas)

Metai	Joniškio parapija	Naujosios Žagarės parapija	Senosios Žagarės parapija	Radviliškio parapija
1780	1	*	*	3
1781	7	*	*	5
1782	9	*	*	8
1783	6	*	*	12
1784	6	*	*	14
1785	9	*	*	12
1786	6	*	*	12
1787	14	*	*	5
1788	5	*	*	7
1789	13	2	*	9
1790	4	8	*	9
1791	*	0	*	12
1792	*	4	*	12
1793	*	2	*	7
1794	8	7	*	14
1795	2	4	*	5
1796	6	5	*	8
1797	7	3	*	14
1798	13	8	*	8
1799	16	7	*	11
1800	7	5	*	12
1801	8	10	*	19
1802	19	11	*	22
1803	12	21	*	12
1804	34	10	*	11
1805	21	12	*	16
1806	10	2	*	4
1807	21	8	*	6
1808	13	6	*	13
1809	6	16	*	12
1810	21	16	*	17
1811	31	9	0	19
1812	22	19	3	13
1813	30	12	0	17
1814	31	13	0	19
1815	20	8	0	16
1816	23	7	1	34
1817	19	13	0	13
1818	25	8	2	22
1819	14	11	1	34
1820	19	12	0	19
1821	22	15	3	32
1822	33	16	1	16
1823	19	16	2	9
1824	36	13	0	16

1825	17	22	1	21
1826	36	15	1	18
1827	16	17	2	23
1828	28	16	3	10
1829	30	15	2	12
1830	29	25	2	5
Iš viso	804	449	24	752

Priedas nr. 2 (Mirtingumas)

Metai	Joniškio parapija	Naujosios Žagarės parapija	Senosios Žagarės parapija	Radviliškio parapija
1780	2	*	*	1
1781	2	*	*	2
1782	1	*	*	3
1783	1	*	*	2
1784	2	*	*	1
1785	1	*	*	3
1786	2	*	*	2
1787	2	*	*	1
1788	2	*	*	1
1789	1	*	*	2
1790	2	*	*	1
1791	2	*	*	2
1792	1	*	*	1
1793	6	1	*	2
1794	1	1	*	1
1795	2	2	*	1
1796	0	1	*	1
1797	1	1	*	1
1798	8	2	*	1
1799	1	1	*	2
1800	1	0	*	2
1801	3	1	*	2
1802	4	1	*	2
1803	2	1	*	1
1804	1	2	*	2
1805	5	2	*	2
1806	1	1	*	2
1807	7	2	*	4
1808	2	3	*	5
1809	1	0	*	5
1810	2	1	*	4
1811	1	2	*	5
1812	1	3	*	7
1813	2	1	*	1
1814	3	2	*	2
1815	3	2	*	3
1816	1	1	*	1
1817	3	1	*	1

1818	1	1	*	1
1819	1	0	*	2
1820	1	2	*	1
1821	4	1	*	4
1822	6	1	*	2
1823	2	2	*	2
1824	1	3	*	2
1825	1	1	*	5
1826	2	1	*	2
1827	1	2	*	2
1828	7	9	2	5
1829	9	14	2	13
1830	7	10	2	5
Iš viso	126	82	6	128

Priedas nr. 3 (Santuokos)

Metai	Joniškio parapija	Naujosios Žagarės parapija	Senosios Žagarės parapija	Radviliškio parapija
1780	2	1	*	1
1781	3	0	*	2
1782	4	1	*	1
1783	3	0	*	4
1784	3	1	*	2
1785	1	1	*	1
1786	4	1	*	1
1787	0	1	*	0
1788	0	1	*	1
1789	3	1	*	0
1790	*	1	*	1
1791	*	0	*	0
1792	*	2	*	1
1793	*	2	*	1
1794	*	1	*	0
1795	*	3	*	1
1796	*	1	*	5
1797	*	*	*	0
1798	*	*	*	1
1799	*	*	*	2
1800	*	*	*	0
1801	*	*	*	1
1802	*	*	*	1
1803	*	*	*	3
1804	*	*	*	3
1805	*	*	*	1
1806	2	*	*	0
1807	3	*	*	1
1808	6	*	*	1
1809	6	*	*	5
1810	7	*	*	4

1811	3	*	*	6
1812	6	*	*	4
1813	11	*	*	4
1814	6	*	*	2
1815	3	*	*	4
1816	1	*	*	6
1817	3	*	*	6
1818	5	*	*	8
1819	3	*	*	7
1820	1	*	*	7
1821	3	*	*	2
1822	11	*	*	7
1823	4	*	*	5
1824	2	0	*	4
1825	1	2	*	5
1826	4	1	*	8
1827	2	2	*	10
1828	5	4	*	7
1829	3	2	*	7
1830	4	2	*	5
Iš viso	127	31	*	159

Priedas nr. 4. Jonišchio parapijos santuokos pagal kaimus

Metai	Iš to pačio kaimo	Iš kito kaimo	Iš kitos parapijos
1780 – 1785 m.	6	2	7
1785 – 1790 m.	4	0	3
1790 – 1795 m.	*	*	*
1795 – 1800 m.	*	*	*
1800 – 1805 m.	*	*	*
1805 – 1810 m.	13	8	3
1810 – 1815 m.	15	10	4
1815 – 1820 m.	6	4	3
1820 – 1825 m.	12	6	3
1825 – 1830 m.	8	7	3
Iš viso	64	37	26

Priedas nr. 5. Naujosios Žagarės parapijos santuokos pagal kaimus

Metai	Iš to pačio kaimo	Iš kito kaimo	Iš kitos parapijos
1780 – 1785 m.	1	3	0
1785 – 1790 m.	0	4	1

1790 – 1795 m.	2	4	2
1795 – 1800 m.	1	*	*
1800 – 1805 m.	*	*	*
1805 – 1810 m.	*	*	*
1810 – 1815 m.	*	*	*
1815 – 1820 m.	*	*	*
1820 – 1825 m.	2	0	0
1825 – 1830 m.	11	0	0
Iš viso	17	11	3

Priedas nr. 6. Radviliškio parapijos santuokos pagal kaimus

Metai	Iš to pačio kaimo	Iš kito kaimo	Iš kitos parapijos
1780 – 1785 m.	9	1	1
1785 – 1790 m.	1	1	1
1790 – 1795 m.	3	1	1
1795 – 1800 m.	4	1	2
1800 – 1805 m.	7	1	1
1805 – 1810 m.	4	1	6
1810 – 1815 m.	9	3	8
1815 – 1820 m.	17	7	9
1820 – 1825 m.	15	2	6
1825 – 1830 m.	17	10	10
Iš viso	86	28	45

Priedas nr. 7. Joniškio parapijos santuokos pagal luomus

Metai	Iš to pačio luomo	Iš kito luomo
1780 – 1785 m.	10	5
1785 – 1790 m.	3	4
1790 – 1795 m.	*	*
1795 – 1800 m.	*	*
1800 – 1805 m.	*	*
1805 – 1810 m.	21	3
1810 – 1815 m.	26	3
1815 – 1820 m.	13	0
1820 – 1825 m.	19	1
1825 – 1830 m.	16	3
Iš viso	108	19

Priedas nr. 8 Naujosios Žagarės parapijos santuokos pagal luomus

Metai	Iš to pačio luomo	Iš kito luomo
-------	-------------------	---------------

1780 – 1785 m.	2	2
1785 – 1790 m.	5	0
1790 – 1795 m.	7	1
1795 – 1800 m.	1	0
1800 – 1805 m.	*	*
1805 – 1810 m.	*	*
1810 – 1815 m.	*	*
1815 – 1820 m.	*	*
1820 – 1825 m.	2	0
1825 – 1830 m.	11	0
Iš viso	28	3

Priedas nr. 9. Radviliškio parapijos santuokos pagal luomus

Metai	Iš to pačio luomo	Iš kito luomo
1780 – 1785 m.	10	1
1785 – 1790 m.	3	0
1790 – 1795 m.	5	0
1795 – 1800 m.	5	2
1800 – 1805 m.	8	1
1805 – 1810 m.	11	0
1810 – 1815 m.	18	2
1815 – 1820 m.	31	3
1820 – 1825 m.	21	2
1825 – 1830 m.	36	1
Iš viso	148	12

Priedas nr. 10. Joniškio parapijos pirmos ir antros santuokos

Metai	Pirma santuoka abiem	Antra santuoka vienam	Abiem antra
1780 – 1785 m.	13	2	0
1785 – 1790 m.	6	1	0
1790 – 1795 m.	*	*	*
1795 – 1800 m.	*	*	*
1800 – 1805 m.	*	*	*
1805 – 1810 m.	20	4	0
1810 – 1815 m.	29	0	0

1815 – 1820 m.	13	0	0
1820 – 1825 m.	19	1	1
1825 – 1830 m.	16	2	0
Iš viso	116	10	1

Priedas nr. 11. Naujosios Žagarės parapijos pirmos ir antros santuokos

Metai	Pirma santuoka abiem	Pirma santuoka vienam	Abiem antra
1780 – 1785 m.	4	0	0
1785 – 1790 m.	4	1	0
1790 – 1795 m.	8	0	0
1795 – 1800 m.	1	0	0
1800 – 1805 m.	*	*	*
1805 – 1810 m.	*	*	*
1810 – 1815 m.	*	*	*
1815 – 1820 m.	*	*	*
1820 – 1825 m.	2	0	0
1825 – 1830 m.	11	0	0
Iš viso	30	1	0

Priedas nr. 12. Radviliškio parapijos pirmos ir antros santuokos

Metai	Pirma santuoka abiem	Pirma santuoka vienam	Abiem antra
1780 – 1785 m.	9	2	0
1785 – 1790 m.	2	1	0
1790 – 1795 m.	5	0	0
1795 – 1800 m.	6	1	0
1800 – 1805 m.	8	1	0
1805 – 1810 m.	10	1	0
1810 – 1815 m.	16	4	0
1815 – 1820 m.	31	2	0
1820 – 1825 m.	18	5	0
1825 – 1830 m.	34	3	0
Iš viso	139	20	0